



**T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**KOSOVA ÖRNEĞİNDE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN
GÜVENLİK POLİTİKASI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Selen VARDAR

Bursa 2010

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

KOSOVA ÖRNEĞİNDE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN
GÜVENLİK POLİTİKASI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Danışman
Prof. Dr. Kamuran REÇBER

Selen VARDAR

Bursa 2010

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı'nda 700716005 numaralı **Selen Vardar'ın** hazırladığı “**KOSOVA ÖRNEĞİNDE AB’NİN GÜVENLİK POLİTİKASI**” konulu **Yüksek Lisans** (Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik Tezi/Çalışması) ile ilgili tez savunma sınavı, 21/07/ 2010 günü 10:00 – 11:30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının**başarılı**..... (başarılı/başarısız) olduğuna**oybirliği**.....(oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye Tez Danışmanı
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof. Dr. Kamuran REÇBER

Üye (Sınav Komisyonu Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi
Prof. Dr. Tayyar ARI

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet GENÇ

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı
Üniversitesi

KOSOVA ÖRNEĞİNDE AB'NİN GÜVENLİK POLİTİKASI

SELEN VARDAR
Uludağ Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
(Yüksek Lisans Tezi)

ÖZET

Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte Yugoslavya Sosyalist Federe Cumhuriyeti bir İç Savaş'a sürüklenerek parçalanmıştır. Sırbistan'a bağlı Kosova özerk bölgesinde yaşanan etnik savaş ve bu savaşın 1999 yılında NATO müdahalesi sonrasında sona ermesi Avrupa Birliği'nin ortak dış politika, güvenlik ve savunma politikaları geliştirme çabalarının yetersiz kaldığını göstermiştir. Soğuk Savaş dönemi sonrasında bütünleşme hareketlerine hız veren Avrupa Birliği, ekonomi alanında olduğu kadar dış politika, güvenlik ve savunma alanlarında da dünyada önemli bir güç haline gelme çabasına girmiş; ancak dış politikada üye Devletler arasında yaşanan ayrışmalar ve ortak bir çıkar tanımından yoksunluk, egemenlik yetkilerinden feragatte bulunmak istememeleri başarılı dış politika ve güvenlik politikası oluşturulmasının önündeki engeller olmuştur. Bu tez çalışmasının amacı Ortak Dış Politika Güvenlik ve Savunma Politikası'nın oluşum sürecini Kosova örneğinde incelemek ve egemenlik teorileri çerçevesinde neden Avrupa Birliği üye Devletleri arasında dış politika, güvenlik ve savunma alanlarında tam bir uzlaşmanın sağlanamadığını analiz etmektir.

Danışmanı: Prof. Dr. Kamuran REÇBER

Sayfa Sayısı:

Anahtar Kelimeler:

Avrupa Birliği, Kosova, Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası.

EUROPEAN UNION'S SECURITY POLICY IN THE CASE OF KOSOVO

Selen VARDAR
University of Uludağ
Department of International Relations
(Master Thesis)

ABSTARCT

Together with the end of the Cold War and the collapse of the Soviet Union, Socialist Federal Republic of Yugoslavia faced the interior war and then was disintegrated. The ethnic war in the Kosovo -as the autonomous province within Serbia- was ended by NATO intervention in 1999. It has shown that the establishment of the Common Foreign Policy, Security and Defence Policy and its efficiencies were insufficient. After the Cold War, integration process of the EU is accelerated and EU struggled to become an important power around the world on foreign security and defence areas as much as economy. However the differences between states in foreign policy, lack of 'common interest' and not to renounce their sovereignty were obstacles for a successful foreign security and defence policy. The aim of this thesis is to analyze the establishment process of Common Foreign Security and Defence Policy on the case of Kosovo and this thesis will also analyze in the framework of Theory of Sovereignty why there is not full compromise among the Member States of EU on common foreign policy, security and defence areas.

Advisor: Prof. Dr. Kamuran REÇBER

Number of Pages:

Key Words:

European Union, Kosovo, Common Foreign and Security Policy (CFSP).

ÖNSÖZ

Balkan yarımadası Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğinin ardından bir türlü istikrara kavuşamamıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı adı altında kurulan Yugoslavya'da Sırp-Hırvat çekişmesi 1941 yılındaki Alman işgaline kadar devam etmiştir. II. Dünya Savaşı sırasında da Yugoslavya'da iç savaş yaşanmış, 1945 yılında Tito tarafından kurulan Sosyalist Yugoslavya ile sağlanan istikrar ancak 1980 yılında Tito'nun ölümüne kadar devam etmiştir.

Varşova Paketi'nin lağvedilmesi, Sovyetler Birliği'nin yıkılması, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile giderek artan milliyetçilik hareketleri Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin iç savaş yaşamasına ve parçalanmasına sebep olmuştur. Elbette Yugoslavya'daki azınlık sorunları ve milliyetçilik akımı parçalanmada başrol oynamıştır. Diğer yandan Cumhuriyetler arasındaki ekonomik farklılıklar da etnik çatışmaları ve anlaşmazlıkları daha da arttırmıştır.

Bosna-Hersek iç savaşı ve Kosova Krizi esnasında bölgede yaşananlar karşısında uluslararası toplumun tutumu olaylar karşısındaki tutumu 'tutarlılık' taşımaktan çok uzak bir seyir göstermiştir. Zira AB ve ABD önce Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünün korunmasının önemine vurgu yapmışlardır. Diğer yandan bağımsızlığını ilan eden Cumhuriyetlerin tanınma işleminin hangi koşullarda gerçekleşeceğinin belirlenmesi için de bir Komisyon kurulmuştur.

1990'larda oluşan 'Yeni Dünya Düzeni'nden ve küreselleşme sürecinden ABD'nin 1999 Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde belirtilmiş ve aynı yıl NATO'nun Washington Zirvesi'nde örgüt yeni bir 'Stratejik Konsept' belirlemiştir. Bu çerçevede Avrupa- Atlantik bölgesinde istikrar ve güvenliği bozucu tehditler ve riskler yeniden tanımlanırken, yeni dönemde bunlarla mücadele edilmesi NATO'nun görevleri arasında kabul edilmiştir.

1999 yılında Kosova'ya gerçekleşen NATO müdahalesi bu çerçevede gerçekleşirken, NATO bu operasyonla, savunmaya yönelik bir örgüt olmaktan çıkmış, gerektiğinde kullanılacak bir saldırı gücü haline dönüşmüş ve Soğuk Savaş sonrası varlık sebebini sorgulayanlara 'meşruiyetini ve gerekliliğini' kanıtlamaya çalışmıştır.

AB'nin soruna yönelik ortak bir tutum belirleyememesinin sebepleri arasında; ortak çıkar kavramından yoksunluk, yetersiz savunma bütçesi, yeterli askeri kapasiteye sahip olamamaları, ortak dış politika, güvenlik ve savunma alanlarının egemenliklerinin vazgeçilmez unsurları olarak değerlendirmeleri AB'nin etkin bir güvenlik sistemi yaratmasını engelleyen gelişmelerdir.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	IV
ÖZET.....	V
ÖNSÖZ.....	VII
İÇİNDEKİLER.....	VIII
KISALTMALAR.....	XI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE KOSOVA SORUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ

I.KISIM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.EGEMENLİK KAVRAMI VE TEORİLERİ.....	3
1.1.Egemenlik Kavramının Gelişimi.....	4
1.1.1.Jean Bodin.....	5
1.1.2.Thomas Hobbes.....	8
1.1.3. Jean-Jacques Roussesau.....	10
1.2. Egemenlik Teorileri.....	11
1.2.1.Teokratik Egemenlik Teorileri.....	12
a. Doğaüstü İlahi Hukuk Doktrini.....	13
b. Providansiyel İlahi Hukuk Doktrini.....	13
1.2.2. Demokratik Egemenlik Teorileri.....	13
a. Milli Egemenlik Teorisi.....	14
b. Halk Egemenliği Teorisi.....	14
1.3. İç Egemenlik ve Dış Egemenlik Ayırımı.....	14
2.ULUS-DEVLET, ULUSLARARASI SİSTEM VE EGEMENLİK.....	16
3.ULUSLARARASI - ULUSÜSTÜ ÖRGÜTLENMELER VE EGEMENLİK.....	18
3.1.Uluslararası Örgütlenmeler ve Egemenlik.....	18
3.2.Ulus-üstü Örgütlenme ve Egemenlik.....	19

II.KISIM
KOSOVA SORUNU'NUN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.BALKANLAR VE KOSOVA.....	20
1.1.Yugoslavya: Krallıktan Cumhuriyete ve Kosova.....	23
1.2.Tito'nun Ölümünün Ardından Yugoslavya ve Kosova.....	26
1.3.Yugoslavya'nın Dağılması ve Kosova'da Yaşananlar.....	28
2.AB ve ABD'NİN BÖLGEDE YAŞANANLARA YÖNELİK POLİTİKALARI....	31
2.1. AB'nin Politikaları.....	31
2.2.ABD'nin Politikaları.....	33

İKİNCİ BÖLÜM

**AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÜVENLİK, SAVUNMA VE DIŞ POLİTİKA
ALANLARINDA**

ORTAK HAREKET ETME ÇABALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

1.AB KURUCU ANDLAŞMASI'NA KADAR OLAN DÖNEM.....	36
2.AB KURUCU ANDLAŞMASI ÇERÇEVESİNDE ODGP.....	42
2.1.Maastricht Andlaşması ile Getirilen Düzenlemeler.....	42
2.2. Amsterdam Andlaşması İle Getirilen Düzenlemeler.....	47
2.3. Nice Andlaşması ile Getirilen Düzenlemeler.....	50
3. AB ANAYASA TASLAĞI ÇERÇEVESİNDE ODGP İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER.....	51
4. LİZBON (REFORM) ANDLAŞMASI ÇERÇEVESİNDE ODGP İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER.....	55

III. BÖLÜM

KOSOVA ÖRNEĞİNDE AB’NİN GÜVENLİK POLİTİKASI

1.KOSOVA SORUNU’NUN ORTAYA ÇIKIŞI ve MÜDAHALENİN YAŞANMASINA YOL AÇAN GELİŞMELER.....	59
1.1 Sorunun Çözümüne Yönelik Yaşanan Gelişmeler.....	63
1.1.1 BM Güvenlik Konseyi Kararları.....	64
1.1.2 Rambouillet Konferansı.....	66
2.NATO’NUN KOSOVA MÜDAHALESİ.....	67
2.1. Uluslararası Hukuk Açısından NATO Müdahalesi.....	69
2.2 Müdahale Sonrası Yaşanan Gelişmeler.....	73
2.3. Kosova Savaşı Sırasında ve Sonrasında AB’nin Politikaları.....	75
2.3.1. Güneydoğu Avrupa İçin İstikrar Paketi.....	80
2.3.2. İstikrar ve Ortaklık Süreci.....	81
2.3.3 AGSP Operasyonları.....	83
3. KOSOVA’NIN BAĞIMSIZLIK SÜRECİ.....	85
3.1 Uluslararası Hukuk Açısından Kosova’nın Bağımsızlığı.....	90
3.2. Kosova’nın Bağımsızlığına AB’nin Yaklaşımı.....	95
SONUÇ.....	99
KAYNAKÇA.....	103

KISALTMALAR

- AAET - Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
- AAK - Kosova'nın Geleceği için İttifak
- AB - Avrupa Birliği
- ABD – Amerika Birleşik Devletleri
- ABKA - AB Kurucu Andlaşması
- AET - Avrupa Ekonomik Topluluğu
- AGİT – Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
- AGSK - Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
- AGSP - Avrupa Güvenlik Savunma Politikası
- AK - Avrupa Konseyi
- AKÇT - Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
- AKÇTKA - Avrupa Kömür Çelik Topluluğu Kurucu Andlaşması
- AMM - Aceh Monitoring Mission
- ARTEMIS - EU Military Operation in Democratic Republic of Congo
- ASB - Avrupa Siyasal Birliği
- ASİ - Avrupa Siyasi İşbirliği
- AST - Avrupa Savunma Topluluğu
- AT - Avrupa Toplulukları
- ATAD - Avrupa Toplulukları Adalet Divanı
- ATS - Avrupa Tek Senedi
- BAB - Batı Avrupa Birliği
- BAB - Batı Avrupa Birliği
- BM - Birleşmiş Milletler
- BMKA - BM Kurucu Antlaşması
- Darfur - EU Support to AMIS

EDA - Avrupa Savunma Dairesi (Europe Defence Agency)

EU BAM Raffah - EU Border Assistance Mission at Rafah Crossing Point in the Palestinian Territories

EU SSR Guinea Bissau - EU mission in support of Security Sector Reform in Guinea Bissau

EU TCHAD/RCA - Eastern Chad and North Eastern Central African Republic

EUJUST LEX - EU Integrated Rule of Law Mission for Iraq

EUJUST THEMIS - EU Rule of Law Mission in Georgia

EULEX KOSOVA - European Union rule of law mission in Kosovo

EUPM - AB Polis Misyonu- The European Union Police Mission

EUPOL AFGHANISTAN - EU Police Mission in Afghanistan

EUPOL COPPS - EU Police Mission in the Palestinian Territories

EUPOL PROXIMA - EU Police Mission in the Former Yugoslav Republic of Macedonia

EUPOL RD CONGO; EUSEC RD Congo - EU security sector reform in the Democratic Republic of the Congo

EUROCORP - Avrupa Koruması

EUROPOL - Avrupa Polis Gücü

IMF - Uluslararası Para Fonu

KAA - Kuzey Atlantik Antlaşması

KFOR - The Kosovo Force

KVM - AGİT Kosova Denetleme Misyonu (Kosova Verification Mission)

LDK - Demokratik Kosova Ligi (Democratic League of Kosovo)

MC - Milletler Cemiyeti

NATO - Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

ODGP - Ortak Dış ve Güvenlik Politikası

OECD - Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı

OEEC - Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü

OGSP - Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası

PDK - Kosova Demokratik Partisi

RF - Rusya Federasyonu

SAA - İstikrar ve Ortaklık Anlaşması (Stabilisation and Association Agreement)

SACEUR - Avrupa Yüksek Müttefik Komutanı (Supreme Allied Commander Europe)

SAP - İstikrar ve Ortaklık Süreci (Stabilization and Association Process)

UÇK - Kosova Ulusal Kurtuluş Ordusu (Ushturia Clirimatare e Kosoves)

UNCHR – BM İnsan Hakları Komisyonu

UNMIK - The United Nations Interim Administration in Kosovo

VP - Varşova Paktı

YFC - Sırbistan ve Karadağ Yugoslavya Federal Cumhuriyeti

YSFC - Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti

GİRİŞ

Balkanlar coğrafyası; batıda Adriyatik, güneyde Akdeniz, doğuda Ege ve Karadeniz ile çevrili bir yarımadadır. Önemli ulaşım, göç ve ticaret yollarının geçtiği Batı ve Orta Avrupa ile Ortadoğu arasında, Kuzey Afrika ile Avrupa arasında ve Batı Asya ile Orta Avrupa arasında ulaşım ve taşımacılık açısından son derece önemli bir bölgedir. 14. yüzyıldan itibaren uzunca bir süre Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında bulunan, öncesinde de Roma ve Bizans İmparatorluğu gibi büyük güçlerin egemenliği altında olan Balkanlar, dini, etnik ve kültürel açıdan birçok farklılıkları içinde barındırmaktadır.

Tarih boyunca jeopolitik ve jeokültürel önemini yitirmeyen Balkanlar, 20. yüzyıl boyunca uluslararası sistemin temel bunalım bölgelerinden birisi olmuştur. I.ve II. Dünya Savaşları bu bölgede başlamış; Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından yine en yoğun çatışmalar da bu bölgede görülmüştür. Bölgenin hassas jeokültürel ve jeopolitik yapısı uluslararası ilişkilerde yaşanan bunalımların bölgeye doğrudan ve sert bir şekilde yansımaya sebep olmuştur.

Kosova ise; 13. yüzyılın başlarında Sırların egemenliğine altına girmiştir. Ancak 1389 Kosova Meydan Savaşı'nın sonucunda Osmanlı hakimiyetine girerek, 1912 Balkan Savaşları'nın sonuna kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun bir vilayeti olarak kalmıştır. Osmanlı İmparatorluğu, iskan politikası çerçevesinde nüfusu çoğunlukla Sırlardan oluşan bölgeye Türkleri ve Arnavutları iskan etmiş, zaman içerisinde de bölgede Arnavut nüfus sürekli artmıştır.

1912 yılında Balkan Savaşları sonucunda, Arnavutluk bağımsızlığını ilan ederken Arnavutların yoğun halde yaşadığı Kosova, Sırların elinde kalmış ve I. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Yugoslavya Federasyonu'nun altı cumhuriyetinden biri olan Sırbistan'ın bir parçası olarak varlığını sürdürmüştür.

Soğuk Savaş döneminde uluslararası konjonktür açısından yaşanan görece istikrar, Balkanlar Bölgesi'nde de mevcuttur. II. Dünya Savaşı sonrası, 1945 yılında, suni bir şekilde bir araya getirilen; Sırbistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Slovenya, Makedonya ve Hırvatistan'dan oluşan Yugoslavya Sosyalist Cumhuriyeti'nin ömrü; Lideri Josip Broz Tito'nun 1980 yılında ölümünden sonra ancak 10 yıl daha uzayabilmiştir. Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile beraber dünyanın birçok noktasında olduğu gibi Balkanlar Bölgesi'nde de 'güç boşluğu' oluşmuştur.

Avrupa Birliği'nin (AB) bütünleşme çabalarını II. Dünya Savaşı'ndan çok öncesine, düşünsel gelişme anlamında Antik Yunan'a kadar dayandırmak mümkünken, ortak dış politika, güvenlik ve savunma alanlarındaki örgütlenme çabalarını ise Ortaçağ'a dayandırmak mümkündür.

Ekonomi alanında dünyada son derece önemli bir güç haline gelen AB, özellikle Soğuk Savaş dönemi sonrası bütünleşme hareketlerine hız vermiştir. Ortak bir dış politika, güvenlik ve savunma politikası oluşturma sürecine giren üye Devletler, Avrupa Toplulukları (AT) bünyesinde dış politika faaliyetlerini - üye Devletlerin birbirlerine danışmalarını sağlamaya ve Avrupa Parlamentosu'nun da görüşü alınarak uluslararası örgütlerde ortak tavır benimsemeye yönelik faaliyetler - Avrupa Siyasi İşbirliği çerçevesinde yürütülmüştür. 1986 yılında imzalanan Avrupa Tek Senedi ile de hukuki varlık kazanan Avrupa Siyasi İşbirliği'nin yerine Maastricht Andlaşmasıyla birlikte Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası geçmiştir.

07.02.1992 tarihinde imzalanan ve 01.11.1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Andlaşması düzenlemeleri ile AB Kurucu Andlaşması tesis edilmiştir. Maastricht Andlaşması üç stna dayandırılmış ve ikinci stnunun resmi adı AB örgüt yapısında 'Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası' (ODGP) olarak tespit edilmiştir. 02.10.1997 tarihinde imzalanan ve 01.05.1999 tarihinde yürürlüğe giren Amsterdam Andlaşması ve 26.02.2001 tarihinde imzalanan ve 01.02.2003 tarihinde yürürlüğe giren Nice Andlaşması ile ODGP hususunda düzenlemeler/eklemeler yapılmıştır. Ancak AB üyesi Devletler arasında ortak dış politika geliştirme hususu beklenen düzeyde gerçekleşmemiştir ki, bu durum net olarak Yugoslavya Krizi'nde (Bosna-Hersek İç Savaşı ve Kosova Krizi) kendini göstermiştir.

Devletler arasında dış politikada yaşanan ayrışmalar, 'ortak çıkar' tanımından yoksunluk, olası tehditlerin ortak değerlendirilmesi ve bu tehditlere karşı ortak hareket etme hususunda eksiklikler, yetersiz savunma bütçesi ve askeri kapasiteye sahip olamama etkin bir dış politika, güvenlik ve savunma politikası oluştrabilmelerini ve etkili bir güvenlik ve savunma sistemi yaratabilmelerini engellemiştir. Bu sebeplerle; II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan NATO, Avrupa güvenliğinde başrolü oynamıştır.

Bosna-Hersek ve Kosova Savaşlarında AB'nin -yukarıda sıralanan sebepler sebebiyle- etkili kararlar alamaması, dolayısıyla da etkili olamaması, her iki savaşa da ABD liderliğinde NATO'nun müdahale etmesi, ABD'nin 2003 Irak Müdahalesi'nde AB'nin yine ortak politikalar belirleme hususunda ayrışmalar yaşaması, imajını önemli derecede zedelemiştir.

Çalışmamızın konusu olan Kosova'da, 1999 yılında yaşanan savaşta da görülmüştür ki; NATO'nun Avrupalı Müttefikleri, konuşlandırılabilir askeri yetenek açısından yetersizdir.

AB, Yugoslavya'nın dağılması ile beraber yaşanan savaşlarda başarısız olmuştur. Zira Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın (AGSP) oluşturulması Kosova Savaşı'nın sonuna rastlamaktadır.

Çalışmamıza temel oluşturmak için egemenlik kavramı ve egemenlik kavramını tanımlayan çeşitli teorileri vermemizin sebebi; ulus-devletlerden oluşan Avrupa'nın bütünleşme yolunda önce ekonomik entegrasyonda hızlı ve başarılı bir şekilde ilerlemesi mümkün olmuşken, özellikle Soğuk Savaş dönemi sonrasında dış politika, güvenlik ve savunma politikasında bütünleşmeye gitme çabalarının üye Devletlerin kendi ulusal çıkarlarının öncelikli olması nedeniyle, ekonomik entegrasyon gibi tam bir entegrasyon sağlamalarının mümkün olmamasını neden-sonuç çerçevesinde açıklayabilmek içindir. Kosova örneğinde AB'nin dış politika, güvenlik ve savunma politikasında başarısız olması da bu çerçevede analiz edilmiştir.

Çalışmada kullanılan bilimsel araştırma teknikleri tarihsel analiz ve literatür tarama şeklindedir. Konuyla ilgili olarak İngilizce ve Türkçe kaynaklardan yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

I.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.EGEMENLİK KAVRAMI VE TEORİLERİ

Egemenlik kavramının varlığından ilk çağlarda söz etmek mümkün değildir. Zira bu dönemde var olan siyasi otoriteye karşı gelecek, onunla rekabet edecek başka bir güç yoktur. Fakat “Egemen” olanın belirlenmesi için, birden fazla güce ihtiyaç vardır.¹ Dolayısıyla kavramın bugün kullandığımız anlamına ulaşması için birkaç yüzyılın geçmesi gerekmiştir.

Diğer yandan, bilimsel bir kavram olarak egemenlik ilk kez 13. yüzyılda Fransa’da, 14.yüzyıldan itibaren ise İngiltere’de kullanılmaya başlanmıştır. Egemenlik (soverainité/soverignty/soveranitat) sözcüğünün kökeni Latince “superus” (yukarıda bulunan) sıfatına dayanmaktadır. Ortaçağ döneminde bu köklerden, klasik Latince’de var olmayan “superanus” kavramı türetilmiş, ve “superus” ve “supremus” (en yüksekteki) sözcüklerinden de farklı bir anlamda kullanılmıştır. Fransızca’da superanus sözcüğünden “soverain” sıfatı ve soveraineté ismi oluşturulmuştur. İlk kez 13.yüzyılda Fransa’da kavramı bu şekilde Philippe de Beaumanoir kullanmıştır. Kralı egemen (soverain), krallık içindeki konumunu ise egemenlik (soveraineté) olarak tanımlamış, ve böylelikle bu sözcüğü iktidar ilişkileri için kullanmıştır.²

Kelimenin tam anlamıyla egemenlik ise, üstün iktidarı, hiçbir denetime bağlı olmayan kesin buyruklar verme gücünü belirtmektedir.³

Egemenlik kavramının oluşumuna çok ciddi katkısı olan Machiavelli, Bodin, Hobbes, Rousseau ve daha diğer önemli düşünürlerin kuramsal çabaları esas olarak kendi toplumlarının içinde buldukları sorunları çözmeye yönelik olmuştur. Çalışmaları; iktidar merkezi olarak Devlet otoritesinin meşru kılınmasına dayanmaktadır. Çünkü amaç güvenliğin ve barışın sağlanabilmesidir. Bu sebeple kavramın gelişimi, uzun süreli bir çizgide ve elbette siyasi ve ekonomik gelişmelerin etkisinde olmuştur.⁴

¹M.Aydoğan Özman, “Devletlerin Egemenliği ve Milletlerarası Teşekküller”, Ankara hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt.21, Sayı.1-4, Yıl:1964, s.55,.Barış Özdal, Mehmet Genç, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri, İstanbul:Aktüel Yayınları,2005, s.4.

² Ece Göztepe, Avrupa Birliği’nin Siyasal Bütünleşmesi ve Egemenlik Yetkilerinin Paylaşılması Sorunu, Ankara: Seçkin Yayıncılık,2008, ss. 20-21.

³ Hüseyin Pazarıcı, Uluslararası Hukuk, 2.Baskı, Ankara:Turhan Kitabevi, 2004, s.148.

⁴ Daniel Philpott, “Ideas and Evolution of Sovereignty”, ed. S. H. Hashmi, State Sovereignty: Change and Persistence in International Relations, Pennsylvania State University Press, Pennsylvania, 1997, s. 17.

Egemenlik kavramı, sosyal bilimlerde orijinal anlamı ile ilk defa Fransız hukukçu Jean Bodin tarafından kullanılmış ve sistemli bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

1.1.Egemenlik Kavramının Gelişimi

Egemenlik, İlk ve Orta Çağ'da var olmuş tüm Devletlerde, niteliği belli olmayan, hatta sezilemeyen bir güç biçiminde varlığını sürdürmüştür. Bu çağlardaki toplumlar, henüz ulus bilincine sahip olmadıklarından bir arada yaşama zorunluluğundan Devleti çok doğal bir olgu olarak kabul etmelerinin yanı sıra, gücün hükümdarın kişiliğinde toplandığını kabul etmişlerdir. Bu durum Devletlerin kolaylıkla parçalanmasına, dolayısıyla egemenliğin de süreklilik gösterememesine ve aynı toplumda zaman içinde çeşitli egemenlerin belirmesine yol açmıştır.⁵

Ortaçağın sonları ve Yeniçağın başları arasında başta Fransa Krallığı olmak üzere monarşiler, Feodalite, Papalık ve Roma Cermen İmparatorluğu arasında üstünlük mücadeleleri yaşanmış ve bu mücadelelerin neticesinde de Fransa Kralları, içeride feodal güçlere karşı üstünlüklerini kabul ettirmiş, Papalık ile imparatorluk karşısında bağımsızlık elde etmiş, egemenliği ise Devlet içinde kendi iktidarlarına rakip olabilecek bir iktidar tanımadıklarını, Devlet dışında da kendilerinden üstün bir kudret kabul etmedikleri şeklinde ifade etmişlerdir.⁶

Egemenlik kavramının esas olarak doğuşu, ruhani otoritelerin dünyevi otoritelere sahip olma iddialarının aşılması ile mümkün olmuştur. Zira egemenlik hem siyasal açıdan hem de hukuki açıdan modern Devletin oluşumunda çok önemli bir rol oynamıştır. Egemenlik kavramının gelişme süreci Devletten Devlete değişim göstermekle birlikte bu kavramın gelişimine katkıda bulunan düşünürler mevcuttur.⁷

Machiavelli iktidarın, tanrısallıktan arınmış, pragmatik ve laik olması gerektiğini ifade ederek esasında süreci başlatmış; ve Bodin bu noktadan hareketle egemenlik kavramını somut olarak ortaya atmış ve egemen iktidarın niteliklerini ortaya koyarak kavramı iyiden iyiye geliştirmiştir. Hobbes egemenliğin kaynağının tamamen kralın/prensın şahsında olduğunu kabul ederek bu noktada Bodin'den daha mutlakiyetçi bir tavır sergilerken⁸, Rousseau ise monark egemenliği yerine halk egemenliğini savunmuştur.

⁵ Milli Egemenlik ve TBMM , Ankara: TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu, 1987, s.5.

⁶Mehmet Turhan, "Değişen Egemenlik Anlayışının Hak Ve Özgürlüklerin Korunmasına Etkileri Ve Türk Anayasa Mahkemesi" Anayasa Yargısı, No.50 Ankara, 2003, ss.34-35.

⁷ Göztepe, op.cit., s.27.

⁸ Ibid.,s.33.

Bodin'in ve Hobbes'un egemenliğin kaynağını, dönemin koşulları itibarıyla da, monark da görmüşlerdir. Bu husus elbette mutlak monarşiye hizmet etmektedir. Diğer yandan kavram; oligarşi, aristokrasi, demokrasi içinde uygulanabilecek esnekliğe sahiptir ki⁹, zaten Bodin'de egemenliğin uygulanmasını ve egemenliğin sahiplerini somut örneklerde incelemek amacıyla Devlet biçimlerini incelerken monarşiyi, demokrasiyi ve aristokrasiyi ele almıştır.¹⁰

Soyut bakımdan Devlete ait olan egemenliğin somutlaştığı yer, egemen olarak beliren prens, kral ya da halk meclisidir. Egemenliğin nerede somutlaştığını belirleyebilmek için yasama erkinin kimde olduğuna bakmak gerekmektedir. Esasen her Devlet egemen olduğundan, özünde Devletler arasında bir fark bulunmamakla birlikte burada, yani yasama erkinin toplandığı yer bakımından üç ayrı Devlet biçimi olduğu görülmektedir. Yasaları yapma ve bozma erki, diğer bir deyişle egemenlik yalnızca bir kişi üzerinde toplanmışsa Devlet biçimi monarşi, egemenlik belli bir azınlık elinde toplanmışsa aristokrasi ve halkın elinde bulunuyor ise demokrasi denilen Devlet biçimleri mevcuttur. Bodin bu Devlet biçimlerini kabul etmekle beraber, bunlardan egemenliğe en uygun olanın monarşi olduğunu belirtmiş, egemenliğin en iyi şekilde kralın kişiliğinde somutlaşıp temsil edileceğini belirtmiştir.¹¹

Bodin'de Hobbes'da kendi Devletlerinin, Fransa'nın ve İngiltere'nin, güvenliklerini tehdit eden dinsel farklılıkların etkisiyle o zamana kadar savunulmuş düşüncelerin aksine dinin bir toplumsal birleştirici olarak kullanılamayacağını, hükmetme yetkisinin Tanrı'dan gelmediğini savunmuşlar ve Tanrı'yı yeryüzündeki tüm iktidar ilişkilerinin dışında bırakmışlardır.¹²

1.1.1.Jean Bodin

Egemenlik kavramını ilk defa sistemli bir şekilde açıklamaya çalışan ve bir teori haline getiren Fransız hukukçu Jean Bodin, 1576'da yayınlanan "Les Six Livres de la République" (Devletin Altı Kitabı) isimli eserinde egemenlik kavramını; siyasi iktidarı tekleştirme, ve dünyevi ilişkiler açısından en üste yerleştirme amacına uygun olarak

⁹ Michael Hardt, Antonio Negri, İmparatorluk, çev. A.Yılmaz, 3. Baskı, İstanbul:Ayrıntı Yay., 2001, s. 107.

¹⁰ Göztepe, op.cit., s.30.

¹¹ Mehmet Ali Ağaogulları - Levent Köker, Kral Devlet Ya Da Ölümlü Tanrı, Ankara:İmge Kitabevi, 1994, ss.24-25.

¹² William Ebenstein, Siyasî Felsefenin Büyük Düşünürleri, çev. İ. Özel, 2. Baskı, İstanbul:Şule Yay., 2001, s. 193.

geliştirmiştir. Egemenlik kavramını “bir Devletin mutlak ve sürekli gücü”nü¹³ nitelemek için kullanan yazara göre egemenlik mutlaktır, işlev ya da güç açısından sınırlandırılmamıştır. Zira bu yönde getirilecek bir sınırlandırma egemenliğin doğasına aykırıdır ve o zaman egemen bir otoriteden bahsetmek mümkün olmaz ve mutlak otorite Tanrı’dan sonra kendi üzerinde hiçbir güç tanımaz.¹⁴

Bodin, egemenlik kavramını “içeride –Devlet ülkesinde- tüm insanların üzerinde mutlak ve üstün bir iktidar, dışarıda ise bağımsız bir kudret” olarak ifade etmiştir. Bodin’e göre egemenlik, Devlet’in mutlak ve sürekli iktidarındır¹⁵ ve buradaki süreklilik unsuru, egemenliğin geçici yetkilendirmelerle karıştırılmaması gereken unsurdur. Çünkü gerçek egemen gerektiğinde bazı yetkilerini bir ya da birden çok kişiye devretse de, sürekli olarak Devlet iktidarına sahip olma sıfatını taşımaktadır.¹⁶

Mutlaklık ise, Tanrı, doğal hukuk ve *ius gentium* (law of people/ kavimler hukuku) dışında hiçbir güce bağlı olmadan yönetme hakkını ve Tanrı’nın dışında kimsenin egemenden üstün olmadığını ifade etmektedir. Egemenliği kullanma yetkisi kesinlikle hiçbir koşula ya da hükme bağlanamaz.¹⁷

Egemenliğin ideal bir biçimde monarşide işleyeceğini düşünen Bodin’e göre, monarşi, sadece Devlet içindeki siyasal denetimi eline almakla kalmamalı; aynı zamanda dış güçlerin Devlet içi sorunlara karışmasına da izin vermemelidir. Yasalar artık monarkın iradesinin sonucu ortaya çıkmalıdır ki; Devlet, edim ve eylemlerinde dış unsurların etkisinden bağımsız olarak davranma imkanına kavuşmalıdır. Bu bağlamda Bodin, sadece kralın üstünlüğünü yasal bir zemine oturtmamakta; aynı zamanda idari hüküm sürmenin eşgüdümle yürütülen sistemini tanımlamakta ve savunmaktadır.¹⁸

Diğer yandan egemen, yasalarla emirler verip bağlayıcı kararlar alabilir, ancak bu yasalar kendisini kesinlikle bağlamamaktadır. Zira üstün iktidarı en belirgin şekilde gösteren yetkiler, yasa yapmak ve yaptığı yasaları uygulamaktır. Bunların yanında üstünlüğünü gösteren diğer yetkileri arasında, savaş ve barış yapmak, para basmak, vergi toplamak ve kamu görevlilerini tayin etmek vardır.¹⁹

¹³ Jean Bodin, *On Sovereignty*, ed. ve İng. çev. J. H. Franklin, 6. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, s.1 (Sovereignty is the absolute and perpetual power of a commonwealth”)

¹⁴ *Ibid.*, ss.3-4.

¹⁵ Wm. A. Dunning, “Jean Bodin on Sovereignty”, *Political Science Quarterly*, Vol. 11, No. 1 (Mar., 1896), s.92.

¹⁶ Göztepe, *op.cit.*, s.29. Göztepe’ye göre, AB ile paylaşılan yetkiler gerçekte kısa süreli yetki devirleridir, üye Devletlerin ulus-üstü yetkilerinin çoğalmasına karşın “sözleşmelerin efendileri” (master of the treaties) olmayı sürdürdükleri tezi de Bodin’in egemenlik tanımından esinlenmiş görünmektedir.

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ Anthony Giddens, *Ulus, Devlet ve Şiddet*, (çev. C. Atay), İstanbul:Devin Yay., 2005, s.133.

¹⁹ Adnan Güriz, *Hukuk Başlangıcı*, 9.Baskı, Ankara:Siyasal Kitabevi, 2003, s.193.

Özetle Bodin egemenlik kavramının niteliklerini süreklilik, zaman aşımına uğramazlık, vazgeçilemezlik ve terk edilemezlik olarak belirtmiş; egemenliğin tek, sınırsız, mutlak, bölünmez ve devredilemez bir iktidarı temsil ettiğini ifade etmiştir.²⁰

Yasa ile hukuk arasında bir ayrım yapan Bodin'e göre hukuk adalete dayanırken, yasa emre dayanmaktadır. Hukuk hakkaniyetliği ve doğruluğu temsil etse de; yasa, egemenin emridir ve doğal olarak her şeyden üstün olan egemen erkinin iradesi doğruluktan da üstündür. Ancak egemen erkin sahip olduğu bu mutlaklık elbette onu keyfi kılmamaktadır. Zira üstün olan irade, egemenin kişisel iradesi olmamakta, kamusal iyiliği ve menfaati gözetilen Devletin iradesi olmaktadır. Bu da doğruluk (adalet) sınırları içerisinde olmalıdır. Bir başka deyişle de üstün iktidar doğal hukuka bağlıdır.²¹ Bodin bu durumu, "Mutlak egemenlik pozitif yasalardan bağımsızlığı ifade eder, Tanrı'nın yasalarından değil" şeklinde ifade etmiştir.²²

Bodin'e göre Devlet, birçok ailenin ortak değerlerine dayanan, hukuka uygun yürütülen ve egemen güçle donatılmış yönetim olarak tanımlanmaktadır. Bodin'e göre hukuka uygunluk Devletin eşkıya ve korsanların yönetiminden farklı şekilde yönetime sahip olduğunu belirtme açısından önemlidir.²³ Ayrıca Bodin tarafından ifade edilen egemenliğin süreklilik niteliğinin, modern Devlet kuramına ciddi katkısı olmuştur. Şöyle ki; Devletin herhangi bir zaman sınırlamasına tabi olmadığı ve süreklilik içerdiği anlamına gelmektedir. Krallar, prensler, yönetici sınıf yani fiziksel kişiler gelip geçerken, temsil ettikleri kamusal kişilik, yani Devlet süreklidir. Bu bağlamda egemenlik bir kralda, prenste veya bir azınlıkta ya da toplumun tümünde olabilir. Önemli olan parçalanmaması ve bir bütün olarak kalmasıdır. Aksi takdirde egemenliğin paylaşılması, ya da bölünmesi halinde düzensizlik ve kargaşa yaşanacak ve egemenliğin yok olması tehlikesi ortaya çıkacaktır. Bu nedenle Bodin, egemenliğin niteliklerini ifade ederken; bölünemeyeceğini ve aynı zamanda da egemen olan kişinin veya topluluğun bu üstün erki bir başka kişiye ya da kuruma devredemeyeceğini belirtmiştir.²⁴

Dinin bir toplumsal birleştirici olarak kullanılamayacağını ve Tanrı'yı yeryüzündeki tüm iktidar ilişkilerinin dışında bırakılması gerektiğine yönelik bir anlayış benimseyen Bodin'in seküler egemenlik kavramına en önemli katkısı; içte güvenlik, dışta barış anlamında

²⁰ Ibid., s.194.

²¹ Ağaogulları, Kökler, op.cit., ss.20-21.

²² Göztepe, op.cit. s.29.

²³ Ibid., s.28.

²⁴ Ağaogulları-Kökler, op.cit., ss.23-24.

egemenliği din unsurundan tamamen arındırmıştır ve egemenliği sadece toprak hakimiyetine odaklanan dünyevi bir Devlet iktidarıyla tanımlamıştır.²⁵

1.1.2.Thomas Hobbes

Hobbes siyasal düşüncesini, önce siyasal olmayan bir durumu –doğa durumu (*state of nature*) ya da sonradan kullandığı diğer bir ifadeyle insanlığın doğal durumu (*natural condition of mankind*)- göz önüne alarak bir karşılaştırma yapmış, ve siyasal düzenin özelliklerini bu karşılaştırma yöntemini kullanarak belirlemiştir. Düşünüre göre insanlar doğa durumunda eşittirler ve sürekli mücadele içindedirler ve bu ortamda sürekli bir savaş ortamı mevcuttur. Hobbes bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

*“Bu yetenek eşitliğinden, amaçlarımıza erişme umudunun eşitliği doğar. Bundan ötürü, iki kişi aynı anda sahip olamayacakları bir şeyi arzu ederse, birbirlerine düşman olurlar ve esas olarak varlığını korumak ve bazen de sadece zevk almak olan amaçları uğruna, birbirlerini yok etmeye veya egemenlik altına almaya çalışırlar... Ancak yeni istilacı da başka bir istilacının tehdidi altındadır”*²⁶

İşte bu doğa durumunda söz konusu olan eşitlik, esasında güvenlik problemine yani sürekli savaş durumuna neden olacaktır. Çünkü doğa durumu yokluk durumudur. Esas olarak da siyasal bir gücün, Devletin yokluğudur. Bu sebeple Hobbes’a göre insanların güvenliklerinin sağlanması ve barışa ve huzura kavuşmaları için;

*“İnsanları yabancuların saldırısından ve birbirlerinin zararlarından koruyabilecek ve böylece, kendi emekleriyle ve yeryüzünün meyveleriyle kendilerini besleyebilmelerini ve mutluluk içinde yaşayabilmelerini sağlayacak böylesi bir genel gücü kurmanın tek yolu; bütün kudret ve gclerini tek bir kişiye veya hepsinin iradesini oyların çokluğu ile tek bir iradeye indirgeyecek bir heyete devretmeleridir.”*²⁷

Anlaşılacağı zere Hobbes’a göre, egemenliğin temel unsuru olan Devletin amacı güvenliği sağlamaktır. Güvenlik doğa durumunun koşullarıyla sağlanamayacağından dolayı, topluluk halinde yaşayan insanların güvende olma gereksinimini sağlamanın yolu genel gücü oluşturma’dır ve bu da Devlettir.²⁸

Egemenliği bölünmez, devredilemez, sınırlanamaz ve paylaşılamaz olarak nitelendiren Hobbes, egemen gücün asla başka bir iktidara bağlı bulunmayacağını ve

²⁵ Göztepe, op.cit., s.32.

²⁶ Thomas Hobbes, Leviathan, (ev.Semih Lim), İstanbul: Yapıkredi Yay., 2001, s.93.

²⁷ Ibid., ss.129-130.

²⁸ Göztepe, op.cit., s.33.

yasaların hukuksal açıdan herhangi bir sınıra tâbi olmayan (ilâhi veya doğal hukukun da, kendi koyduğu kuralların da egemen açısından hiçbir sınırlayıcılığı yoktur) siyasal egemenin emirleri olduğunu ifade etmiştir.²⁹

Hobbes'un anlayışında egemenlik bölünmez ve sürekli olduğu gibi mutlak bir niteliğe de sahiptir. İktidarın bölünmesi, paylaşılması halinde bölünen parçaları kadar ortaya yeni iktidar ve egemen ortaya çıkacak ve bu da sosyal yapının bozulması sonucunu yaratacaktır. Dolayısıyla siyasal iktidarın bölünmesi onun yok edilmesi demektir. Hobbes'a göre salt ve kesin yetkilere sahip egemenin en önemli yetkisi yasa yapmak ve kaldırmak yetkisidir. Bodin gibi o da, tek yasa kaynağı olarak egemeni görmektedir.³⁰

Fakat burada insanların tüm kudret ve güçlerini devredecekleri tek bir kişiyi veya oyların çokluğu ile tek bir irade seçecek heyeti tayin etmeleri; kendi güvenliklerini, iradelerini, ortak barış ve güvenliği bu kişinin veya heyetin iradelerine bırakmaları onaylama ya da rıza gösterme durumundan başka bir şeydir. Bu durum Hobbes'a göre, insanların aynı kişilikte birleşmeleridir. Bu tek kişilikte birleşen topluluk ise Devlettir (Civitas). İşte bu tek kişiliği taşıyan Devlet egemen ve onun dışındaki herkes uyruktur.³¹

Hobbes, egemenliği "Toplumsal Sözleşme" teorisi üzerinden tanımlamaya çalışmıştır. İnsanlar hak ve özgürlüklerinden egemen olanın lehine vazgeçmişler ve Devleti oluşturmuşlardır. Zira egemenlik, "bireysel kudretlerin toplamını egemenin kendi iradesine göre kullanmak yetkisidir." Dolayısıyla bu teoriye göre de egemenliğin kaynağı Tanrı değil, bizzat toplumun kendisidir.³²

İşte bu noktada Hobbes zorla kurulan Devlet (ele geçirilmiş) ile, sözleşme ile kurulan Devlet arasında ayrıma gitmiştir. Sözleşme ile kurulan, barış ve güvenliğin korunmasından sorumlu Devletin her türlü eylemini, sözleşmeyi oluşturan insanların kabul etmiş olduğunu belirtmiştir. Fakat zorla kurulan bir Devlette böylesi bir durum söz konusu değildir.³³

Hobbes, sözleşme temelinde herkesin rızası üzerine kurulmuş egemenlik kavramını oluşturan, yani Devlet ve ulus ya da sivil toplum bağlantısı kuran ve temsille belirlenmiş bir çağdaş demokrasi düşüncesini gündeme getiren ilk düşünürdür.³⁴

²⁹ Turhan, op.cit., s.35.

³⁰ Ağaoğulları-Kökler, op.cit., s.230.

³¹ Hobbes, op.cit., s.130.

³² Cemal Bali Akal, İktidarın İç Yüzü, 2.Baskı, Ankara:Dost Kitabevi Yay., 2003, s.97.

³³ Hobbes, op.cit., s.131.

³⁴ Akal, op.cit., s.100.

1.1.3. Jean-Jacques Rousseau

17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, hükümdarın/kralın mutlak ve sınırsız yetkilere sahip olduğu fikri tartışılmaya başlanmıştır. John Locke da bu görüşlere paralel olarak; halkın ve yöneticilerin sosyal sözleşmenin tarafları olduklarını ve yöneticilerin görevinin halkın temel hak ve özgürlüklerini güvence altına almak olduğunu, yönetici bu görevini gerektiği gibi yerine getirmediği takdirde ise yetkisinin sona ermesi gerektiğini ifade etmiştir.³⁵ Bu teori esas olarak ise Jean Jacques Rousseau tarafından geliştirilmiştir. Rousseau iktidarın topluma, egemenliğin ise “genel irade”ye ait olduğunu savunmuştur. Fakat bu iradenin kişisel iradelerin birleşimi olmadığını, bunlardan ayrı ve bunların üstünde, kendine özgü bir kolektif irade olduğunu ifade etmiştir.³⁶

Toplum Sözleşmesi adlı eserinde, insanların doğa durumundan uygar topluma geçiş sürecini ve bu süreçte etkin olan düşünce modelinin bir çerçevesini çizmektedir. Rousseau bununla, özgürlüklerin ve eşitliklerin kaynağının doğa durumunda olduğunu, ancak eşitliğin ve özgürlüğün uygar toplumda da sürmesi gerektiğini göstermek istemiştir.³⁷ Bu sözleşmenin nihai hedefi, insanlar arasındaki kavga durumunu ve güvensizlik ortamını ortadan kaldırmak ve kaba kuvvete dayanmayan yaşanabilir bir toplum düzeni oluşturmaktır.

Rousseau, insanların doğal yaşam içerisinde benliklerini korumalarını güçleştiren engellerin ve bunların tehlikesi karşısında, güvenliklerini sağlamak ve engellerin direncini kırmak için, bir güç toplamı meydana getirmelerini ve bu güçlerini de tek bir güç olarak uyumlu bir şekilde harekete geçirmeleri gerektiğini vurgulamıştır.³⁸

Rousseau'ya göre, bireysel çıkarlar ile toplumsal çıkarları birbiriyle bağdaştırmak için devreye genel irade kavramı girmelidir. Zira toplumu oluşturacak, bütün insanların kendilerini hem öteki insanlara bağlamalarını, hem de kendilerine itaat ediyor olmalarını ve eskisi kadar özgür kalabilmelerini sağlayacak durum, herkesin bütün haklarını bir genel iradeye devretmesiyle yaratılacaktır.³⁹

Rousseau toplum sözleşmesini şöyle özetlemiştir: “*Her birimiz bütün varlığımızı ve bütün gücümüzü, bir arada, genel istencin buyruğuna verir, her üyeyi bütünü bölünmez bir parçası kabul ederiz.*” Halk; egemen gücün birer üyesi olarak yurttaş, Devletin yasalarına boyun eğen kişiler olarak da uyruk adını almaktadır.⁴⁰

³⁵Güriz,op.cit., s.195.

³⁶Turhan, op.cit. ,s.36.

³⁷Alaaddin Şenel, Siyasal Düşünceler Tarihi, Ankara:Bilim ve Sanat Yay., 1996, s.361.

³⁸Jean-Jacques Rousseau, Toplum Sözleşmesi, (çev.M. Tahsin Yalım), İstanbul:Betik Yay., 2004, s.28.

³⁹Şenel, op.cit.,362.

⁴⁰Rousseau, op.cit., s.30.

Yani Rousseau'nun teorisine göre, monark egemenliğinin yerini halk egemenliği almaktadır ve bu sayede Devlet ve egemenlik teorileri doğa üstü niteliğinden arınmış olacaktır, ayrıca Devlet iktidarı halk aracılığıyla meşruluk kazanmış olacaktır.⁴¹

Rousseau, Bodin'in mutlak monarşi temelli açıkladığı mutlak, bölünmez ve devredilmez egemenlik kavramını halkla özdeşleştirmiş ve demokrasi ile egemenlik kavramının modern ulus-Devlet çerçevesinde düşünülmesinin yolunu açmıştır. Bu kuramla bireylerin Devlet kurmalarındaki temel fikri ve bu sözleşmeden doğan yukarıda da değinilen egemen, halk ve yurttaşlık gibi statüleri açıklamaya çalışmıştır.⁴²

Egemenliğin hiçbir zaman devredilemeyeceğini belirten Rousseau, egemenliği sadece halkın temsil edebileceğini, iktidar başkasına geçse de iradenin asla başkasına geçmeyeceğini ifade etmiştir.⁴³ Yani iktidar başka bir kuvvetin ya da azınlığın eline geçse de, irade halktan alınamaz. Ayrıca iradenin devredilemeyeceği gibi, bölünemeyeceğini de vurgulayan Rousseau, iradenin halkın tamamına ait olduğunu ifade etmektedir.⁴⁴ Fakat halk egemenliğinin bu mutlaklığı kesinlikle bir keyfiyet içermemektedir. Zira bu genel iradenin bir sonucu olan egemenliğin esas amacı ortak yararı sağlamaktır. Rousseau bu durumu, *“Egemen varlık ne denli mutlak, ne denli kutsal, ne denli dokunulmaz olursa olsun genel sözleşmenin sınırlarını aşamaz”* şeklindeki ifadesiyle açıklamıştır.⁴⁵

1.2. Egemenlik Teorileri

Egemenliğin kime ait olduğunu açıklamaya yönelik çeşitli teoriler mevcuttur. Teokratik Egemenlik Teorileri ve Demokratik Egemenlik Teorileri olmak üzere iki başlık altında incelenen egemenlik teorilerinden teokratik teoriler ile ilgili; Doğaüstü İlahi Hukuk Doktrini ve Providansiyel Hukuk Doktrini olmak üzere iki doktrin ileri sürülmüşken, demokratik teoriler de; Milli Egemenlik Teorisi ve Halk Egemenliği Teorisi olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

⁴¹ Göztepe, op.cit., s.35.

⁴² Ibid., s.36.

⁴³ Rousseau, op.cit. s.36.

⁴⁴ Ibid., s.45.

⁴⁵ Göztepe, op.cit.,s.37.

1.2.1. Teokratik Egemenlik Teorileri

Bu teoriye göre egemenlik, Tanrı'ya aittir, ve tüm iktidarlar Tanrı'dan gelmektedir. Tanrı'nın bu egemenliğini yeryüzünde fiili olarak kullanması mümkün olmadığından, yeryüzünde Tanrı adına bu egemenliği kullanacak insanlara ihtiyaç vardır.⁴⁶

Özellikle Orta Çağ'ın ilk yarısına kadar egemenliğin kişisel bir özellik taşıdığı bu dönemde yönetenin birtakım dini-metafizik öğelere sahip olması, yönetiminin benimsenmesinde ve sürekliliğinde en önemli etken olmuştur. Böylelikle toplum üyeleri, “*bir kutsal hak'ka dayanarak toplumu yönetme yetkisi*”ni⁴⁷ kullandığı yönünde bir görüşü paylaşmaları ölçüsünde yönetenin iktidarını meşrulaştırmışlardır.

Egemenliğin temeli önce gökyüzünde ve kutsal kaynaklarda aranmıştır. Bu inanç çeşitli şekillerle en eski ilkel toplumlardan yakın zamanlara (neredeyse Orta Çağ'ın sonlarına) kadar taşınmıştır. Egemenliğin sahibi “Tanrı-Kral” olarak görülmektedir. Böylece hükümdar aynı zamanda bir yeryüzü Tanrısıdır ve onun iktidarına itaat etmek yalnızca bir siyasal zorunluluk değil, dini bir görev demektir. Daha sonraları bu anlayış değişmiş ve hükümdarın kendisinin Tanrı olmayıp, ancak “Tanrı'nın oğlu” olduğu anlayışına geçilmiştir. Tarihsel süreç içerisinde bu tür yaklaşımlarda da birtakım değişiklikler yaşanmıştır.⁴⁸

Orta Çağ'ın sonlarında ve Yeni Çağ'ın başlarında Katolik kilisesinin önemli bir rol oynamasıyla teokratik teoriler gelişmiştir. Avrupa'da mutlak monarşilerin kurulmasıyla birlikte kralların hükümlerini haklarını meşru bir temele dayandırma zorunluluğu da kendini göstermiştir. Saint Paul'nin daha başlangıçta “Bütün iktidarlar Tanrı'dan gelir” ifadesiyle kralların da iktidarlarını doğrudan doğruya Tanrı'dan, onun kutsal iradesinden almaları düşüncesi geliştirilmiştir. Burada bizzat kralın kişiliğinin tanrısal niteliği artık söz konusu olmamakla beraber, iktidarının kaynağının tanrısal olduğu fikri üzerinde durulmaya başlanmıştır.⁴⁹

Teokratik görüşlerin ortak noktası, iktidara ilahi bir temel sağlamaları olmuştur. Tanrı'nın hükümdarı belirlemesi bakımından teokratik görüşler de Doğüstü ve Providansiyel ilahi hukuk doktrinleri olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

⁴⁶ Kemal Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 3.Baskı, Bursa: Ekin Kitabevi Yay.,2002, s.51.

⁴⁷ Münci Kapani, Politika Bilimine Giriş, Ankara:Bilgi Yayınevi, 2001, s 76..

⁴⁸ Ibid., ss.68-69.

⁴⁹ Ibid., s.69.

a. Doğaüstü İlahi Hukuk Doktrini

Bu doktrine göre egemenlik Tanrı'dan gelir, ancak egemenliği yeryüzünde kullanacak kişileri de doğrudan doğruya Tanrı seçmektedir. Bu kişiler de kullandıkları egemenliklerini doğrudan doğruya Tanrı'dan almakta ve sadece Tanrı'ya karşı sorumlu olmaktadır.⁵⁰ Yani bu doktrinde, egemenliğin sahibi olan Tanrı'nın toplum düzenini yaratmak ve onu korumak amacıyla yarattığı iktidarı yine kendisinin seçtiği hükümdara veya hanedana verdiği ifade edilmektedir.⁵¹

b. Providansiyel İlahi Hukuk Doktrini

Providansiyel hukuk görüşüne göre ise, egemenlik Tanrı'ya aittir; fakat iktidarı kullanan hükümdar, ya da hanedan, doğrudan Tanrı tarafından seçilmemiştir. Tanrı, doğal ve insani olayları, üstün iradesi ile yönlendirmektedir.⁵² Bu kişiler Tanrı'nın görünmez yön vermesi ile insanlar tarafından ya da beşeri olaylar neticesinde seçilmektedir.

Görülmektedir ki, bu iki doktrin yeryüzünde egemenliği kullanacak kişinin iktidara gelişleri açısından farklılık göstermektedir. Fakat doğaüstü hukuk doktrininde de, providansiyel hukuk doktrininde de iktidarı kullananlar sonuçta topluma karşı hiçbir yükümlülük altına girmemekte, yalnızca Tanrı'ya karşı sorumlu olmaktadır. Çünkü egemenliğin sahibi Tanrı'dır. İşte demokratik egemenlik teorileri tam da bu noktada teokratik egemenlik teorilerinden ayrılmaktadır.

1.2.2. Demokratik Egemenlik Teorileri

Bu teoriye göre egemenlik Tanrı'ya değil, insanlara aittir. Yani egemenliğin kaynağı beşeridir. Demokratik egemenlik teorileri, Milli Egemenlik Teorisi ve Halk Egemenliği Teorisi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.⁵³

⁵⁰ Gözler, op.cit., s.51.

⁵¹ Erdoğan Teziç, Anayasa Hukuku, Ankara:Beta Yay., 1997, s.87.

⁵² Ibid., ss.87-88.

⁵³ Gözler,op.cit., ss.51-52.

a. Milli Egemenlik Teorisi

Bu teoriye göre, isminden de anlaşılacağı üzere egemenlik “millet”e aittir. Kendisini oluşturan bireylerden ayrı ve onların üzerinde yer alan manevi bir varlık olan millet kavramı, “halk” kavramından farklıdır. Zira halk, belli bir zamanda milli topluluğu oluşturan vatandaşların tümüne verilen addır. Millet ise, bir Devlet üzerinde sadece belli bir zamanda yaşayan insanları değil, geçmişte yaşamış ve gelecekte de yaşayacak olan kuşakları da kapsamaktadır. Dolayısıyla bu teoride, egemenliğin belli zamanda yaşayan vatandaşların tek tek her birine ait olması fikrine karşı çıkılarak, geçmişte yaşamış ve gelecekte de yaşayacak olan tüm insanlara ait olduğu fikri ifade edilmektedir.⁵⁴

b. Halk Egemenliği Teorisi

Bu teoriye göre egemenlik, belli bir zamanda yaşayan vatandaşları ifade eden “halk”a aittir. Egemenlik bölünebilir bir kavramdır, zira egemenlik halkı oluşturan tek tek her bireye aittir. Her birey oransal olarak egemenliğin bir miktarına sahiptir.⁵⁵ Bu teoride egemenlik, milli egemenlik teorisinin aksine bölünebilir olsa da, bölünmüş egemenlik çoğunluk tarafından temsil edileceği, böylelikle azınlığın çoğunluğa tâbi olacağı ifade edilmektedir.⁵⁶

Sonuç olarak egemenlik millete ya da halka ait olsa da, neticede iktidarın kaynağı Tanrı değildir. Demokratik egemenlik teorilerinin bu özelliği ise, teokratik egemenlik teorilerinden farklı olarak egemenliğin sorgulanabilmesini, eleştirilebilmesini ve değiştirilebilmesini sağlamaktadır.

1.3. İç Egemenlik ve Dış Egemenlik Ayrımı

İç egemenlik, Devletin kendi Devleti içinde fert ve topluluklara karşı olan üstün otoritesini ifade eder. Devletin iradesi her türlü iradeden üstündür ve Devlet içinde bu iradeyle rekabet edecek herhangi bir güç, iktidar söz konusu değildir. Bu anlamda egemenlik terimi Devlet içinde en üstün güç *sumo protestas* anlamına gelmektedir.⁵⁷

⁵⁴ Ibid.,s.52.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Özdal, Genç, op.cit. s.21.

⁵⁷ Özman, op.cit., s.59.

Devlet iktidarının başka hiçbir güce bağlı olmadığı, bundan dolayı hiçbir otorite tarafından sınırlandırılmayacağı, kısacası kendi sınırları içinde son sözü söyleme yetkisinin Devlete ait olduğu düşüncesi, iç egemenliğin temel varsayımıdır.⁵⁸

Siyasi toplumda nihai ve mutlak otoriteyi⁵⁹ tanımlayan iç egemenlik Hinsley'e göre, siyasal topluluğun düzenini ve devamını sağlaması ve meşruiyet ilkesini sağlaması açısından son derece önemlidir.⁶⁰

Diğer yandan iç egemenlik de kendi içinde iki değişik anlamda kullanılmaktadır. Birinci anlamıyla Devlet iktidarının içeriğini, kapsadığı yetkileri ifade etmek için kullanılır. Bodin'e göre egemenlik, Devletin kanun yapmak, savaş-barış ilan etmek, yargılama yapmak, para basmak, vergi toplamak gibi yetkilerden oluşmaktadır. İkinci anlamıyla ise, Devlet iktidarının kendisini değil, bu iktidarın niteliklerini belirtmektedir. Başlıca nitelikler: egemen iktidar aslidir, en üstün iktidardır (suma potestas), sınırsızdır, tek, bölünmez bir bütündür ve devredilemez niteliktedir.⁶¹ Ayrıca Devletin iç siyaset ve yurttaşlar üzerinde aktif müdahalede bulunabilmesi açısından iç egemenlik, "pozitif egemenlik" olarak da adlandırılmaktadır.⁶²

Dış egemenlik Devletlerin uluslararası sistem içerisinde eşit konumda yer almaları, birbirlerinin iç işlerine karışmamaları olarak anlaşılmaktadır. Kastedilmek istenen durum kısaca bağımsızlıktır. Yani uluslararası hukuk bakımından egemenlik kavramı bağımsızlık kavramıyla aynı anlama gelmektedir.⁶³

Devletlerin bağımsızlığı; "Devletlerin egemen eşitliği ilkesi" ve "iç işlerine karışmama ilkesi"ne dayanmaktadır. Dolayısıyla uluslararası sistem, tüm Devletlerin egemen/bağımsız olarak içerisinde yer aldığı ve birbirlerinin iç işlerine karışma haklarının bulunmadığı anarşik bir ortamı gözler önüne sermektedir. Ayrıca Devletin dış otoritelerin müdahale ve denetimlerinden bağışık olması anlamında kullanılan "negatif egemenlik" in karşılığı dış egemenliktir.⁶⁴

Özetle, Devletlerin askeri ve ekonomik güçleri anlamında aralarında ne derece fark bulunursa bulunsun, tüm Devletler uluslararası hukuk açısından haklar ve yükümlülükler anlamında eşittir. Devletlerin egemen eşitliği ilkesi Birleşmiş Milletler (BM) Kurucu Andlaşması 2.Md. 1.Prg itibarıyla da kabul görmüştür.⁶⁵

⁵⁸ Turhan, op.cit., s.37.

⁵⁹ F. H. Hinsley, Sovereignty, New York:Basic Books, 1966, s. 26.

⁶⁰ Ibid., s.15.

⁶¹ Gözler, op.cit., ss.49-50.

⁶² Oktay Uygun, "Üniter ve Federal Devlet Açısından Egemenliğin Bölünmezliği İlkesi", Cumhuriyet'in 75.Yıl Armağanı, İstanbul:İstanbul Üniversitesi Yay., 1999, s.396.

⁶³ Gözler, loc.cit.

⁶⁴ Uygun,op.cit., ss.396-397.

⁶⁵ Gözler, loc.cit.

2.ULUS-DEVLET, ULUSLARARASI SİSTEM VE EGEMENLİK

Belli bir toprak parçası üzerinde hüküm süren, bürokrasi ve askeri anlamda kurumsallaşmış, güç kullanma, vergi toplama gibi yetkileri elinde bulunduran bir otorite olarak “Modern Devlet”in ortaya çıkması ile egemenlik kavramının literatüre girmesi birbirleriyle bağlantılıdır. İktidarın tek ve merkezi bir nitelik kazanması; tarih sahnesine yeni çıkmaya başlayan burjuvazi sınıfı ve buna bağlı olarak iktidarın burjuvazinin desteğini arkasına alarak alternatif güç odaklarını etkisiz hale getirmesi ve Rönesans ile Reform deneyimlerinin ardından Avrupa’da kilisenin etkinliğinin azalıp siyasal ve toplumsal hayatın laik bir kimliğe bürünmesi ile mümkün olmuştur.⁶⁶ Özetle modern Devlet, Ortaçağ din bilginlerince *auctocritas* ve *potestas*’ı (iktidarın ilkesi ve kullanımı) birleştiren yaklaşıma laik bir içeri kazandıran Machiavelli ile başlayan, egemenlik kavramının meşruluğunu ön plana çıkararak “de jure” bir hukuk alanı üzerine oturtan Bodin ile süren ve Hobbes ile zirveye çıkan bir sürecin ürünüdür.⁶⁷

Hollandalı hukukçu Hugo Grotius bir Devletin egemenlik yetkilerini tanımlarken Bodin’in tanımlamasından pek farklı bir tanımlamada bulunmaz. Grotius’a göre egemenlik, eylemleri bir başkasının denetiminde olmayan, yaptıkları bir başkasının iradesince geçersiz kılınamayan bir güçtür. Grotius’a göre de egemenlik bölünemezdir ve mutlaktır.⁶⁸

Hugo Grotius esasında, egemen Devletlerin uluslararası sistem içerisindeki konumlarını ve birbirleriyle olan ilişkilerini hukuki olarak düzenleyen 1648 Westphalia Andlaşmaları’nın temellerini atan düşünürdür. Grotius’a göre bir Devlet, diğer bir Devlet ile olan ilişkilerini belirli hukuki ilkeleri gözeterek yürütmelidir. Zira bu tutum Devletlerin birbirlerini eşit statüde kabul ettiklerini gösterir ve bu durumda uluslar arası sistemin barışçıl bir sistem olmasını sağlamaktadır.⁶⁹

Westphalia Andlaşması’nı önceleyen 30 Yıl Savaşları sonucunda, kendi toprakları içerisinde özgürce hareket etmeyi, birbirlerinin coğrafi sınırlarına saygı göstermeyi kabul eden prenslikler birbirlerinin egemenliklerini karşılıklı olarak kabul ederek “Modern Devletler Sistemi”nin temellerini atmışlardır.⁷⁰ Belirli kurallara göre hareket eden ve aralarında düzenli

⁶⁶ Yusuf Şevki Hakyemez, Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramı, Ankara:Seçkin Yay., 2004, s. 62.

⁶⁷ Mehmet Ali Ağaoğulları, “‘Halk ya da Ulus Egemenliği’nin Kuramsal Temelleri Üzerine Birkaç Düşünce”, A.Ü.S.B.F.D., Cilt XLI No.1-4, Ocak-Aralık 1986, s. 133.

⁶⁸ Ağaoğulları-Köker, op.cit., ss.92-93.

⁶⁹ Jacob Ben Amittay, Siyasal Düşünceler Tarihi: Çağlar Boyunca Siyasal Düşüncenin Değişimi, (çev. M.A. Kılıçbay, L.Köker), Ankara:Savaş Yay., 1983, s. 142.

⁷⁰ Philpott, Daniel, Revolutions in Sovereignty: How Ideas Shaped Modern International Relations, Princeton & Oxford: Princeton University Press, 2001, s.4.

ilişkiler bulunan parçaların (Devletlerin) oluşturduğu bütün, yani bugün anladığımız anlamıyla uluslararası sistem Westphalia Andlaşması ile doğmuş sayılmaktadır.⁷¹

Güç dengesine dayalı zorunlu bir uzlaşma çağrısı niteliği taşıyan Westphalia, siyasi olarak Avrupalı Devletler arasında “mesafe” olgusunu ve uluslararası düzlemde “tanınma” gerekliliğini doğurmuştur. Bu bağlamda 1648’ten sonra “güç dengesi” kavramının egemen Devletler arenasında siyasetin düzenleyici unsuru olduğu ve bunun eşitliği sağlamak için de zorunlu görüldüğü söylenebilir.⁷²

Westphalia ile beraber Devlet otoritesi ve Devletin sınırı arasında doğrudan bir bağlantı kurulmuş, her Devlet hükmettiği toprak parçası, yani Devleti üzerinde, tıpkı diğer Devletler gibi egemen duruma gelmiştir. Böylece uluslararası sistemin ve hukukun temelleri atılmış; 1945 yılında imzalanan BM Kurucu Andlaşması’nın 2.Md.’sinin 1.Prg.’ı itibarıyla da kabul gören “egemen eşitlik” ilkesi tarih sahnesine çıkmıştır.⁷³

I. ve II. Dünya Savaşlarının yaşanması sonucu, savaşların sebepleri incelenirken Westphalia modeli de sorgulanmaya başlanmış ve dünyada barışın ve güvenliğin sağlanması ve korunması, bununla birlikte egemen Devletlerin arasındaki ilişkilerin de belirli kurallara bağlanması ve elbette bu kuralların uygulanmasını sağlayacak uluslararası kurumların oluşturulması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaç doğrultusunda 1945 yılında BM örgütü kurulmuştur.⁷⁴ Anlaşılacağı üzere BM ile birlikte Devletlerarası sistem Westphaliacı anlayıştan farklı bir içerik kazanmıştır. Westphalia ile birlikte Devletlerin silahlı güç kullanmaları ve birbirleri ile çatışmaları, daha çok ahlaki yönleri ağır basan belli kurallara uymaları koşuluyla bir hak olarak görülürken, BM Kurucu Andlaşması Devletlerin başka bir Devletin toprak bütünlüğüne ve siyasî bütünlüğüne karşı güç kullanmalarını, hatta bu yönde tehditte bulunmalarını -meşru müdafaa durumu vb. hariç olmak üzere- yasaklamıştır.⁷⁵

Egemen Devletlerin oluşturduğu uluslararası toplumda, egemenler arası düzeni ya da bir başka deyişle dünya kamu düzenini kurmak için Devletlerin egemenliklerine bazı sınırlamalarda bulunmaları gerekmiştir. Bu bağlamda Devletler, dünya barışını muhafaza edebilmek ve Devletlerarasında bir düzen tesis edip korumak için uyuşmazlıkların barışçıl yöntemlerle çözülmesini kabul etmişler ve bunun için de dünya güvenliğini ve barışını sağlamak ve korumak amacıyla kuvvet kullanılmasını BM Güvenlik Konseyi tekeline

⁷¹ Oral Sander, *Siyasi Tarih:İlk Çağlardan 1918’e*, 11.Baskı, Ankara:İmge Kitabevi Yay., 2003, s.101.

⁷² Giddens, *op.cit.*, s.336.

⁷³ Ahmet Davudoğlu, “Küreselleşme ve AB-Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Ulusal Egemenliğin Geleceği”, Ankara:Anayasa Yargısı 20, 2003, s. 53-54., Özdal,Genç, *op.cit.*, s.23.

⁷⁴ Oktay Uygun, “Küreselleşme ve Değişen Egemenlik Anlayışının Sosyal Haklara Etkisi”, Ankara:Anayasa Yargısı 20, 2003, s.255.

⁷⁵ Funda Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, Ankara:Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yay., 1998, s. 17.

bırakmışlardır. Dolayısıyla da egemenliğin bir özelliği olarak kabul edilen savaşa gitme konusunda Devletin iktidarı, meşru müdafaa durumu vb. hariç olmak üzere sınırlı hale gelmiş ve dünya barışını ve güvenliğini koruma konusundaki yetki ulus Devletin alanından çıkmıştır. Bunun sonuçları olarak da; meclislerin uluslararası hukukun meşru saymadığı bir savaşa karar verememesi, yabancı bir diplomatın ceza mahkemesinde yargılanamaması, saldırı amacıyla yapılan Andlaşmaların geçersiz sayılması şeklinde egemenliklerin evrensel mahiyette sınırlanmaları kaçınılmaz olmuştur. Keza bunlar Devletlerin barış içinde yaşayabilmelerinin asgari şartları olarak kabul edilmiştir.⁷⁶

3.ULUSLARARASI - ULUSÜSTÜ ÖRGÜTLENMELER VE EGEMENLİK

3.1.Uluslararası Örgütlenmeler ve Egemenlik

20.yüzyılın başından itibaren yaşanan iki büyük dünya savaşının getirdiği felaketler ve bu durumun tekrar yaşanmamasına yönelik çabaların yanı sıra, bilim ve teknolojideki ilerlemeler, bu gelişmeler doğrultusunda medeniyetin getirdiği ihtiyaçları Devletlerin tek başlarına karşılayamaması ve bu nedenle Devletlerarası ticaretin hızla gelişmesi, keza hammadde ve enerji gibi konularda Devletlerin birbirine bağımlı hale gelmesi, bunların sonucunda da dünya pazarlarında tek başlarına rekabet edecek güçleri olmayan Devletlerin işbirliği yapmak zorunda kalmaları, uluslararası örgütlerin doğumuna ve hızla gelişimine sebep olmuştur. BM dışında, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Avrupa Birliği (AB) ve Uluslar arası Para Fonu (IMF) gibi yapılanmalar, bu şekilde oluşan uluslararası örgütlenmelerdir. Ekonomik işbirliği sebebiyle kurulan örgütlerin yanı sıra, II.Dünya Savaşı sonrası oluşan iki kutuplu sistem neticesinde siyasi ve askeri işbirliği çerçevesinde Avrupa Konseyi (AK), Kuzey Atlantik Andlaşması Örgütü (NATO), Varşova Paktı (VP) gibi uluslar arası örgüt yapılanmalarına gidilmiştir.⁷⁷

Devletler kendi rızaları ile imzalayıp tarafı oldukları Andlaşmalarla katıldıkları bu örgütlerin faaliyet alanına giren konularda, egemenliklerini sınırlamışlardır. Ancak bu örgütlerin hepsi Devletlerin egemenliklerini farklı düzeyde sınırlamaktadırlar.⁷⁸ Uluslararası örgütler tarafından alınan kararlar Devletleri direkt olarak bağlamaz, zira bu kurumlarda

⁷⁶ Aslan Gündüz, “İktidar Ve Milletlerarası Sınırları”, İstanbul:İstanbul Barosu Dergisi, 1990, C.64, Sayı:1-2-3, ss.18-20., BM Güvenlik Konseyindeki beş daimi üye Devletin veto yetkisi nedeniyle Kosova krizi ve Irak Savaşı’nda yaşananlar dolayısıyla BM modelinin sarsılmaya başladığı ve az çok eşit ve egemen Devletlerden oluşmuş bir dünya öngören Westphalia modeline dönüşün söz konusu olabileceği yönündeki görüşü için bkz. Uygun, op.cit., s.255.

⁷⁷ Gündüz, op.cit., ss.22-23.

⁷⁸ Ibid.

Devletler egemendir. Fakat ulus-üstü örgüt tarafından alınan kararlar; bu kurumun üyesi olan Devletleri, hatta doğrudan uyruklarını bağlamaktadır.

Bir başka deyişle, bir örgütün eğer Anayasa benzeri bir kuruluş belgesi ve üye Devletleri bağlayan kararları oyçokluğu ile alabilen bir organı varsa, aldığı kararları kendisi uygulayabiliyorsa, kararları ile sadece Devletleri değil Devletlerin vatandaşlarını da bağlıyorsa ve kendisine ait mahkemesi varsa, bu örgüt ulus-üstü örgüt niteliğindedir. Eğer bir örgütte bu özelliklerden bir kısmı eksik ise, o örgüt de uluslararası örgüt niteliğindedir.⁷⁹ Bu bilgiler ışığında örneğin NATO'nun uluslar arası örgüt, AB'nin ise belirli alanlarda ulus-üstü örgüt niteliğinde olduğunu ifade etmek mümkündür.

3.2.Ulus-üstü Örgütlenme ve Egemenlik

Ulus-üstü örgütlenmeye yönelik olarak dünyada en yetkin örnek AB'dir. Avrupa'da yaşanan bir çok ekonomik, siyasal ve toplumsal gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan ulus-Devlet, Westphalia ile birlikte Devletlerin egemenliklerine dayanarak oluşturdukları uluslararası sistem bu coğrafyada ortaya çıkmıştır ve dünyaya yayılmıştır, fakat ne var ki, yine bu coğrafyanın bir ürünü olan AB, var olan yapısıyla egemenlik kavramına yeniden bakılmasını ve kavramın incelenmesini gerekli kılmıştır.

Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası kalıcı bir güven ve istikrarlı bir barış ortamı oluşturma çabaları, yukarıda da ifade edildiği gibi Devletlerin egemenliklerinin temelinde dayanan, yani "işbirliği"ne dayalı örgütler oluşturma yönünde gerçekleşmiştir. Diğer yandan, yeni uluslararası Andlaşma yapılarının ortaya çıkması, Avrupa Toplulukları'nın kurulmasıyla ulus-üstü bir yapının koşullarının ortaya koymuş ve bu yeni durumun egemenlik kavramı çerçevesinde tartışılması söz konusu olmuştur⁸⁰. Şöyle ki, Avrupa Toplulukları (Avrupa Toplulukları dolayısıyla AB) kurucu Andlaşmaları kendilerine tanınan yetkileri kullanma yetkisi açısından süpranasyonel karaktere sahip olmaları ile uluslararası örgütlerden ayrılmaktadırlar ve aynı zamanda kendilerine üye Devletlerin karşısında da daha etkin bir durumdadırlar.⁸¹ (Belli alanlarda süpranasyonel, belli alanlarda işbirliği yapısı ön plandadır).

Bodin'e göre egemenliğin amacı, iç ve dış barışın sağlanmasıdır. AB projesi de, ekonomik ve siyasal bütünleşme projesinden de önce bir barış projesidir diyen Göztepe'ye göre; egemenlik kavramının ikinci büyük dönüşümü II.Dünya Savaşı sonrası kamusal işleviyle ilgili yaşanmış ve bu durum Avrupa Toplulukları üyesi Devletlerde ortaya çıkmıştır.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Göztepe, op.cit.,s.58.

⁸¹ Özdal,Genç, op.cit., s.30.

Devletlerde yaşanan bu dönüşüme göre Devlet; egemenliğini büyük oranda kaybetmiş, uluslararası siyasal sistemde kademeli bir egemenlik anlayışının parçası haline gelmiş, uluslararası çok düzlemlili bir siyasal sistemin ilk basamağını oluşturan siyasal bir birime dönüşmüştür.⁸²

Westphalia Sistemi bir bakıma AB üyesi Devletlerin oluşturdukları Andlaşma ile sınırlanmıştır. Şöyle ki, üye Devletler uluslararası bir Andlaşma ile ulus-üstü bir kurum oluşturmuşlar, dış iktidardan bağımsız olma durumlarına sınır getirmişler ve kurumsallaşarak dışsal bir müdahale yapısı kurmuşlardır.⁸³

Yine Göztepe'ye göre, ulus-üstü nitelikteki Avrupa Toplulukları, özellikle Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (ATAD) içtihatlarıyla klasik öğretilerdeki Devlete yönelik yetkileri kullanıyor ya da üye Devletlere bazı alanlarda sınırlandırmalar getiriyorsa da, AB üyesi Devletler her an Topluluktan ayrılma olanağına sahip olmaları sebebiyle Westphalia egemenliklerinden bir değişiklik olmadığı düşüncesine sahiptirler.⁸⁴

AB'nin güvenlik, savunma ve dış politika alanlarında işbirliği oluşturma çabalarının tarihsel gelişimi çalışmamızın ikinci bölümünde ele alınacaktır. Tez konumuzu oluşturması ve AB'nin güvenlik, savunma ve dış politika alanlarına yönelik uygulamalarını ilk kez bu bölgede -Bosna-Hersek İç Savaşı, Kosova Krizi ile- somutlaştırmaya çalışması açısından; öncelikle Kosova Sorunu'nun ortaya çıkmasına neden olan tarihsel gelişmelere değinilecektir.

II. KOSOVA SORUNU'NUN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.BALKANLAR VE KOSOVA

Batıda Adriyatik, güneyde Akdeniz, doğuda Ege ve Karadeniz ile çevrili bir yarımada olan Balkanlar coğrafyası, geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemli ulaşım, göç ve ticaret yollarının geçtiği Batı ve Orta Avrupa ile Ortadoğu arasında, Kuzey Afrika ile Avrupa arasında ve Batı Asya ile Orta Avrupa arasında ulaşım ve taşımacılık açısından son derece önemli bir bölgedir. Balkanlar adı bu yarımada bulunan Devletler ve yarımada komşu Devletler için kullanılmaktadır. Günümüzde bu coğrafyada bulunan Devletler ise;

⁸² Göztepe, loc.cit.

⁸³ Ibid., ss.60-61.

⁸⁴ Ibid., s.63.

Türkiye, Arnavutluk, Romanya, Yunanistan, Bulgaristan, Kosova, Bosna-Hersek, Sırbistan ve Karadağ, Hırvatistan, Slovenya'dır.⁸⁵

Avrupa, Akdeniz ve Asya arasında stratejik önemi son derece fazla olan bu bölgenin büyük bir bölümü 14. yüzyıldan itibaren uzun bir süre boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında bulunmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'ndan önce de Roma ve Bizans İmparatorluğu gibi büyük güçlerin egemenliği altında olan Balkanlar, dini, etnik ve kültürel açıdan birçok farklılıkları içinde barındırmaktadır.⁸⁶

Tarih boyunca jeopolitik ve jeokültürel önemini yitirmeyen Balkanlar, 20. yüzyıl boyunca uluslararası sistemin temel bunalım bölgelerinden birisi olmuştur. I.ve II. Dünya Savaşları bu bölgede başlamış; Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından yine en yoğun çatışmalar da bu bölgede görülmüştür. Bölgenin hassas jeokültürel ve jeopolitik yapısı uluslararası ilişkilerde yaşanan bunalımların bölgeye doğrudan ve sert bir şekilde yansımaya sebep olmuştur.⁸⁷

I.Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı, Rus ve Avusturya-Macaristan İmparatorlukları yıkılmış, galip gelen Batılı Devletlerce kurulan yeni uluslararası sistem içinde Balkanlar'ın siyasi haritası tamamen değişmiş, zira yıkılan imparatorlukların yerine çok daha küçük ulus-Devletler kurulmuştur.⁸⁸

Yukarıda da belirtildiği gibi Soğuk Savaş'ın ardından bölgede yaşanan krizler; II. Dünya Savaşı sonrası Soğuk Savaş ile beraber yaşanan görece istikrar neticesinde yaklaşık 50 yıl boyunca çatışma görmemiş olan Avrupa'yı son derece etkilemiştir. Doğu Avrupa Devletleri bu dönemi küçük çatışmalar ve anlaşmalı bölünmelerle atlatırken, etnik ve dini farklılıklar içeren bir yapılanmaya sahip olan Balkanlar ise çatışmaların odağı haline gelmiştir.

Kosova ise, Sırbistan sınırları içerisinde yer alan, yüzölçümü 10.816 kilometrekare, Karadağ, Arnavutluk ve Makedonya ile çevrili ve Adriyatik ve Ege Denizi'ne en kısa ulaşım yolu olması sebebiyle özel bir öneme sahip Balkan yarımadasının merkezindeki bir bölgedir.⁸⁹ Slavların bölgeye gelmesi 850'li yıllardadır. Kosova, 11. yüzyıla kadar Bulgar Han ve Çarlarının yönetiminde kalmış, 12. yüzyılda ise Bizans İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir. 13. Yüzyılın başlarında Kosova'ya sahip olmak için Sırlar Bizans ile

⁸⁵ İhsan Gürkan, Jeopolitik ve Stratejik Yönleriyle Balkanlar ve Türkiye, İstanbul:Orta Doğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları,1997, s. 261-263.

⁸⁶ Barış Özdal, "Yugoslavya'nın Dağılma Süreci Çerçevesinde Avrupa Birliği'nin Balkanlar Politikası", Rasim Özgür Dönmez, Gökhan Telatar (der.), Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği, Ankara:Phoenix Yayınevi, 2008, s.411.

⁸⁷ Ahmet Davutoğlu, Stratejik Derinlik, İstanbul:Küre Yayınları, 2001, s. 21.

⁸⁸ Özdal, loc.cit.

⁸⁹ Fatma Taşdemir-Pınar Yürür, "Kosova Sorunu:Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt.1, Sayı.3, 1999, s.135.

mücadele etmiş ve başarılı olmuşlarsa da, 28 Haziran 1389 Kosova Meydan Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'na yenilmiştir, ki bu savaş Priştina yakınlarındaki Gazi Mestan Ovasındaki gerçekleşmiştir ve hem Sırp Kralı Lazar öldürülmüş hem de Osmanlı padişahı Sultan Murat'ın Miloş Obiliç tarafından öldürülmesi Sırp tarihinde ve kültüründe derin bir iz bırakmıştır.⁹⁰ Bu savaşın neticesinde Kosova yüzyıllar boyunca sürecek olan, Balkan Savaşları'na kadar, Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Osmanlı İmparatorluğu iskan politikası çerçevesinde de nüfusu çoğunlukla Sırp'lardan oluşan bu bölgeye Türkleri ve Arnavutları iskan etmiştir. Fakat zaman içerisinde Arnavut nüfus giderek artmıştır.⁹¹

Balkan Savaşları neticesinde Osmanlı hakimiyetinden çıkan Kosova'yı Sırp'lar ele geçirmiştir. Diğer yandan Arnavutluk bölgedeki karışıklıktan yararlanarak 28 Kasım 1912 tarihinde bağımsızlığını ilan etmişse de, Arnavut nüfusun yoğun olduğu Kosova Sırp'ların elinde kalmıştır. I.Dünya Savaşı sırasında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Bulgaristan Kosova topraklarına saldırmış ve Sırp'ların hakimiyetinden kurtulma isteğiyle Kosova'da yaşayan Arnavutlar tarafından destek görmüşlerdir. Fakat I.Dünya Savaş'ı neticesinde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yenilmiş, Bulgaristan ise İtilaf Devletleri ile ateşkes yapmış ve 1918 yılında Kosova yeniden Sırp'ların egemenliğine girmiştir.⁹²

Neticede 1918 yılında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yıkılmış yerine 4 Aralık 1918 tarihinde Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı kurulmuştur ve 10 Eylül 1919 tarihinde imzalanan St. Germain Barış Andlaşması ile kurulan bu Devlet uluslararası toplum tarafından tanınmıştır.⁹³ 1928 yılında ise Devletin adı Yugoslavya olarak kabul edilmiş⁹⁴, ve Anayasası 28 Haziran 1921 tarihinde ilan edilmiştir. Bu tarih, Osmanlı İmparatorluğu tarafından 1389 Kosova Meydan Savaşı'nın ve 1914 yılında I.Dünya Savaşı'nın başlamasına neden olan Arşidük Franz Ferdinand'ın öldürülmesinin yıldönümü olması sebepleriyle Sırp'lar açısından önem taşımaktadır.⁹⁵

⁹⁰ İlhan Uzgel, "Kosova Sorunu", TDP, Kurtuluş Savaşından Bugüne, Olgular, Belgeler, Yorumlar, (ed. Baskın Oran), Cilt II, 1980-2001, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001, s. 509.

⁹¹ Taşdemir-Yürür, loc.sit.

⁹² Ibid., s.136.

⁹³ İrfan Kaya Ülger, Yugoslavya Neden Parçalandı, Ankara:Seçkin Yay., 2003 ss.36-37.

⁹⁴ İrfan Kaya Ülger, "Ortadoğu Sorunu ve Yugoslavya'nın Dağılmasının Avrupa Dış Politika Çerçevesinde Analizi," <http://www.stradigma.com/index.php?sayfa=makale&no=31>, e.t. 12.09.08.

⁹⁵ Misha Glenny, Balkanlar 1804-1999: Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler, İstanbul: Sabah Kitapları, 2000, s.322.

1.1.Yugoslavya: Krallıktan Cumhuriyete ve Kosova

I.Dünya Savaşı sonucunda galip gelen Devletler tarafından gerçekleştirilen Paris Konferansı neticesinde Kosova, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın bir parçası olarak kabul edilmiştir. Krallık birçok etnik unsuru içinde barındırmaktayken oranlar şu şekildedir: Sırlar %43, Hırvatlar %23, Slovenler %8.5, Bosnalı Müslümanlar %6, Makedonlar %5, Arnavutlar %3.6, Macarlar, Ulahlar, Çingenerler ve diğer milletler nüfusun %14'ünü oluşturmaktadır.⁹⁶

Diğer yandan iktidarı da giderek Sırplaşma eğilimi gösteren Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı döneminde Kosova'nın demografik yapısını değiştirmek için ciddi çabalar sarf edilmiştir ve bunun için özellikle şu üç yöntem kullanılmıştır: 1)Arnavutları, Arnavutluk ya da Türkiye'ye göç etmeye teşvik, 2) Slav kolonizasyonu, 3) Asimilasyon. Ancak bu yöntemlerle başarılı sonuçlar alınmamıştır. Arnavutların bir kısmı Türkiye ve Arnavutluğa göç etmişse de, göç beklenen boyutlarda olmamıştır.⁹⁷

Sırlar Krallıkta giderek hakim konum kazanmış ve Kosova'yı eşitsiz bir muameleye tabi tutmuşlardır. 1929 yılında parlamentoyu ve Anayasayı feshederek yönetime el koyan Kral Alexander Karayorgiyeviç yeni bir Anayasa ile Devleti Yugoslavya Krallığı'na dönüştürmüştür. Eyalet sınırlarını kaldırmış, Devleti nehirlerin ismini alacak şekilde ve hepsinde Sırp nüfusun yoğunlukta olacağı bir biçimde dokuza bölmüştür. Bu esnada Kosova ise, Vardarska, Moracska ve Zetska isimli üç il arasında paylaştırılmıştır. Özellikle bu gelişmelerden sonra adaletsiz uygulamalar ve yanlı politikalar neticesinde bölgede huzursuzluklar artmaya başlamıştır.⁹⁸

Diğer yandan II.Dünya Savaşı yaklaşırken Fransa ve müttefikleri güç kaybetmekte, Almanya ise Almanya-İtalya-Japonya mihverine katılması için Yugoslavya'ya baskı uygulamaya başlamıştır. Komşuları, Macaristan, Slovakya ve Romanya'nın da Alman güdümüne girmesiyle iyice bunalan Yugoslavya, Mart 1942'de Mihvere katılma anlaşması imzalamıştır. Almanya –Yugoslavya anlaşmasının imzalanmasından sonra, 27 Mart 1941 tarihinde General Duşan Simoviç'in öndeliğindeki Cunta, Kralı düşürerek yönetime el koymuştur. Bunun üzerine Alman ordusu, 6 Nisan'da Belgrat'ı bombalayarak Yugoslavya'ya girmiştir. 17 Nisan'da Yugoslav ordusu koşulsuz olarak teslim olmuştur.⁹⁹

Slovenya'nın kuzey bölgeleri, Almanya ve Macaristan arasında paylaştırılırken, Macaristan ayrıca Voyvodina'da Macar azınlığın yaşadığı Tuna ve Tisa ırmakları arasında

⁹⁶ Tanıl Bora, Milliyetçiliğin Provokasyonu, Yugoslavya, İstanbul: Birikim Yayınları, 1995, s.39.

⁹⁷ Aydın Babuna, "Kosova Sorunu Üzerine", http://www.foreignpolicy.org.tr/turkish/dosyalar/ababuna_p.htm, (e.t. 28.01.09).

⁹⁸ Sina Akşin, Fırat Melek, "İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar (1919-1939)", Balkanlar, İstanbul: Obiv Yayınları, 1993, s.103.

⁹⁹ Bora, op.cit., s.46.

kalan bölgeyi de ilhak etmiştir. Karadağ bölgesi İtalya, Sırbistan ile Voyvodina'nın doğu bölümü ise, Almanya tarafından işgal edilmiştir. Yugoslavya'yı kontrol altına alan Hitler, 22 Haziran 1941'de Sovyetler Birliği'ne karşı bir saldırı başlatmıştır. Alman himayesi altında bulunan Hırvat Devleti de, Hitler'in Doğu seferine bir birlik ile katılmıştır.¹⁰⁰ Sırbistan topraklarında da bir işgal yönetim merkezi oluşturan Almanya, Kosova'yı İtalya'nın işgalindeki Arnavutluk'a vermiştir. Kosovalı Arnavutlar da İtalya'yı desteklemişlerdir.¹⁰¹

Savaşın neticesinde; savaş sırasında ve sonrasında yaşanan olaylar sebebiyle de, Türkiye ve Yunanistan dışında bölgedeki tüm Balkan Devletlerinde sosyalist rejimler kurulmuş ve bölge savaş sonrasında oluşan iki kutuplu yapının etkisiyle iki süper gücün etki alanlarına bölünmüştür.¹⁰² Doğu Avrupa'daki diğer sosyalist Devletlerin hepsi, bağımsızlıklarını Sovyetler Birliği'nin desteği ile kazanmışlardır. Bu Devletlerin liderleri, Nazi işgali karşısında Moskova'ya sığınmış; Devletleri işgalden kurtulunca Devletlerinin başına geçmişler ve dolayısıyla Sovyet uydusu haline gelmişlerdir. Yugoslavya ve Arnavutluk ise bu Devletlerden farklı olarak bağımsızlıkları hususunda direnmişlerdir. Tito, halkıyla birlikte hareket etmiş, kendi örgütlediği Partizan birliklerinin başında savaşı bizzat yürütmüştür. Yani Yugoslavya'nın halkın desteğini sağlamış bir önderi ve onun komuta ettiği ulusal bir ordusu olmuştur ve Nazi işgalinden de kendi orduları sayesinde kurtulmuşlardır. Bu sebeple Yugoslavya, diğer Doğu Avrupa Devletlerinin aksine, savaş esnasında Sovyet ordusunun işgaline uğramamıştır. Ayrıca Yugoslavya önderi Tito iktidara gelebilmek için Moskova'nın desteğine ihtiyaç duymamıştır¹⁰³

Yugoslavya'da 1945 yılının Kasım ayında yapılan seçimleri Halk Cephesi kazanmıştır. Sovyet modeline uygun federal bir Anayasa hazırlanmış, altı cumhuriyetten oluşan; Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve Slovenya, '*Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti*' kurulmuştur.¹⁰⁴ Sırpların Bosna'nın Kosova veya Voyvodina gibi Sırbistan içinde bir bölge olması şeklindeki taleplerine rağmen Bosna ve Hersek de federasyonun kurucu cumhuriyetlerinden birisi olmuştur.

Soğuk Savaş dönemi boyunca Balkanlar'da göreceli bir istikrar söz konusuysen, dönemin en önemli siyasi değişikliği 1948 yılında Yugoslavya'nın Doğu Bloku'ndan ayrılarak Bağlantısızlar grubuna katılmasıdır.¹⁰⁵ Zira Tito yönetiminin Washington'a ve Moskova'ya rağmen izlemek istediği yolun iki belirleyici çizgisi olmuştur. Bunlardan

¹⁰⁰ Ülger, Yugoslavya...,ss.45-46.

¹⁰¹ Bora, op.cit., s.82.

¹⁰² Özdal, op.cit.,s.412.

¹⁰³ Alpaslan Işıklı, 'Yugoslavya Örneği', Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Cilt: 23, Sayı:216, s.189., Oral Sander, Siyasi Tarih:1918-1994, 15.Baskı, Ankara:İmge Kitabevi Yay., 2007, ss.238-239.

¹⁰⁴ Sander, op.cit., s.239.

¹⁰⁵ Özdal,op.cit.,s.412.

birincisi, dış politikada Bağlantısızlar Hareketi, ikincisi ise ekonomik ve sosyal alanda özyönetim çizgisidir. 1955 yılında Bandung Konferansı ile başlayan Bağlantısızlar Hareketi'nin öncülüğünü Tito, Nehru ve Nasır ile birlikte üstlenmiştir. Ancak sırasıyla Nehru, Nasır ve 1980 yılında Tito'nun ölümüyle zaten tam anlamıyla maddi ve kitlesel bir temele sahip olmayan bu hareket tamamen gücünü yitirmiştir. Zira Hırvatistan ve Slovenya gibi zengin ve AB'ne sınır oluşturan cumhuriyetlerden, bağlantısızlar hareketine karşı sesler yükselmeye başlamıştır. Bunlar, bağlantısızlar hareketine öncülük etmenin Yugoslavya'nın çapıyla orantılı olmadığı; bunun yerine, Avrupa Ortak Pazarı ile iyi ilişkiler kurarak yabancı sermayeyi çekmenin daha yararlı olacağı görüşündeydiler. Bu yoldaki eğilimler de, bağlantısızlığın sonunun gelmesine katkı sağlamıştır.¹⁰⁶

Diğer yandan, 1963 yılında yeni Yugoslavya Anayasası yapıldığında Kosova için “özerk birim” tabiri “özerk bölgeye” çevrilmiştir. Cumhuriyetlerin 10'ar kişi ile temsil edildikleri Federal Mecliste özerklerin de beşer milletvekili olmuştur. Yani Kosova ve Voyvodina, Sırbistan'a bağlılığının sürmesinin yanında aynı zamanda Federal birer birim olmuşlardır.¹⁰⁷

1968 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile de Kosova ve Voyvodina'ya cumhuriyetlerinkine benzer bazı yetkiler verilmiştir ve aynı zamanda Kosova'nın Arnavut bayrağı çekmesine izin verilmiştir ve tüm bu değişiklikler 1974 Anayasası'na yansımıştır.

1974 yılında yapılan kapsamlı Anayasa değişiklikleri sonucunda ise, Yugoslavya'yı teşkil eden altı kurucu cumhuriyete (Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek Makedonya ve Karadağ) ilaveten iki tam otonom bölge oluşturulmuştur. Sırbistan'ın altında kurulan bu iki özerk bölgeden biri kuzeyde Macarların yaşadığı ancak çoğunluğu oluşturmadıkları Voyvodina, diğeri ise Arnavutların toplam nüfusunun %90'ına ulaştığı Kosova'dır. Otonom statü verilen bölgeler hukuki açıdan pek çok konuda kurucu cumhuriyetlerle eşit bir konuma getirilmiştir. Örneğin, bu özerk bölgeler Yugoslavya federal kurumlarında cumhuriyetlerle eşit konumda temsil hakkı elde etmişler ve Yugoslavya Başkanlık Konseyi'nde tıpkı cumhuriyetler gibi veto hakkına sahip olmuşlardır. Ayrıca kurucu cumhuriyetler gibi bu bölgelerin de idari sınırları çizilmiştir. Bölgelerin iç yönetimleri de tamamen kendilerine bırakılmıştır. Her iki bölgenin de kendi parlamentosu ve kendi hükümetleri bulunmaktadır ve parlamentolara kendi Anayasalarını değiştirme yetkisi de verilmiştir.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Işıklı, op.cit., ss.190-191.

¹⁰⁷ Ülger, Yugoslavya...op.cit., s.62.

¹⁰⁸ Hasan Ünal,"Balkanlar'da Geniş “Arnavut Meselesi” ve Türkiye”, Avrasya Dosyası, Cilt.4, Sayı:1-2, İlkbahar-Yaz, Ankara, 1998, s.134.

Kosova'nın o dönemde cumhuriyet olamamasının sebebi, Voyvodina'nda, Yugoslavya dışında Arnavutların ve Macarların anayurtları olmasıdır. Zira Anayasaya göre, federasyonun kurucu milletlerine tanınan “*kendi kaderini tayin etme hakkı*”, federe cumhuriyetlerin federasyondan ayrılma hakkını da içermektedir. Fakat Yugoslavya dışında anayurtları olduğu gerekçesi ile Yugoslavya içinde “millet” statüsü elde edemeyen Arnavutlar ve diğer “milliyet”lerin (ulusal azınlık), tüm halklar için geçerli kendi kaderini tayin etme hakkını ayrılık yönünde kullanabilmeleri Anayasal olarak söz konusu değildir. Dolayısıyla 1974 Anayasası çok uluslu Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünü koruyabilmesi için o zamana kadar yapılmış en iyi düzenlemedir.¹⁰⁹

1.2.Tito'nun Ölümünün Ardından Yugoslavya ve Kosova

Tito'nun 4 Mayıs 1980 tarihinde ölümü, Yugoslavya için farklı ve yeni bir dönemin başlangıcını da beraberinde getirmiştir. Tito yönetiminin kontrol altında tutabildiği sorunlar Tito'dan sonra hemen krize dönüşmüştür. Tüm Yugoslavya, 1973 petrol krizinden kaynaklandığı düşünülebilecek ekonomik kriz ile karşı karşıya kalmıştır. 1980'li yılların sonlarına doğru Yugoslav ekonomisi kaosa sürüklenmiştir. Öyle ki enflasyon oranları %2.500'e varmıştır.¹¹⁰ Hali hazırda ekonomik sıkıntının verdiği huzursuzluk, toplumsal huzurluklara, toplumsal huzursuzlukla da siyasi huzursuzluklara neden olmuştur.

Bu krizin faturası en çok Devletin en fakir bölgesi Kosova'ya yansımıştır. Gelişmişlik düzeyi açısından bakıldığında, Kosova ile Slovenya arasında 1'e karşılık 6,1 oranında bir fark vardır ve bu gelişmişlik düzeyindeki fark da, İngiltere ile Kuzey Afrika arasındaki gelişmişlik düzeyi farkına eşittir. Bu ekonomik tablo, kaçınılmaz bir şekilde, işletilen zengin madenlerin sahibi olan bölge insanları olarak, dahası, Tito döneminin sağladığı koşulların sonucu eğitim düzeyi yükselip bilinçlenen Kosovalı Arnavutlar üzerinde ciddi rahatsızlıklara neden olmuş ve büyük tepkilere yol açmıştır. Tito'nun Kosova politikasından son derece rahatsız olan Sırlar ise, Tito ve diğer federe Devletlerin engellemelerini aşamadıkları için de Kosova'yı, kendi başına bırakıp adeta hesaplaşmayı ertelemişlerse de, Tito'nun ölümüyle beraber Kosova'ya yönelmişlerdir. Bu yöneliş ise, Yugoslavya'nın, kendi yıkılışına doğru bir yönelişe dönüşecektir. Zira, gerek ulusal ve gerekse uluslararası siyasi konjonktürün durumu ve Sırların bu hareketi, diğer federe

¹⁰⁹ Şule Kut, “Kosova, Milliyetçiliğin Kör Dügümü”, Foreign Policy, Sayı3, İstanbul, 1998, s.56.

¹¹⁰ Hüseyin Savaş, “Dünü ve Bugünüyle Kosova Sorunu”, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:25, Sayı:1, Mayıs 2001, s.101.

Devletlerin de bağımsız Devlet olma süreçlerini başlatacak olan temel noktaları oluşturmuştur.¹¹¹

Burada vurgulanması gereken önemli bir nokta da, Kosova Arnavutlarının 1960-1980 yılları arasındaki eylemleri ile 1980 sonrası Miloseviç dönemi eylemlerinin arasındaki farktır. Miloseviç dönemi ile beraber oluşan ağır Sırp baskılarının sonucunda yaşanan durumun 1980 öncesindeki gibi kazanılmış hakları daha ileriye götürme çabası ile yakından ilgisi yoktur. Bu dönem tamamen var olma veya yok olma mücadelesinin yaşandığı bir dönemdir. Dolayısıyla bu koşullarda Kosova Arnavutları'na göre, kendileri için bağımsız olmanın dışında hiçbir alternatif yoktur.¹¹²

1986 yılında Sırp Bilim ve Sanat Akademisi, Sırpların Yugoslavya Federasyonu içinde baskı altında tutulduğuna, ve Devlet yönetiminin Devletin gerçek sahipleri olan Sırlara daha çok söz hakkı verilmesi gerektiğini bildiren bir manifesto yayımlamış ve bu manifestodaki istekleri yerine getireceğini vaat eden Slobadan Miloseviç 1987 yılının Aralık ayında gerçekleştirdiği bir iç darbeyle Sırp Komünist Parti örgütünün başına geçmiştir. Miloseviç'in 1988 yılında Voyvodina'da, 1989 yılında Karadağ Cumhuriyeti ve Kosova'da yerel yönetimlerin düşmesi için gösterdiği çabalar sonuç vermiştir.¹¹³

Miloseviç aynı yıl Sırbistan Devlet Başkanı olmuştur ve 28 Mart 1989 tarihinde de yeni Anayasa ilan edilmiştir. Buna bağlı olarak Kosova artık Sırbistan'a bağlı hale gelmiş, 1963-1974 sürecinde Arnavutlara verilen tüm yasal haklar geri alınmıştır. Arnavutların protesto gösterileri ve polisle silahlı çatışmalar neticesinde Nisan ayının sonuna kadar yüzlerce insan hayatını kaybetmiştir. 28 Haziran'da Priştine yakınlarındaki Gazi Mestan Ovasında, Birinci Kosova Savaşı'nın 600. yıldönümü kutlamaları yapılmıştır. Miloseviç, burada yaptığı konuşmasında, açıkça Yugoslavya'nın artık sona erdiğini ilan etmiş ve Sırp döneminin başladığı mesajını vermiştir. Görünürde Sırp milliyetçiliği zafere yaklaşmıştır ve Yugoslavya, Sırp Devletine dönüşmektedir. Öyle ki ordunun % 80'i Sırp ve Karadağlılardan oluşmaktadır.¹¹⁴

Kosova'daki Arnavut varlığına son verme hedefine doğru atılan önemli bir adım da, "Kosova'da Huzuru ve Refahı İlerletme Programı" adlı yeni bir uygulamaya geçilmesidir. Bu program, Sırpların Kosova'daki konumlarını pekiştirmeye yönelik çok geniş önlemler içermektedir. Bu önlemlerden bazıları şöyledir: Sırlar için Kosova'da yeni belediyelerin oluşturulması, Sırpların çoğunlukta oldukları bölgelere yatırımların yoğunlaştırılması,

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Osman Karatay, Kosova Kanlı Ova, İstanbul:İz Yayıncılık, 1998, s.105.

¹¹³ Sander, Siyasi Tarih:1918....op.cit., s.577.

¹¹⁴ Savaş, op.cit., s.105.

Kosova'ya dönen Sırlar için yeni evler yapılması, Arnavutların, Yugoslavya'nın başka bölgelerinde iş aramaya özendirilmeleri, Arnavutlara aile planlaması uygulanması ve bölgeden ayrılan Sırların, Arnavutlara yaptığı mülk satışlarının geçmişe dönük olarak iptali gibi önlemlerdir. Bu gelişmeler üzerine Arnavut meclis üyeleri 2 Temmuz 1990 tarihinde, kilitli olan Priştine Meclis Binası'nın önünde tarihi bir karar olarak kabul ettikleri bir genelge ile Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmişlerdir. Arnavutlar artık Belgrad'tan gelen hiçbir şeyi resmi olarak tanımama kararı almışlardır. Askere gitmemek için genç Arnavutların Kosova'yı terk etmeleri bir gelenek haline gelmiş, bu nedenle sadece Almanya'ya 230 bin Arnavut genci kaçmıştır.¹¹⁵

Soğuk Savaş döneminin sona ermesi, Yugoslavya'nın dağılması neticelerinde Balkanlar bölgesinde yaşanan çatışma duraklarından birisi de anlaşılacağı üzere Kosova olmuş, 1980'li yılların başından başlayan kriz, özellikle Tito'nun ölümünün ardından, Arnavutların bağımsızlık istekleri ve Sırların bu bölgede eski hakimiyetlerini yeniden kurmaya yönelik mücadeleleri ile giderek şiddetlenmiştir. 20. yüzyılın sonlarında yaşanan insanlık dışı olayların karşısında BM'in işlevsizliği, AB'nin krize yönelik ortak bir politika üretememesi ve NATO'nun bölgeye müdahalesinin hukuki geçerliliğine yönelik tartışmalar özellikle bu bölgede yaşananlar üzerinden tartışılmıştır.

1.3.Yugoslavya'nın Dağılması ve Kosova'da Yaşananlar

Doğu Avrupa'daki sosyalist rejimlerin 1989 yılının sonuna doğru teker teker yıkılmaya başlaması, Balkan Devletlerinde de etkisini göstermiştir. Fakat Yugoslavya'da bu durum, diğer Devletlerden farklı olan ekonomik yapısı, etnik yapısı, federal sistemi, dış politikası gibi sebeplerle daha farklı yaşanmış, rejim değişikliği ile birlikte Devletin parçalanmasına sebep olmuştur.¹¹⁶

Yugoslavya'nın parçalanmasına yol açan faktörlerin basında 1974 Anayasası ile kurulan dengenin bozulması gelmektedir. Yukarıda da belirttiğimiz Sırbistan Parlamentosu'nun 1989 yılında Kosova ve Voyvodina'nın özerklik statülerini ortadan kaldırması bu yönde atılan ilk adım olmuştur.¹¹⁷

1989 yılında Slovenya Meclisi çok partili bir siyasal yaşama geçeceğini ilan etmiş, bir süre sonra aynı kararı Hırvatistan Parlamentosu da almıştır. 1990 yılının sonuna

¹¹⁵ Ibid., ss.105-106.

¹¹⁶ İlhan Uzgel, "Doğu Blokunda Sosyalist Rejimlerin Çöküşü Balkanlar ve Türkiye", TDP, Kurtuluş Savaşından Bugüne, Olgular, Belgeler, Yorumlar, 1980-2001, Cilt II, (ed. Baskın Oran), İstanbul:İletişim Yay., 2001, s. 481.

¹¹⁷ Ülger, Ortadoğu.....op.cit., s.10.

gelindiğinde ise, Slovenya, Hırvatistan ve Bosna-Hersek komünist olmayan hükümetlere sahip durumdayken Makedonya komünistlerin azınlıkta olduğu bir koalisyon ile yönetilmekte, yalnızca Sırbistan ve Karadağ'da komünistler iktidar durumundadır.¹¹⁸

Kosova'da ise, 2 Temmuz 1990 tarihinde 183 sandalyeli Kosova meclisinin 123 Arnavut üyesinden 114'ünün katılımıyla Kosova'nın Yugoslavya'daki diğer cumhuriyetlerle eşit bir statüye sahip olduğu ilan edilmiştir. Ancak bu tarihten 3 gün sonra Sırbistan, Kosova meclisini ve hükümetini feshederek, 1946 yılından bu yana ilk kez Kosova'nın idaresini kendi eline almıştır. Sırbistan'ın sertleşen tutumuna karşılık olarak feshedilen meclisin 111 üyesi ve 30 civarında Arnavut siyasetçisi ve aydınları bir araya gelerek "Kacanicka Anayasası"nı ilan etmişlerdir. Sırbistan tarafından illegal olarak nitelenen bu Anayasa Kosova'yı yedinci cumhuriyet olarak deklare etmekte ve Sırbistan'dan bağımsızlığını vurgulamaktadır. Ancak üç hafta sonra, 28 Eylül 1990 tarihinde ilan edilen yeni Sırp Anayasası Kosova'nın otonomisini ortadan kaldırmıştır. 22 Kasım 1990 tarihinde Arnavut siyasileri 9 Aralık tarihinde Sırbistan'da yapılacak seçimleri boykot çağrısı yapmışlar ve oldukça başarılı olmuşlardır. 34 seçim bölgesinin 30'nda katılım %50'nin altında gerçekleşmiştir. Arnavutlar bu eylemle Sırp siyasi sisteminin bir parçası olmadıklarını göstermeye çalışmışlardır. Sırp polislerinin engellemesine rağmen yapılan referandumda oy kullanabilenlerin %99,8'i Kosova'nın bağımsızlığı yönünde evet oyu vermişlerdir. Bunun üzerine Kosova Cumhuriyeti Meclisi 19 Ekim 1991 tarihinde bağımsız Kosova Cumhuriyeti'nin kurulduğunu resmen ilan etmiştir. Kosova Cumhuriyeti, ilanının hemen ardından Arnavutluk tarafından tanınmıştır. Yine Ekim ayı içinde sürgünde "Kosova koalisyon hükümeti" oluşturulmuştur. Bu hükümetin liderliğine ise Stuttgart'ta ikamet eden Bujar Bukoshi getirilmiştir. Ayrıca eski Yugoslavya bünyesi içindeki tüm Arnavut partileri kapsayan bir koordinasyon kurulu oluşturulmuştur. Kurul 24 Mayıs 1992 tarihinde yapılan ve Sırbistan tarafından geçerli sayılmayan seçimleri organize etmiştir. 24 Mayıs seçimlerinde 143 sandalyeli meclis için 22 partiden 511 aday mücadele etmiştir. Başkanlık seçiminde tek aday olan İbrahim Rugova oyların yüzde %99,7'sini alarak Kosova Cumhuriyeti'nin Başkanı seçilmiştir.¹¹⁹

Kosova'da yapılan genel seçimler ve bu seçimler neticesinde oluşturulan ve faaliyete geçen siyasal yapı ve kurumlar, Belgrad yönetimi tarafından ne kadar geçersiz sayılmış olsa da Kosovalı Arnavutlar açısından bakıldığında bu durum Anayasadaki meşru haklarının kullanılmasından başka bir şey değildir. Fakat neticede ne baskıcı Sırp politikalarına son verilebilmiş ne de uluslararası toplumun daha aktif bir girişim sergilemesi sağlanabilmiştir.

¹¹⁸ Ibid., Sander, Siyasi Tarih:1918...op.cit., s.578.

¹¹⁹ Babuna, op.cit.

Bu durum, 1996 yılında Kosova’da silahlı mücadele yöntemini benimseyen Kosova Ulusal Kurtuluş Ordusu’nun (UÇK) kurulmasına ve Kosovalı Arnavutlar arasında büyük destek bulmasına yol açmıştır.¹²⁰

UÇK’nun amacı elbette Kosova sorununu uluslararası gündeme taşımak ve Batı’nın desteğini almak olmuştur. Başlıca taktiği, Sırp güçlerine saldırılar düzenleyerek, Sırpların Arnavutlara karşı saldırıya geçmelerini sağlamak olmuştur. Çıkan çatışmalarda Sırp masum halka saldırdıkça, Kosova sorunu uluslararası toplumda önemli bir yer işgal etmeye başlamıştır.¹²¹ Fakat UÇK’nun açık bir şekilde ortaya çıkışı 1997 yılında olmuştur. Bu yıl ayrıca Arnavutluk’ta banker skandalının ardından girilen kargaşa ortamında silah depolarının yağmalandığı yıldır ve bu silahların bir bölümü Kosova’ya ve Makedonya’ya geçmiştir. Bunun anlamı Kosova’nın da artık silahlı direniş göstereceği gerçeğidir.¹²²

Kosova’da bu gelişmeler yaşanırken, Slovenya ve Hırvatistan ardından da Bosna-Hersek ve Makedonya’nın ayrılmasıyla 1992 yılının Nisan ayında Sırbistan ve Karadağ’dan oluşan bir federasyon olarak kurulan yeni Yugoslavya ise, Miloseviç’in liderliğinde Balkanlar’da kapalı bir ekonomiye sahip, Batılı anlamda demokrasiyi benimsemeyen, basını baskı altında tutan, özelleştirmeye karşı eski komünist yöneticilerin çekirdek kadrosunu oluşturduğu bir Devlet haline gelmiştir. Yugoslavya 1992 yılından 2000 yılının Eylül ayına kadar Avrupa kıtasında yeni oluşturulmaya başlanan Soğuk Savaş sonrası ekonomik, siyasal ve kültürel sisteme karşı çıkararak bir kapalı bölge olarak kalmış, bunun da bedelini çok ağır biçimde ödemiştir.¹²³

Kosova’da Sırp saldırıları hiç durmamakla birlikte 1998 yılının Eylül ayında toplu katliamlar başlamıştır. Güçlü Sırp ordusuna karşı Arnavutların yaşam mücadelesi iki taraf arasındaki son derece dengesiz bir durumu yansıttığının yanı sıra, bölgede gerçek bir insanlık dramı yaşanmıştır. UÇK temsilcilerinin de katıldıkları, sonuçsuz barış görüşmeleri ise, Sırp'lara zaman kazandırmaktan başka bir sonuç vermemiştir.¹²⁴

Bu çalışmada ayrıntılı olarak incelenecek olan NATO’nun bölgeye müdahalesi ise, 24 Mart 1999’da başlamış ve 11 hafta sürmüştür. Fakat bombardıman Miloseviç’in, bu olayı istismar etmesine ve katliamları hızlandırmasına yol açmıştır. Kosovalıların yarısına yakını (bir milyon Arnavut), çok olumsuz koşullarda anavatanlarını terk etmek zorunda kalmıştır.

¹²⁰ Nuray Bozboru, ” Arnavut Milliyetçiliğinin Doğuşu, Gelişimi ve Günümüze Etkileri”, Avrasya Dosyası, Cilt.14, Sayı.1,2008, s.148.

¹²¹ Emir Türkoğlu, “Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği”,Balkan Diplomasisi, (ed.Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş Coşkun), Ankara:Asam Yay., 2001, s.119.

¹²² Kut,op.cit.,59.

¹²³ İlhan Uzgel, “Yeni Dünya Düzeni, Yeni Yugoslavya ve Miloseviç’in Sonu”, Mülkiye Dergisi, Cilt.24, Sayı.225, s.111.

¹²⁴ Savaş,op.cit.,ss.107-108.

NATO'nun Kosova'ya müdahalesi, AB ve BM'in başarısız girişimlerinin sonucunda özellikle ABD etkisinde gerçekleşmiştir. Bu konudaki açıklamalarımız burada özet olarak verilmiştir. Zira bu husus çalışmamızın üçüncü bölümünde detaylı bir şekilde incelenecektir.

2.AB ve ABD'NİN BÖLGEDE YAŞANANLARA YÖNELİK POLİTİKALARI

2.1. AB'nin Politikaları

Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını ilan etmelerinin ardından, Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünü desteklediklerini bildiren Avrupa Toplulukları (AT), bu çerçevede bölgeye gözlemci göndererek durumu kontrol etmek istemiş, arabuluculuk yapmaya çalışmış ve bu çabaları yetersiz kalınca ekonomik yaptırım uygulanmasına yönelik görüşmeler yapmaya başlamıştır. 12 Kasım 1991 tarihinde de Yugoslavya'ya ekonomik yaptırım uygulanması kararı alınmıştır.¹²⁵

AB'nin tüm Yugoslavya için uygulamaya koyduğu ekonomik yaptırımlardan saldırgan taraf olan Sırp'ların dışında saldırıya uğrayanların da olumsuz etkilenmesi üzerine 2 Aralık 1991 tarihinde Sırbistan ve Karadağ dışında kalan Cumhuriyetler için yaptırımlar kaldırılmıştır. Fakat AB için dönüm noktası Vukovar kentinin düşmesi olmuş, bu gelişme üzerine 16 Aralık 1991 tarihinde AB tarafından yapılan açıklamada "koşulların oluşması halinde, Yugoslavya'dan ayrılan Cumhuriyetlerin 15 Ocak 1992 tarihinden itibaren tanınabileceği" ifade edilmiştir. Ve cumhuriyetlerin bağımsızlığının tanınabilmesi için hangi şartların gerekli olduğunun saptanabilmesi için Fransız Hukukçu Robert Badinter başkanlığında bir tahkim komitesi (The Badinter Arbitration Committee) kurulmuştur. Komite çalışmaları sonucunda etnik temelli kendi kaderini tayin etme hakkını yasaklamış ve bağımsızlık durumunda mevcut sınırların değişmemesi gerektiğini bildirmiştir.¹²⁶

Ancak Almanya'nın 23 Aralık 1991 tarihinde önceden bağımsızlık ilan eden Hırvatistan ve Slovenya'yı tanıması, Yugoslavya'nın çözülmesinin artık geri dönülmez bir noktaya ulaştığını ortaya koymasının yanı sıra, AB ortak dış politikasının zayıflığını da göstermiştir. Almanya'nın bu tutumunun gerisinde iç politikaya yönelik beklentiler yanında, küresel liderlik talebi ve AB içinde ağırlığını ortaya koyma niyeti rol oynamıştır.¹²⁷

Almanya'da genel anlayış eğer Almanlar kendi kaderini tayin etme hakkı sayesinde kendi birliklerini gerçekleştirmişlerdir ve aynı hakkın Hırvatistan için tanınmamasının bir

¹²⁵ Ülger, Ortadoğu...op.cit., ss.11-12.

¹²⁶ Özdal,op.cit., s.418.

¹²⁷ Ülger, loc.cit.

nedeni yoktur. Almanya'nın bu tavrı AB içerisinde büyük bir kızgınlık ve karışıklık yaratmış, Almanya'nın Balkanlar için revizyonist bir perspektif geliştirdiği noktasında şüpheler uyandırmıştır. Fransız basınına göre Almanya büyük güçler arasında yerini alarak bir dünya politikası geliştirmeye başlamış ve bunu göstermek için hiç duraksamamışlardır.¹²⁸

Almanya Dışişleri Bakanı Gencher, tanınmanın Sırp saldırılarını sona erdireceğini öne sürmüştür. Ancak gelişmeler tam aksi yönde olmuş, tanıma kararının ardından Yugoslavya'daki çatışmaların şiddeti daha da artmış ve çatışmalar daha geniş bölgelere yayılmıştır. Almanya'nın ardından 15 Ocak 1992'de AB, Slovenya ve Hırvatistan'ı tanımıştır. Böylece, krizin başladığı dönemde "Yugoslavya'nın toprak bütünlüğü" politikasını savunan AT, reel politik gelişmelerin etkisi ile bağımsızlık ilan eden Yugoslavya Cumhuriyetleri tanımaya başlamıştır. Hırvatistan ve Slovenya'nın ardından AB, 17 Nisan 1992'de Bosna Hersek'i tanımıştır. Ancak Yunanistan'ın isim itirazı nedeniyle Makedonya'nın tanınmasında gecikme olmuştur.¹²⁹

Yugoslavya krizi, AT'nin siyasal itibarını olumsuz yönde etkilemiştir. 1991 yılının ortasından 1995 yılının sonuna kadar devam eden çatışmalar süresince buna yönelik AB'nin gözle görülür ve daha da önemlisi etkili bir eylemi olmamıştır. Barış gücü operasyonlarında ve NATO öncülüğünde 1995 yılının ikinci yarısında yapılan hava müdahalesinde kimi AB üyesi Devletler aktif olarak yer almışlardır. Ancak bu eylemler AT adına yapılmamış, ulusal kimlikler öne çıkmış ya da diğer uluslararası örgütler ile gerçekleştirilmiştir.¹³⁰

Almanya'nın diğer AB Devletlerini beklemeden Slovenya ve Hırvatistan'ı tek başına tanınması, Yunanistan'ın Makedonya'nın adı nedeniyle AB üyesi Devletlerin ortak tutumlarını engellemesi, çatışmalara müdahale konusunda İngiltere ve Fransa arasındaki görüş ayrılıkları ve AB'nin yaşanan saldırılar ve katliamlar karşısındaki eylemsizliği Maastricht Andlaşması ile oluşturulan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın umulanı vermemesi de (ODGP) beklentilerin düşmesine neden olmuştur.

Bosna-Hersek Savaşı'na müdahalenin gecikmesi -3.5 yıl sonra müdahale edilmiştir- ve AB'nin bu savaş sırasında ABD ve NATO'ya ihtiyaç duyması imajını son derece zedelemiştir. Yaklaşık olarak 300 bin kişinin hayatını kaybettiği ve 1 milyon üzerinde kişinin mülteci duruma düşmesine neden olan bu savaş imzalanan Dayton Barış Andlaşması ile son bulmuştur ki, bu Andlaşma aynı zamanda Yugoslavya Devleti'ni tamamen ortadan kaldıran Andlaşmadır. Yugoslavya'nın dağılma sürecinde yaşanan krizlerin önlenmesi için üye Devletler görüş ayrılıkları sebebiyle Batı Avrupa Birliği (BAB) bünyesinde ortak askeri bir

¹²⁸ Dursun Aslan, "Soğuk Savaş Sonrası Almanya", Avrasya Dosyası, Cilt.5, Sayı.4, Kış 1999, s106.

¹²⁹ Ülger, loc. cit.

¹³⁰ Ibid.

güçle müdahale edilmesi hususuna işlerlik kazandıramamışlardır. Üye Devletler arasında krize müdahale açısından ortak bir dış politika yürütülemediğini ve siyasal bir işbirliği oluşturulmadığını ortaya koyan bu süreç, AB içinde bir dizi iç reform yapılmasına neden olmuştur.¹³¹

Fakat AB tarafından gerçekleştirilen bir dizi iç reformların pek de işlevsel olamadığı Kosova Krizi esnasında ortaya çıkmıştır. Zira AB Kurucu Andlaşması'na (ABKA) istinaden tesis edilen Amsterdam Andlaşması ile geliştirilen ODGP, Kosova'da yaşananları engelleyememiştir. Nitekim Kosova Savaşı da AB'nin siyasal anlamda ortak bir dış politika geliştirme ve güvenlik anlamında da bölgelerdeki çatışmaları önleme, müdahale etme gibi yetilerden yoksun olduğunu bir kez daha uluslararası toplumun gözleri önüne sermiştir.¹³²

2.2.ABD'nin Politikaları

Balkanlar bölgesinin özellikle Avrupa için stratejik önemine yukarıda değinilmiştir. Fakat Soğuk Savaş sonrası oluşan uluslararası konjonktür, Sovyetler Birliği'nin dağılması sebebiyle dünyanın çeşitli yerlerinde ortaya çıkan güç boşluğu, ABD'nin kendisini tek "süper güç" olarak addetmesi ve buna yönelik politikaları, NATO'nun varlık nedeninin sorgulanmaya başlanması, dağılmanın ilk şokunu atlattıktan sonra yeniden prestijini kazanmaya yönelik Rusya Federasyonu'nun gösterdiği çaba ve tüm bunlar yaşanırken eş zamanlı Balkanlar'da yaşanan kriz ve çözümünün ciddi aciliyet taşıması bölgenin önemini daha da arttırmıştır.

Soğuk Savaş sonrasında ABD uluslararası alanda siyasal ve ekonomik üstünlüğünü kanıtlanmanın aracı olarak bölgesel sorunları kullanma yoluna gitmiştir. Varşova Paktı'nın dağılmasından sonra varlığı ve işlevi sorgulanan NATO Bosna-Hersek Savaşı'ndan sonra kendisine yeni bir "faaliyet" alanı bulmuş ve gerekliliğini gösterme fırsatı yakalamıştır. Bu yönde ABD'nin askeri üstünlüğünü en açık biçimde ortaya koyan gelişme 1991'deki Körfez Savaşı olmuştur. Ancak AB ve Japonya daha çok ekonomik anlamda ABD'ye rakip olmaya başlamışlardır. Zira AB'nin 1990'lardan itibaren aynı zamanda ODGP hususunda başarı sağlayamadığı bir ortamda ABD askeri güç kullanma irade ve yeteneğini göstererek liderlik konumunu pekiştirme yoluna gitmiştir. Öyle ki bu bağlamda, Balkanlarda yaşanan çatışmalar ve kriz ortamı ABD'nin bu amacı için çok uygun bir ortam yaratmıştır. ABD, örneğin Bosna-

¹³¹ Özdal, op.cit., ss.420-421.

¹³² Ibid.425.

Hersek'te Avrupa Devletlerinin ortak bir politika geliştirmekteki başarısızlığını göstermek için beklemiş ve çatışmalar başladıktan 3,5 yıl sonra müdahale etmiştir.¹³³

Fakat Kosova operasyonunu zamanlaması, kapsamı ve yönteminin ortaya koyduğu gerçek, bu operasyonun Kosova ve bölge dengelerinin ötesinde stratejik hesaplara dayandığını ortaya koymaktadır. Bu operasyonun NATO'nun genişleme planları çerçevesinde Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'ni resmen bünyesine katacağı ve NATO'nun stratejik misyonunun yeniden tanımlanacağı zirve öncesinde gerçekleştirilmesi tesadüf değildir. Soğuk Savaş dengelerinin sarsılmasından sonra Orta ve Doğu Avrupa'da ortaya çıkan jeopolitik boşluk alanını doldurmaya kararlı olan NATO ve ABD, Polonya'dan Adriyatik'e inen kuşak üzerinde yeni bir dengeleyici stratejik rol üstlenmeyi hedeflemiş, ve buna yönelik olarak hareket etmiştir.¹³⁴

Ayrıca ABD artık NATO üzerinden Orta ve Doğu Avrupa'da doğrudan müdahil bir konumdadır ve bu konum bölge problemlerini Amerikan stratejisinin doğrudan unsurları haline dönüştürmektedir. Ayrıca Kosova konusundaki etkisizliğin bölgeye yayılabileceğini ve gerek Bosna-Hersek gerekse Makedonya'daki ABD ve NATO güçlerini zaafa uğratabileceğini düşünen ABD bu kez zamanlama konusunda daha hassas davranmıştır.¹³⁵

Diğer yandan çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde daha ayrıntılı olarak vermeye çalışacağımız ABD'nin NATO'yu ön plana çıkarma ve BM'yi işlevsizleştirme ve/veya etkisizleştirme çabaları Kosova sorununa müdahale ederken başarıya ulaşmıştır. (Zira BM Güvenlik Konseyi kararı olmadan müdahale edilmiştir) Böylelikle de Rusya ve Çin engelinden kurtularak hem daha rahat karar alıp uygulama imkanı bulmuş, hem de NATO'ya Yeni Dünya Düzeni çerçevesinde yeni roller yükleme fırsatını yakalamıştır.¹³⁶

Görüldüğü üzere Soğuk Savaş'ın sona ermesi neticesinde Avrupa coğrafyasında yaşananlar da göstermiştir ki, iki kutuplu dönemde oluşturulan güvenlik ve savunma konularına dair plan ve projeleri işlevsizleşmiştir. Yugoslavya'nın dağılması neticesinde bölgede yaşananlar NATO'nun varlığının devamına, örgütün genişlemesine ve stratejisinin değiştirilmesine zemin hazırlamıştır.

01.11.1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Andlaşması'nın ilgili düzenlemeleri ile AB kurulmuş ve yine aynı Andlaşma'nın V. Başlığında ODGP düzenlemelerine yer verilmiştir. Yine bu süreç içerisinde ve yaşanan gelişmeler neticesinde üye Devletlerin ortak

¹³³İlhan Uzgel, "Uluslararası Rekabet ve Ulusal Egemenliğin Kırılma Noktası Olarak NATO'nun Yugoslavya'ya Müdahalesi", Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Cilt.23, Sayı.216, s.208.

¹³⁴Davutoğlu, op.cit., s.299, Ahmet Davutoğlu,"NATO'nun Yeni Strateji Arayışları ve Kosova", <http://yenisafak.com.tr/arsiv/1999/nisan/07/yazarlar/davutog/index.html>, (e.t. 12.01.09).

¹³⁵Ibid., ss.297-298.

¹³⁶Uzgel,Uluslararası...op.cit.,s.211.

bir irade gösterememesi ve ODGP'na yönelik görüş ayrılıkları sebebiyle de 29 Mart 1996 tarihinde toplanan Hükümetlerarası Konferans ABKA'nın ODGP'na ilişkin düzenlemelerin gözden geçirilmesi kararı almıştır. Bunun neticesinde de 1997 yılının Haziran ayında Konferans'ın çalışmalarını bitirmesi üzerine Amsterdam Andlaşması olarak adlandırılan metin hazırlanmış, üye Devletlerin temsilcileri tarafından 2 Ekim 1997 tarihinde imzalanmış ve 1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Fakat yukarıda da belirttiğimiz gibi AB tarafından gerçekleştirilen bu iç reformların işlevsizliği Kosova Krizi'nde ortaya çıkmıştır. İşte çalışmamızın takip eden bölümünde AB'nin bu hususlarda ortak hareket etme çabalarının tarihsel gelişimi günümüze kadar kronolojik çerçevede incelenmeye çalışılacaktır

İKİNCİ BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÜVENLİK, SAVUNMA VE DIŞ POLİTİKA
ALANLARINDA
ORTAK HAREKET ETME ÇABALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

1.AB KURUCU ANDLAŞMASI'NA KADAR OLAN DÖNEM

Avrupa'da entegrasyon çabaları sadece ekonomik entegrasyon ile sınırlı değildir. Siyasal entegrasyon, Avrupalı Devletlerin Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) Kurucu Andlaşması'nın imzalanmasından bu yana ulaşmak istedikleri bir hedeftir. II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan bu entegrasyon çalışmalarının zemininde ise, güvenlik sorunlarına yönelik çözüm arayışları yatmaktadır. Zira AKÇT'nun kurulmasının temelinde asıl olarak Almanya ve Fransa arasındaki uyuşmazlıklara son vererek güvenliklerini korumak ve savaş sonrası öz kaynakları etkili bir şekilde kullanarak ekonomik anlamda mümkün olduğu kadar çabuk toparlanmak amacı yatmaktadır. AKÇT'dan sonra kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ise, tarihsel gelişim süreci içinde, ortak pazardan parasal birliğe giden yolda başarıyla ilerlemiştir.

1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Andlaşması'nın ilgili düzenlemeleri ile kurulan, ve günümüz itibarıyla yirmi yedi üyesi bulunan ve Avrupa Toplulukları'nın da bir sütununu oluşturduğu AB, ekonomik bütünleşmenin yanı sıra, bir ortak güvenlik ve savunma politikası geliştirerek, siyasal bütünleşmeye giden yolda da mesafe kaydetmeye çalışmaktadır.

AB'nin bütünleşmesine katkı sağlayan ilk girişimleri düşünsel anlamda da, örgütsel anlamda da Eski Yunan'a kadar dayandırmak mümkündür. Roma dönemi ise siyasal ve ekonomik homojenitenin yaratılmasında oynadığı rol ve Roma Hukuku (bireysel ve toplumsal alanların yanı sıra uluslararası ilişkileri de kapsamı bakımından da çok önemlidir) ile bu süreci beslemiştir.¹³⁷

Birleşik Avrupa idealinin düşünsel zemini de yüzyıllar öncesine; Eméric Cruce, Duc de Sully, Jean-Jacques Rousseau, Saint-Pierre, Victor Hugo, Kant, Montesquieu, Voltaire, Saint Simon gibi düşünürlerin Avrupa Devletlerin arasında kalıcı bir yakınlaşma üzerine olan çeşitli fikirlerine kadar uzanmaktayken, 19. yüzyılda Avrupa Ahengi sonrasında, art arda

¹³⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Beril Dedeoğlu, "Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci I: Tarihsel Birikimler", Adım Adım Avrupa Birliği, (der.) Beril Dedeoğlu, İstanbul: Boyut Kitapları, 2003, ss.19-23

Avrupa merkezli iki büyük savaşın yaşanması üzerine, bu fikirlere yönelik somut adımlar atılmaya başlanmıştır.¹³⁸

Avrupa’da bütünleşme düşüncesinin yüzyıllar boyunca alt yapısını oluşturan çeşitli koşullar ve buna yönelik çabalar şunu açıkça göstermektedir ki, savaşlar, çatışmalar ve krizler bu tip oluşumları hızlandıran etkenlerdir. Bu sebeple 20. yüzyılda yaşanan iki dünya savaşı, Avrupa bütünleşme sürecini ve bu sürecin hızını tarihinde hiç olmadığı bir biçimde belirlemiştir.¹³⁹

Avrupa kamuoyunun gündemine gelmesinde de esas olarak I. Dünya Savaşı’nın yıkıcılığının etkisi çok fazladır. Savaştan etkilenen Devletler tarafından 1920’li yıllarda ulus devlet modelini aşma arayışları başlatılmış ve bu çerçevede ilk olarak 1923 yılında Kont Richard Coudenhove-Kalergi tarafından Pan Avrupa Hareketi adlı örgüt kurulmuştur. Ardından 1926 yılında Avrupa İşbirliği Derneği (*Association for European Cooperation*) adıyla Cenevre’de yeni bir örgüt daha kurulmuştur.¹⁴⁰

Avrupa’nın ilk federalist hareketi olan Pan Avrupa, 6’dan fazla Devlette örgütlenmiş, çeşitli firmalardan, kuruluşlardan ve siyasetçilerden destek almış ve 1932 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüştür. Pan Avrupa Hareketi’nin 2. Konferansında Aristide Briand – dönemin Fransa Başbakanı– başkan seçilmiştir ve Briand aynı yıl ABD ile işbirliğini öngören Kellog-Briand Paktı’nın da kuruculuğunu yapmış ve bu söz konusu projeyi de Milletler Cemiyeti’ne (MC) taşımıştır. Federal bağlar kurmaktan söz eden Briand’ın önerileri ile kömür-çelik işbirliği projesi oluşturulmuş, Almanya ve Fransa arasında imzalanan Locarno Andlaşmaları (1925) ile bu durum mümkün kılınmıştır. Avrupa bütünleşmesinin bu iki Devlet arasında oluşacak işbirliği ile mümkün olduğu görüşlerinden hareketle kömür-çelik havzaları da silahsızlandırılmıştır.¹⁴¹

Avrupa İşbirliği Derneği’nin ise, kısa sürede Paris, Berlin ve Londra gibi Avrupa’nın önde gelen kentlerinde şubeleri açılmış ve böylece 1920’li yılların sonunda “Birleşik Avrupa” düşüncesi Avrupalı aydınlar arasında ciddi bir alternatif olarak tartışılmaya başlanmıştır. Bu yöndeki görüşler, İkinci Dünya Savaşı ile birlikte daha da yaygınlık kazanmış, böylece savaş sonunda bu düşüncelerin uygulamaya aktarılacağı konjonktür oluşmuştur.¹⁴²

I. Dünya Savaşı sonrası oluşan ortam uzun sürmemiştir. Zira 1922 yılından itibaren İtalya’da faşizmin belirmeye başlaması, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı, 1932’de Briand’ın

¹³⁸ Özdal, Genç, op.cit. , ss.54-55.

¹³⁹ Beril Dedeoğlu, “Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci II: Avrupa Birliği’nin Yakın Geçmişi”, Adım Adım Avrupa Birliği, (der.) Beril Dedeoğlu, İstanbul: Boyut Kitapları, 2003, s.41.

¹⁴⁰ İrfan Kaya Ülger, Avrupa Birliği Rehberi, Ankara:Türk Demokrasi Vakfı, 2006, s.3, Özdal, Genç,op.cit.,s.57.

¹⁴¹ Dedeoğlu, Avrupa...II, op.cit., ss.42-44.

¹⁴² Ülger, Avrupa Birliği..op.cit., s.3.

ölümü, 1993'de Hitler'in Şansölye olması, 1936'da Ren bölgesine asker sokması, dolayısıyla Fransa -Almanya dayanışmasının sonlanması ve II. Dünya Savaşı'na neden olan diğer etkenler de, Birleşik Avrupa oluşumunun ertelenmesine yol açmıştır. Ancak bu mevcut ortam da bu amaca yönelik projelerin üretilmesine engel olamamıştır. 1941 yılında “halkçılık” ile federasyon kurulması gerektiğini savunan “Unita Europea” (Avrupa Birliği), 1942 yılında İtalya, Hollanda ve Belçika'da büroları bulunan “Avrupa Federalist Hareketi”, 1944 yılında Fransa'da kurulan “Avrupa Federasyon Komitesi” bu tip projelerin örnekleridir.¹⁴³

1947 yılında İngiltere ve Fransa tarafından imzalanan Dunkerque Andlaşması ile de güvenlik oluşumuna yönelik adımlar atılmış, 1948 yılında İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg, ekonomik, sosyal ve kültürel işbirliği ve kollektif savunma amacıyla bir araya gelerek Brüksel Andlaşması'nı (Ortak Savunma, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel İşbirliği Andlaşması) imzalamışlardır. Daha sonra Batı Avrupa Birliği (BAB) ismini alan bu örgütün üye sayısı, 1954 yılında Batı Almanya ve İtalya'nın katılımıyla yediye çıkmıştır. 1949 yılında Batı Avrupalı Devletlerin çoğunun üye olduğu bir güvenlik ve savunma örgütü olarak NATO'nun kurulması ile birlikte önemini yitirmiş olan BAB, uzun yıllar işlevsiz bir biçimde varlığını sürdürmüştür.¹⁴⁴

Diğer bir önemli girişim ise, savaş sonrası dönemde Fransa Planlama Teşkilatı Başkanlığı'nı yapan Jean Monnet; Avrupa düzeninin korunması ve Almanya'nın büyümesinin sınırlandırılmasına yönelik olarak Almanya'nın Avrupa içinde asimile edilmesi gerektiği fikrinden hareketle “Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu” (AKÇT) isimli ulus-üstü yetkilerle donatılmış bir örgüt kurulması fikrini öne sürmüştür. Monnet'in bu fikrinden esinlenen dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman 9 Mayıs 1950 tarihinde yayınladığı bildiriye Avrupa'da barış içinde ve güvenli bir ortamın yaratılması için Fransa ve Almanya düşmanlığının son bulması gerektiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda da Ruhr Bölgesi'nde bulunan kömür ve çelik madenlerinin ulus-üstü bir örgüt oluşturularak Almanya ile birlikte işletilmesini ve isteyen Avrupa Devletlerinin bu örgüte üye olabileceği öngörülmüştür.¹⁴⁵

Schuman Planı olarak anılan bu girişim neticesinde de 18 Nisan 1951 tarihinde Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un katılımı ile Paris Antlaşması imzalanmış, böylece Avrupa Topluluklarının ilki olan AKÇT'nun Kurucu Andlaşması 23 Temmuz 1952 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Dünya tarihinde bir ilk olan yeni teşkilatın örgüt modeli, belirli alanlarda yetki devrine dayanmaktadır. Üye Devletler kömür ve çelik ile ilgili

¹⁴³ Dedeoğlu, loc. cit.

¹⁴⁴ Özdal, Genç, op. cit., s.63, Esra Çayhan, “Avrupa Güvenlik Savunma Politikası ve Türkiye”, www.akdeniz.edu.tr/iibf/dergi/Sayi03/03Cayhan.pdf, s.43., (e.t. 11.04.08).

¹⁴⁵ Özdal, Genç, op. cit., s.70.

yetkilerini Andlaşma ile oluşturulan kurumlara devretmektedirler. AKÇT, Paris Andlaşması hükümlerine göre dört organdan oluşmaktadır. Bu organlar; üye Devletlerin parlamentolarından gönderilen temsilcilerin bir araya gelmesiyle oluşan Asamble, AKÇT Adalet Divanı, Bakanlar Konseyi ve günümüzdeki Komisyon'un işlevini yürüten Yüksek Otorite'dir.¹⁴⁶

Faaliyet alanı konu açısından sınırlı tutulan AKÇT, sadece kömür ve çelik sektörlerinde yetki kullanma yetkisi ile donatılmıştır. Bu alanlarda entegrasyonu hedefleyen AKÇT'nun muhatapları ise, üye Devletler, kömür ve çelik işletmeleri ve sınırlı mahiyette de olsa belirli konularda gerçek kişilerdir. AKÇT Kurucu Andlaşması (AKÇTKA) elli yıl için akdedilmiştir ve bu nedenle AKÇTKA 23 Temmuz 2002 tarihinde sona ermiştir.¹⁴⁷

1950 yılında bir önemli gelişme de, Avrupalı Devletler ile ABD arasındaki ödemeleri düzenlemek için Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'ne (OEEC) üye 17 Devletin Avrupa Ödemeler AB'nini kurmuş olmalarıdır. Bu oluşumun önemi ise, kurulan AB'nin 1958 Roma Andlaşması ile Avrupa Para Anlaşması'na dönüşmüş olması ve Avro'ya giden sürecin önemli bir aşamasını oluşturmasıdır.¹⁴⁸

II.Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmeler neticesinde (1948 Berlin'in ablukaya alınması, 1950 Kore Savaşı, Sovyetler Birliği'nden gelebilecek olası bir saldırı endişesi gibi) AKÇT'nu kuran Devletler arasında bir Avrupa Savunma Topluluğu'nun tesis edilmesi fikri gündeme gelmiştir. Henüz AET kurulmadan 24 Ekim 1950 tarihinde açıklanan, (Fransa Başbakanı René Pléven tarafından) *Pleven Planı* olarak anılan plana göre, AKÇT model alınarak, uluslar üstü niteliğe sahip olacak Avrupa Savunma Topluluğu (AST) isimli örgüt kurulması önerilmiştir. Bu örgüt, Soğuk Savaş ortamının da kendini giderek hissettirmesi ile, ortak komuta altında bir Avrupa Ordusu kurma girişimine yöneliktir.¹⁴⁹

AST Kurucu Andlaşması'nın Devletlerin iç hukukunda onay işlemi devam ederken, Fransa tarafından ortak güvenlik sisteminin siyasi boyutuna vurgu yapılmış ve diğer Devletlerinde uygun bulmasıyla Avrupa Siyasal Birliği'nin (ASB) oluşturulmasına yönelik "Avrupa Ortaklık Statüsü" taslağı hazırlanmaya başlanmıştır. AST gibi ulus-üstü karaktere sahip olacak olan bu örgütün; dış politika, insan hakları, savunma, sosyal entegrasyon gibi konularda yetkili olması öngörülmüştür.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Ülger, Avrupa Birliği..op.cit.,s.5.

¹⁴⁷ Kamuran Reçber, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Sisteminde NATO'nun Dışlanma Olasılığına Hukuksal Bir Bakış", İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No.34, Mart 2006, s.22., Kamuran Reçber, Avrupa Birliği Mevzuatı, Genişletilmiş 2.Baskı, İstanbul:Alfa Akademi Aktüel Yay.,2005, s.2.

¹⁴⁸ Dedeoğlu, Avrupa..II,op.cit., s.48.

¹⁴⁹ Özdal, Genç, op.cit., ss.77-78., Reçber, Avrupa Güvenlik..loc.cit.,Mehmet Özcan, "AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası", <http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=18>, (e.t. 09.04.08).

¹⁵⁰ Özdal,Genç,op.cit.,ss.80-81.

AST kurulması için yapılan çalışmaların neticesinde 27 Mayıs 1952 tarihinde AKÇT üye Devletleri tarafından imzalanmıştır. Ancak Fransız Parlamentosu'nun AST Andlaşma Taslağını 30 Ağustos 1954 tarihindeki veto etmesi nedeniyle AST yaşama geçme fırsatı bulamamıştır. AST'nun yürürlüğe girmemesi ise, ASB'ni oluşturma girişimlerini Devletlerin onayına sunulmadan sonlanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda ikinci deneme sayılabilecek olan *Fouchet Planları* da (1961-1962) başarısız olmuştur.¹⁵¹

Siyasi bütünleşme umutlarının AST'nun kurulamamasıyla birlikte büyük ölçüde yitirilmesi sonucu, ekonomik bütünleşmenin zaman içerisinde siyasal bütünleşmeyi de beraberinde getireceği, bu sayede Avrupa Devletleri arasında savaşların engelleneceği düşüncesiyle ekonomik entegrasyon çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Bu doğrultuda ekonomik kalkınmanın temellerini beraber inşa etmek amacıyla AKÇT üyesi altı Devlet tarafından 25 Mart 1957 tarihinde Roma'da Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET/AT) Kurucu Andlaşması (Maastricht Andlaşması ile beraber ismi Avrupa Topluluğu olarak değiştirilmiştir) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) Kurucu Andlaşması imzalanmıştır. AET ve AAET Kurucu Andlaşmaları 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe girmiş ve sınırsız olarak akdedilmişlerdir.¹⁵²

Avrupalı Devletlerde ekonomik entegrasyon sağlanmadan siyasi birlik oluşturamayacakları fikri öne çıkmış olsa da siyasi işAB'nini gerçekleştirme düşüncesi sürekli gündemde kalmıştır. Avrupa Toplulukları'nın kurulmasının ertesinde Fouchet Planları gündeme gelmiştir. Bu planlarının hayata geçirilememesinin ardından bu kez 1970 yılında dış politika konularında işbirliğinin nasıl sağlanacağını belirlemek için Lüksemburg Zirvesinde *Davignon Raporu* yayınlanmış ve bu Rapordan sonra Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ) oluşturulmuştur. Oybirliği ile karar alan üye Devlet dışişleri bakanlarının bir araya gelmesi ile oluşan ASİ, dış politika konusunda işbirliğinin çekirdeği olmuştur. ASİ sayesinde üye devletlerin dış politikasında eşgüdümün sağlanması hedeflenmiştir.¹⁵³

Fouchet Planları'ndan farklı olarak Davignon Raporu, ortak savunma konularını kapsamına almamış, fakat ortak bir dış politika izlenmesine yönelik olarak oluşturulmuştur. Üye Devletlerin arasındaki dış ilişkilerin siyasi bir boyutunun olması, dayanışmanın artması ve arzu edilen durumlarda ortak eylemler gerçekleştirmek amacıyla, üye Devletler arasında işbirliği ve dayanışmayı esas alan hükümetler arası bir süreci öngörmektedir.¹⁵⁴

¹⁵¹ Ayrıntılı bilgi için bkz., Özdal, Genç, op.cit., ss.82-90.

¹⁵² Özdal, Genç, op.cit., ss.71-72, Reçber Avrupa Birliği, op.cit., ss.1-2.

¹⁵³ Özcan, op.cit., s.1.

¹⁵⁴ Özdal, Genç, op.cit., ss.93-94.

Üye Devletlerin bir Avrupa dış politikası oluşturma ve uygulama sorumluluğunu hukuken üstlenmeleri ise, 1987 tarihli *Avrupa Tek Senedi* (ATS) ile birlikte sağlanmıştır. Böylece siyasal işbirliği, Topluluk Andlaşmalarına dahil edilmiştir. Siyasal birliğe ulaşma amaçlarını, oluşturulan yeni düzenlemelerle açıkça ortaya koyan üye Devletler, başta Komisyon ve Avrupa Parlamentosu olmak üzere, Avrupa Toplulukları'nın kurumsal yapısına düzenlemeler gerçekleştirmiş, ekonomik entegrasyonu, siyasal işbirliği ile aynı önemde kabul etmiştir. Zira bu düzenlemede, "Avrupa dış politikası" kavramı ilk kez kullanılmıştır.¹⁵⁵

ATS ayrıca Roma Andlaşması'na ekler getirmiş, sosyal politikalar, ekonomik ve sosyal uyum politikası, para politikası, çevre politikası ve dış politikada uyum ve tek pazarın 1992 tarihinde tamamlanarak Ekonomik ve Parasal Birlik'e geçişi öngörmüştür.¹⁵⁶

Diğer yandan ATS'nin getirdiği önemli yeniliklerle beraber ASİ, Kurucu Andlaşma metinlerine girmiştir. 1970'lerin başından itibaren kademeli bir şekilde gelişim kaydeden ASİ'nin *de facto* uygulamaları, ATS ile ilk kez hukuksal varlık kazanmıştır. Böylelikle ASİ'nin o güne kadar ortaya koyduğu uygulamalar hukuk çerçevesi içerisine alınmıştır. Bir başka ifade ile ASİ'nin AT karar mekanizmasının dışındaki konumu ATS ile değişmemiştir. Ancak hükümetler arası yapıya dayanan mekanizma ilk kez yazılı metinlere girmiştir. ATS metninde, "üye Devletler" yerine "Yüksek Akit Taraflar" terimi kullanılmış, ulus-üstü yapı ile ilişki kurulabilecek ifadelerden kaçınılmıştır.¹⁵⁷

ATS'de Yüksek Akit Taraflar dış politika konularında kesin olarak sergileyecekleri tutumlarını kararlaştırmadan önce; birbirleri ile istişarede bulunma, ortak eylemlerini imkan dahilinde artırmak için ortak ilke ve hedef tespit etme ve aşamalı olarak gelişimini sağlama, uluslararası ilişkilerde ya da uluslararası örgütlerdeki faaliyetlerinde "koharens" gücüne zarar verebilecek her türlü eylemden ve davranıştan kaçınma, katıldıkları uluslararası kurumlar ve konferanslar sırasında bu başlık altında düzenlenen konularda ortak tutumlar benimsemeye çalışma, Yüksek Akit Tarafların tümünün katılmadığı uluslararası kurum ve konferanslar sırasında katılanların ASİ çerçevesinde kararlaştırılan ortak görüşleri tamamen dikkate almaları, kendileri için gerekli gördükleri zamanlarda Devletlerle ve bölgesel gruplarla politik diyaloglar düzenleme ve Komisyon ile karşılıklı bilgi alışverişinde bulunarak üçüncü Devletler ve uluslararası örgütlerdeki akredite temsilcileri arasında işAB'nini artırma gibi yükümlülükleri kabul etmişlerdir.¹⁵⁸

¹⁵⁵ Ibid, ss.106-108., Çayhan, op.c it, s.45.

¹⁵⁶ Dedeoğlu, Avrupa...II.op.cit., s.56.

¹⁵⁷ İrfan Kaya Ülger, Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme, Ankara:Gündoğan Yay., 2002, s.69.

¹⁵⁸ The Single European Act, Title III, Article 30,

http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documents/treaties/singleeuropeanact.pdf (e.t. 10.11.08), ss.20-22.

Diğer yandan ATS'nin 30. Md.nin 6. Prg.'ında tarafların Avrupa'nın güvenliği ile ilgili konularda daha sıkı bir işbirliğinin önemini vurgulaması¹⁵⁹ askeri anlamda olmasa da bir anlamda ortak güvenlik kavramına atıf yapmaları açısından önem teşkil etmiştir.¹⁶⁰

ATS'nin yürürlüğe girmesinin ardından, uluslararası sistemde yaşana değişimler; Berlin Duvarı'nın yıkılması, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ve bu değişimlerin sonucunda hem ASİ'nin ortak bir tutum sergileyememesi, tam olarak bir işAB'nini sağlayamaması ve dolayısıyla etkisinin sorgulanmaya başlanması, bu gelişmelerin sonucunda Maastricht Andlaşması ile beraber kurulan AB içerisinde de ODGP oluşturulmasına katkı sağlamıştır.¹⁶¹

2.AB KURUCU ANDLAŞMASI ÇERÇEVESİNDE ODGP

2.1.Maastricht Andlaşması ile Getirilen Düzenlemeler

7 Şubat 1992 tarihinde Avrupa Toplulukları üyesi Devletlerin temsilcileri tarafından imzalanan, ve 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Andlaşması ile kurulan AB, Kurucu Andlaşması'nın ilgili düzenlemeleri itibarıyla üç sütun üzerine kurulmuştur: 1)Avrupa Toplulukları, 2) Ortak Dış Politika, Güvenlik ve Savunma, 3) Adalet, İçişleri ve Ceza.¹⁶²

Topluluğu Birliğe taşıyan Maastricht Andlaşması bu anlamda yukarıda belirtilen üç alanı belirlemiştir. 1. Sütun adı verilen, üye Devletlerin ağırlıklı çoğunluk ile karar tesis ettikleri ve AET, AAET ve AKÇT'na dahil olan tüm başlıkları kapsayan bu alan Topluluk politikalarından oluşmaktadır. Ekonomik ve Parasal Birlik esaslarını kapsamakta, ayrıca bölgesel politikalar, büyüme ve istikrar, istihdam, enerji, rekabet, ortak ticaret ve tarım ve haberleşme politikalarını düzenlemektedir. Çeşitli eğitim programları, ortak tarım politikası, 3. Devletlerle yürütülecek ithalat-ihracat politikaları da yine bu alanın içerisinde. Diğer 2 sütun ise hükümetlerarası niteliktedir. Kişilerin serbest dolaşımı, Avrupa vatandaşlığı, terörle mücadele, Avrupa Polis Gücü (Europol) oluşturulmasında izlenecek süreçler gibi başlıklar 3. sütun olan Adalet, İçişleri ve Ceza'nın kapsadığı başlıklardır.¹⁶³

2. sütun Ortak Dış Politika Güvenlik ve Savunma sütunudur. Avrupa'nın savunmasını kendi imkânlarıyla gerçekleştirebilmesi için BAB'nin rolünü güçlendirme ve

¹⁵⁹ Ibid., s.21

¹⁶⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Michael Rupp, Avrupa Birliği'nin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye'nin Uyumu, İstanbul:İKV Yay., 2003, ss.12-14.

¹⁶¹ Özdal, Genç, op.cit. , s.120.

¹⁶² Mehmet Genç, "Avrupa Birliği Üzerine Bir Çözümleme", Stratejik Araştırmalar Dergisi, Yıl:2, Sayı:4, Aralık 2004, s.8.

¹⁶³ Dedeoğlu, Avrupa...II, op.cit., s.58.

canlandırma gerekliliğinin üzerinde durulmuştur. AB kendine özgü bir dış politika sürdürecektir. Fakat bunu NATO ile birlikte yürütecektir. Dedeoğlu'na göre Andlaşmada; NATO'dan ayrılabilir, ancak ayrılmaz bir düzenleme öngörülmüştür ve bu konu ayrıntılı şekilde açıklanmamıştır.¹⁶⁴

Yine ilgili düzenlemeleri itibarıyla ortak dış politika, güvenlik ve savunma politikaları kapsamında, AB'nin bütünlüğünün, bağımsızlığının, temel çıkarlarının ve değerlerinin korunması, BM Kurucu Andlaşması, Helsinki Nihai Senedi ve Paris Şartı amaçlarına uygun bir şekilde uluslararası güvenliğin sağlanması, barışın sürdürülmesi, AB'nin güvenliğinin güçlendirilmesi, insan haklarına saygının, demokrasi ve hukuk Devleti ilkelerinin geliştirilmesi amaçlarını taşımaktadır.¹⁶⁵

Maastricht Andlaşması öncesinde yapılan görüşmelerde AB'nin savunmasının ve güvenliğinin sağlanması çerçevesinde BAB'nin rolü konusunda üye Devletler arasında görüş ayrılıkları mevcuttur. BAB'nin bu çerçevede –en azından geçici bir süre- güvenlik ve savunma konularında bir rol oynayabileceği tüm üye Devletler tarafından kabul edilmiştir. Ancak esas olarak bu rolün biçimi ve ayrıntıları konusunda görüş ayrılıkları mevcuttur. Örneğin, Fransa ve Almanya'ya göre BAB, siyasal AB'nin araçlarından biri olmalıdır ve bu nedenle de, AB ile BAB arasında bir ast-üst ilişkisi olmalıdır. Yani BAB'nin AB tarafından belirlenen hedeflere uygun olarak hareket etmesi öngörülmüştür. İngiltere ve İtalya tarafından ileri sürülen görüşe göre ise, BAB Avrupa savunma boyutunun gelişmesini, birbirini tamamlayan iki yönde gerçekleştirmelidir: Bir yandan AB'nin savunma boyutunu temsil etmeli, diğer yandan, NATO'nun Avrupa ayağını güçlendirme aracı olarak faaliyet göstermelidir. Bu çerçevede AB ile BAB arasında bir ast-üst ilişkisi olmamalıdır; BAB, NATO kararlarına karşı gösterdiği hassasiyeti Avrupa Konseyi kararlarına karşı da göstermelidir. İngiltere ve İtalya tarafından ileri sürülen görüş, Avrupa savunma kimliğinin NATO'dan kaynaklanan yükümlülükleri etkilememesi yönündeki Fransız-Alman tezinden farklı olarak, bu kimliğin NATO çerçevesindeki savunma politikasıyla bağdaşmasıdır. Ayrıca AB'ne üye olmayan NATO üyesi Devletlerin, BAB'nin çalışmalarına katılabilmesi İngiliz-İtalyan görüşünün bir diğer önemli noktasıdır.¹⁶⁶

Burada şu hususu da belirtmek gerekirse bu dönemde Fransız-Alman tezi çerçevesinde yaşanan önemli bir gelişme söz konusudur. 22 Mayıs 1992 tarihinde iki Devletin ortak bir ordu oluşturma girişimleri olmuştur. 21 Ocak 1993 tarihinde imzalanan bir

¹⁶⁴ Ibid.,s.59.

¹⁶⁵ Reçber, "Avrupa Güvenlik..op.cit., s.25.

¹⁶⁶ Ercüment Tezcan, "Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri" Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi Cilt.54, Ocak - Mart 1999, N.1, Prof Dr. Vahdet Aydın'a Armağan, ss.146-147.

Andlaşma ile somutlaştırılan bu girişime sonradan Belçika, Lüksemburg ve İspanya da katılmıştır. 1995 tarihinde ise operasyonel bir nitelik kazandırılarak Avrupa kolordusu – Eurocorp– oluşturulmuştur. BAB bünyesinde faaliyet gösterecek olan Eurocorp 1999 Köln Zirvesi’nde alınan bir karar ile AB içerisine dahil edilmiştir.¹⁶⁷

Ortak bir güvenlik politikası çerçevesinde, Andlaşma’ya eklenen bir Bildiri ile, Soğuk Savaş döneminde NATO’nun gölgesinde kaldığı için, Batı Avrupa’nın savunmasıyla ilgili yukarıda da belirtildiği gibi BAB canlandırılarak, AB’nin savunma kanadına dönüştürülmesi öngörülmüştür.¹⁶⁸ “Avrupacı” (Fransa ve Almanya’nın öncülüğünde) ve “Atlantikçi” (İngiltere, Danimarka, Hollanda) Devletler arasında görüş ayrılıklarının söz konusu olduğu bu düzenlemede netice itibarıyla BAB’nin AB’nin ayrılmaz bir parçası olduğu vurgulanmış, AB’nin savunma görevini yerine getirmesinin yanı sıra, NATO’nun Avrupa ayağını güçlendirecek bir örgüt olarak kabul edilmiştir. Yine bu çerçevede 19 Haziran 1992 tarihinde yayımlanan *Petersberg Deklerasyonu*’na göre, BAB’ne üye olabilmenin şartı, AB üyesi olmaktır.¹⁶⁹

ODGP da ASİ gibi hükümetlerarası işbirliği temelinde düzenlenmiştir. Maastricht Andlaşması’nın getirdiği temel yenilikler, Avrupa Toplulukları için yaşamsal öneme sahip konularda ortak eylem mekanizmasının oluşturulması ve BAB’nin canlandırılmasının öngörülmesidir. Özellikle BAB’nin etkin kılınmasına yönelik getirilen düzenlemeler önemlidir. Zira Avrupa Toplulukları içinde Almanya ve Fransa’nın başını çektiği Avrupacılar ile İngiltere’nin başını çektiği Atlantikçilerin mücadelesi şeklinde geçen görüşmelerden sonra kabul edilen AB Kurucu Antlaşmasında BAB’nin AB’nin ayrılmaz bir parçası olduğu vurgulanmıştır.¹⁷⁰

Ayrıca 10 Aralık 1991 tarihli BAB Deklarasyonunda ise BAB - NATO ilişkisi net bir şekilde ortaya konulmuştur. Buna göre BAB, NATO’ya alternatif bir örgüt olmayacak bilakis NATO’nun Avrupa ayağını güçlendiren bir araç olacaktır.¹⁷¹

Bu deklarasyonun giriş bölümünde BAB üyesi Devletler, gerçek bir Avrupa güvenlik ve savunma kimliği oluşturulması gerektiğini; bu kimliğin birbirini izleyen aşamalardan oluşan bir süreç içerisinde hazırlanacağını belirtmişlerdir. BAB’nin, AB’nin gelişiminin ayrılmaz ve tamamlayıcı bir unsuru olacağı ve NATO içindeki dayanışmaya olan katkısını güçlendireceği vurgulanmıştır. AB içinde, NATO’nun ortak savunma politikasıyla bağdaşan

¹⁶⁷ Dedeoğlu, Avrupa... II, op.cit., s.59.

¹⁶⁸ Çayhan, op.cit, s.46.

¹⁶⁹ Özdal, Genç, op.cit., ss. 127-130.

¹⁷⁰ Ibid., ss.126-128.

¹⁷¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: “Declaration on Western European Union - Maastricht 10 December 1991”, http://www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/key/declaration_maastricht_from_eu_site.php (e.t. 18.10.09)., Tezcan, op.cit, s.148.

bir ortak savunma politikası oluşturulması perspektifinde, BAB'nin rolünün güçlendirilmesi ifade edilmiştir. Böylece "çifte kasket" tezi kabul edilmiştir. Fakat bunun sonucu olarak BAB'nin, hem AB hem de NATO ile olan ilişkilerinin güçlendirilmesi gerektiğinden bu çerçevede alınacak tedbirlerin belirlenmesi sorunu ortaya çıkmıştır. Bu soruna çözüm olarak ise, BAB-AB ilişkilerinin özellikle aşağıda sıralanan konularda alınacak önlemlerle daha güçlendirileceği belirtilmiştir:

- 1- Toplantı yerleri ve tarihlerinin eşzamanlı hale getirilmesiyle çalışma metodlarının uyumlaştırılması;*
- 2- BAB Konseyi ve Genel Sekreterliğiyle AB Konseyi ve Konsey Genel Sekreterliği arasında sıkı bir işbirliğinin kurulması;*
- 3- AB ve BAB dönem başkanlıklarının süre ve sıralarının uyumlaştırılması konusunda çalışmalar yapılması;*
- 4- AB Komisyonu'nun BAB'ın faaliyetlerinden haberdar edilmesi;*
gerekirse görüşünün alınabilmesi için gerekli prosedürün yürürlüğe konulması;
- 5- BAB Parlementer Meclisi'yle (Assemblée Parlementaire) Avrupa Parlamentosu arasında daha sıkı bir işbirliğinin teşvik edilmesi.¹⁷²*

ABKA'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte ODGP, ASİ'nin yerini almıştır. ODGP hem içeriği hem de genel yapısı bakımından ASİ'den çok daha ileri düzeyde bir işbirliğini öngörmektedir. Ancak dünyada ve bölgede gelişen olaylar AB'ni sadece dış politika konusunda değil aynı zamanda ASİ'nin kapsamında olmayan ortak güvenlik politikaları konusunda da düzenleme yapmaya itmiştir. Bu nedenle ABKA'nın II. Sütunu başlığı sadece dış politikayı değil aynı zamanda ortak güvenlik politikasını da kapsar. Bu Maastricht Andlaşması'nın J.1 maddesinde açıkça belirtilmiştir. Bu maddeye göre: "Birlik ve Üye Devletler bu bölümde (V. Bölüm) belirtilen dış ve güvenlik politikasının tüm alanlarında, ortak dış ve güvenlik politikasını tanımlar ve uygular". Görüldüğü gibi bu madde dış ve güvenlik politikalarının tüm alanlarında herhangi bir kısıtlamaya gitmeden ortak bir politika belirlenmesini amaçlamaktadır. ODGP'nin işletilmesi konusunda yetkilendirilen organlar ise, AB Konseyi, AB Bakanlar Konseyi, AB Başkanlığı, Avrupa Parlamentosu, Komisyon ve Siyasi Komite'dir.¹⁷³

¹⁷² Ibid.

¹⁷³ Özcan, op.cit. , s.3. , Özdal, Genç, op.cit., s.125.

Ayrıca bu alanda “*Troyka*” adı verilen bir mekanizma oluşturulmuştur. Burada amaç, AB içinde ODGP alanında tutarlılığı ve eşgüdümü sağlamaktır. Troyka; bir önceki dönem başkanlığını yürütmüş olan üye Devletin, hali hazırda dönem başkanlığını yürüten üye Devletin ve bir sonraki dönem başkanlığını yürütecek olan üye Devletin temsilcilerinden oluşmaktadır. Amaç belirtildiği gibi tutarlılığı sağlamaktır.¹⁷⁴ (Bkz.ABKA. J 5.Md.3.Prg.).

AB Konseyi, ODGP'nın genel ilkelerini ve ana hatlarını belirlemek ve üye Devletlerin önemli ortak çıkarlarının bulunduğu alanlarda AB'nin uygulayacağı ortak stratejileri saptamakla görevlendirilmiştir. Bu çerçevede ODGP'yi tanımlamak ve uygulamak için gerekli kararları alacak organ ise AB Bakanlar Konseyidir. Diğer Birlik organlarından Komisyon, ODGP ile ilgili çalışmalara katılır. Avrupa Parlamentosu, ODGP'nin temel yaklaşımları ve tercihleri konusunda haberdar edilir ve danışmanlık rolü oynar. Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'nın (ATAD) ise, ODGP alanında yetkisi yoktur. ODGP kapsamında, üye Devletlerin ulusal politikalarının, Konseyin belirlediği "ortak tutum"lara uyum sağlaması gerekmektedir. Ortak tutumlar, uluslararası alandaki çeşitli meselelerle ilgili olarak AB'nin yaklaşımını yansıtır. Konseyin belirlediği "ortak eylemler" de bağlayıcıdır üye Devletler ortak eylemlerini ortak tutuma uyarlamak zorundadır. Söz konusu ortak eylemler, AB'nin özel olarak somut bir girişimde bulunmasını gerektiren durumlar karşısında belirlenen amaçlar, kapsam ve araçlar doğrultusunda gerçekleştirilir.¹⁷⁵

AB üyesi Devletler, ODGP'na dair kararları oybirliği ile almaktadır. Bu durumda yukarıda belirtildiği gibi bu sütunun işbirliği esasına dayandığını göstermektedir. Zira AB üyesi Devletler, bu hususta egemenlik yetkilerinden feragat etmek istememektedirler.¹⁷⁶

1 Ocak 1995 tarihinde Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın katılımıyla AB genişlemiş ve ODGP'na yönelik düzenlemeler daha da önem kazanmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi ABKA'nın V. Kısım düzenlemelerinde söz edilen ortak savunma sistemi ancak oybirliği ile kurulabilmektedir. Bu üç Devletin yanı sıra Danimarka ve İrlanda'nın bu konulara yönelik politikaları AB'nin bu alandaki mevzuat çalışmalarına ve yapılanmalarına etki etmektedir. Bilhassa Danimarka AB içinde ODGP konularının dışında kalmayı tercih etmektedir.¹⁷⁷ Diğer yandan yukarıda da belirtildiği gibi BAB'ne tam üye olmanın şartı AB üyesi olmaktır. Bu çerçevede Yunanistan yapılan daveti kabul ederek BAB tam üyesi olurken, Birliğe yeni katılan bu üç Devlet ve Danimarka ile İrlanda BAB'ne gözlemci olarak katılmayı

¹⁷⁴ Ercüment Tezcan, “Anayasa’dan Lizbon Antlaşması’na: Avrupa Birliği’nde Temel Metin Tartışmalar” Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye, Uluslararası Sempozyumu Bildirgesi Kitabı, Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, No.12 Akdeniz Üni. Yay., 2008, s.84.

¹⁷⁵ Çayhan, op.cit. s.46.

¹⁷⁶ Özdal, Genç, op.cit. , s.125.

¹⁷⁷ Reçber, Avrupa Güvenlik..op.cit., s.26.

kararlaştırmışlardır. AB üyesi olmayan diğer üç NATO üyesi Devlet; Türkiye, İzlanda ve Norveç ise BAB'de ortak üye sıfatıyla yer almışlardır.¹⁷⁸

Maastricht Andlaşması ile ilk olarak ortaya çıkan ODGP, özellikle Avrupa coğrafyasında meydana gelen krizlerde başarısız olması sebebiyle ciddi eleştirilere maruz kalmış ve çok geçmeden etkinliği sorgulanmaya başlanmıştır. Gerçekten de AB, eski Yugoslavya topraklarında ortaya çıkan çatışmalarda (Hırvatistan'ın Almanya tarafından tanınması, Yunanistan'ın Makedonya'nın isminden dolayı tanımaması, Bosna'da meydana gelen soykırıma göz yumması, Kosova'daki tutumu, Miloseviç'e karşı ortak tutum sergilenememesi) ortak bir politika belirleyememiş, üye Devletler geleneksel dış politikalarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Aynı durum Körfez Savaşı sırasında da yaşanmış, ODGP'da önemli değişiklikler kaçınılmaz hale gelmiştir. Devletlerin egemenlik alanlarındaki en önemli ve hassas konuların başında gelen dış politika ve güvenlik politikalarını uyumlaştırmak, ortak, supranasyonel bir çatı altında toplamak ekonomik entegrasyon kadar kolay olmamaktadır.¹⁷⁹

2.2. Amsterdam Andlaşması İle Getirilen Düzenlemeler

Yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı, 1996 yılında gerçekteştirilen hükümetlerarası konferans sonrasında 2 Ekim 1997 tarihinde imzalanan Amsterdam Andlaşması, 1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Maastricht Andlaşması'nda yer alan çevre politikaları, sosyal politikalar, yabancı ve ırkçılığa karşı mücadele politikaları, ODGP, istihdam ve büyüme politikaları, kamu sağlığı vb. konuları somutlaştırmış ve kimi yenilikler getirmiştir. Öyle ki, temel hak ve özgürlüklere uymayan üye Devletlere ceza verilerek AB'nin karar mekanizmasından çıkarılması bu Andlaşma ile mümkün kılınmıştır.¹⁸⁰

Bu Andlaşma ile Avrupa Parlamentosu'nun politika belirleme ve karar alma aşamasında bir etkisinin olmaması, ODGP kapsamında alınan kararların ATAD'nın yargı yetkisine tâbi olmaması, Konsey'in ODGP'da temel belirleyici kurum olmaya devam etmesi gibi düzenlemelerde değişiklik yapılmamıştır. Bunun nedeni ODGP'nı hükümetlerarası düzlemden hükümetler-üstü düzleme çıkarma konusunda üye Devletlerdeki siyasi isteksizlik ve kararsızlıktır. Bu isteksizlik Amsterdam Andlaşması ile gerçekteştirilen değişikliklerin sınırlı kalmasına neden olmuştur.¹⁸¹

¹⁷⁸ Tezcan, Maastricht..op.cit.,s.150.

¹⁷⁹ Özcan, op.cit., ss.4-5.

¹⁸⁰ Dedeoğlu, Avrupa..II, op.cit., s.60.

¹⁸¹ Özcan, loc.cit., Tezcan,Maastricht..op.cit., s.151.

Andlaşmada üye Devletlerin anlaşmaları husus; ODGP ile ilgili, *Politik Planlama ve Erken Uyarı Birimi* sisteminin kurulması kararıdır. Amaç; uluslararası olayların analizini yaparak; AB'nin dış politikası ve ODGP'nin ve üye Devletler ile AB'nin genel tutumu arasında uyum sağlamaktır. Aynı zamanda oluşturulan bu birim ile AB'nin dış politikasındaki gecikmeleri, ve farklılıkları ortadan kaldırmak amaçlanmıştır. Ayrıca bu Andlaşmayla, Konsey Genel Sekreterliği'nde ODGP Yüksek Temsilcisi kurulmuştur. Genel Sekreterlik, üye Devletler, Komisyon ve BAB'den seçilen uzmanların bir araya gelmesi ile oluşturulan bu birim AB'nin uluslararası olaylarda ortak tepki vermesi için önceden hazırlıklar yaparak gerektiğinde Konsey'e ve Başkanlığa raporlar hazırlamakla görevlidir.¹⁸²

ODGP Yüksek Temsilcisi makamının oluşturulmasıyla Troyka sisteminde de değişiklik yapılmıştır. Şöyle ki Troyka'da yer alan temsilciler; ODGP Yüksek Temsilcisi, hali hazırda dönem başkanlığı yapan üye Devletin temsilcisi ve bir sonraki dönem başkanlık yapacak olan üye Devletin temsilcisidir.¹⁸³

Amsterdam Andlaşması ile yapılan değişikliklerin başında ağırlıklı çoğunlukla karar alabilme olanağı ön plana çıkmaktadır. Konsey, ODGP alanında ortak eylem yapılmasına ancak oybirliği ile karar vermektedir, ancak yeni düzenleme ile artık bir Devletin Konsey'de temsil edilmemesi, kararın kabulünü engellemeyecektir. Yeni durumda kararlar yine oybirliği ile alınmakta, ancak karara katılmak istemeyen üye Devlet, oylamada çekimser kalacağını resmi olarak ilan edebilmektedir. Bu durumda çekimser kalan üye Devlet, kararın alınmasına engel olmayacaktır (yapıcı çekimserlik), fakat alınacak kararın AB'ni bağladığını kabul etmek zorundadır. Diğer yandan, çekimser kalan üye Devletlerin oyları, ATKA'nın 205. Md. 2.prg. gereğince ağırlıklı oyların üçte birden fazla olması durumunda ise, karar kabul edilmemektedir. Diğer yandan, oyçokluğu ile alınan uygulamaya ilişkin kararlarda ise, üye Devletler ulusal çıkarlarının tehlikeye girdiğini açıklama hakkına sahiptirler.¹⁸⁴

Ayrıca yine Amsterdam Andlaşması'nda AB-BAB ve AB-BAB-NATO arasındaki işbirliğine dayalı ilişkiler; Andlaşmaya ekli *BAB'ne Dair Bildiri* ile ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. BAB'nin AB ile ilişkileri, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin (AGSK) geliştirilmesi çerçevesinde BAB ve NATO ilişkilerinin geliştirilmesi, ve AGSK'nin gelişmesinde BAB'nin operasyonel rolü başlıkları, Bildiri'nin ABKA 17.Md.'sine dair protokol kısmında yer almaktadır. Ayrıca yine bu Andlaşma ile ODGP'na ilişkin tasarruf türleri daha net bir biçimde belirtilmiş; dolayısıyla ortak eylemler, ortak tutumlar arasındaki

¹⁸² Özdal, Genç, op.cit., s.135. , Ayrıntılı bilgi için bkz. Reçber, Avrupa Birliği..op.cit.,ss. 317-322.

¹⁸³ Tezcan, Anayasa'dan..op.cit., s.83.

¹⁸⁴ Reçber, 'Avrupa Güvenlik.. op.cit. , s.27., Özcan, op.cit., ss.5-6.

ayrım daha netleştirilmiş, AB Bakanlar Konseyi'ne ortak eylem ve ortak tutum kararları alabilme yetkisi verilmiş ve üye Devletler arasında sistematik bir işbirliği benimsenmiştir¹⁸⁵

Tezcan'a göre; AB-BAB ilişkileri konusundaki kilit madde ABKA 17. Md.dir. Bu maddede ODGP'nın ve ortak savunma politikasının aşamalı olarak tanımlanması da dahil olmak üzere, AB'nin güvenliğine ilişkin tüm sorunları içine aldığı belirtilmiştir. Zira buna dair önemli bir nokta; aşamalı olarak tanımlanacak ortak savunma politikasına eğer AB Konseyi bu yönde karar verirse, ortak savunmaya dönüşecek olmasıdır. Böyle bir durumda ise AB Konseyi, bu kararını kendi Anayasal hükümlerine uygun olarak kabul etmeleri için üye Devletlere tavsiyede bulunacaktır.¹⁸⁶

Bir diğer önemli nokta ise, Avrupa güvenliği açısından NATO'nun önemi, AB üyeleri tarafından vurgulanmış, Andlaşmada AB'nin, BAB ile kurumsal işbirliğinin sürdürüleceği ve BAB'nin sahip olduğu askeri yeteneklerin, AB'nin geliştirmek istediği ODGP'nın savunma boyutunu destekleyeceği belirtilmiştir. Bu çerçevede, BAB'nin 1992 yılının Haziran ayında Petersberg'de yaptığı toplantı sırasında belirlenmiş olan ve 'Petersberg görevleri' diye bilinen, insani yardımlar ve kurtarma, barışı koruma, kriz yönetiminde müdahale ve barışı sağlama girişimlerinde, AB kararlarının BAB tarafından uygulanması hedeflenmiştir. ODGP çerçevesinde AB'nin güvenlik kanadı haline dönüştürülecek olan BAB'nin, gerektiğinde NATO imkan ve yeteneklerini kullanabileceği yeni bir yapılanmanın temelleri atılırken, bu yeni yapılanmanın kesinlikle NATO'ya rakip olmayacağı, tam tersine BAB'nin üstleneceği yeni görevlerle, Atlantik İttifakı'nın Avrupa ayağını güçlendireceği sürekli olarak vurgulanmıştır. Bu yaklaşım çerçevesinde de AGSK teriminin hiçbir zaman tek başına kullanılmamasına özen gösterilmiş ve "*NATO içindeki AGSK'den*" söz edilmiştir¹⁸⁷

Amsterdam Andlaşması ile yapılan değişiklikler değerlendirildiğinde Maastricht Andlaşması'nda olduğu gibi savunma ve güvenlik konularında oldukça temkinli düzenlemeler yapılmıştır. Ancak Amsterdam Andlaşması ilk defa ortak savunmanın kurulması konusunda AB Konseyi'ne yetki vermiştir. Fakat burada en önemli husus, AB Konseyi tarafından alınacak kararları kabul etmeleri konusunda üye Devletlerin mecbur kılınması ya da zorlanması gibi bir durumun söz konusu olmadığıdır. Yani AB Konseyi'nin bir zorlama aracına sahip olmamasıdır. Metinde "üye Devletler kabul eder", ya da "AB Konseyi üye Devletlerden ilgili kararı almalarını ister" gibi zorunlu tutan ifadeler yerine "AB Konseyi tavsiye eder" biçiminde hukuksal olarak pek bağlayıcılığı olmayan bir ifade kullanılmıştır.¹⁸⁸

¹⁸⁵ Ayrıntılı Bilgi için bkz. Reçber, Avrupa Birliği..., op.cit. ss.316-322., Özdal, Genç, op.cit., ss. 136-142.

¹⁸⁶ Tezcan, Maastricht..op.cit., s.152.

¹⁸⁷ Çayhan, op.cit., s.48., Tezcan, loc.cit.

¹⁸⁸ Tezcan, Maastricht..op.cit., ss.153-155.

Diğer yandan, Amsterdam Andlaşması çerçevesinde öngörülen yenilikler daha yürürlüğe girmeden, 4.12.1998 tarihinde Fransa ve İngiltere arasında imzalanan *St.Malo Bildirisi* ile Amsterdam Andlaşması'nın ODGP ile ilgili hükümlerine en kısa zamanda işlerlik kazandırılması çağrısı yapılmıştır. Bu kapsamda AB üyesi Devletlerin de katılımı sonucu ve ODGP'na savunma boyutunun eklenmesi kararı ile ve ODGP'nın bir alt sistemi olarak Avrupa Güvenlik Savunma Politikası (AGSP) ortaya çıkmıştır. Aralık 1999 tarihli Helsinki zirvesinde, AGSP'nın ikiz sütunları olarak tanımlanan, savunma ve güvenlik alanlarında faaliyet gösterecek bir kuvvetin oluşturulmasını ve askeri ve siyasi nitelikli kurumların tesisi edilmesini öngören kararlar alınmıştır. Haziran 2000 tarihli Feira Zirvesinde uluslararası krizlere müdahale edebilmesi için 5 bin polisten oluşan bir birimin kurulmasının öngörülmesi, Aralık zirvesi ile AB'ne üye olmayan NATO Devletlerini AGSP çerçevesindeki rollerinin belirlenmesi ve Aralık 2001 tarihli Laeken Zirvesi ile de AGSP'nin operasyonel hale getirildiğinin ilan edilmesi önemli hususlardır.¹⁸⁹

2.3. Nice Andlaşması ile Getirilen Düzenlemeler

26 Şubat 2001 tarihinde AB üyesi Devletler tarafından imzalanan, 1 Şubat 2003 tarihinde yürürlüğe giren Nice Andlaşması; ODGP'nın kurumsallaşması, AGSP'nın oluşturulmasına dair deklarasyonlar içermesi, ABKA'na bazı değişiklikler getirmesi açısından önemlidir.

Nice Antlaşması ile yapılan değişikliklerin başında güçlendirilmiş işbirliğinin uygulama alanının ODGP'ni da içine alacak şekilde genişletilmesi gelmektedir. Ancak ODGP alanında güçlendirilmiş işbirliği ilkesi, askeri ve savunma alanlarına girmeyen diğer konularla sınırlandırılmıştır. Bir diğer değişiklik ise, Politika ve Güvenlik Komitesi'nin Avrupa Konseyi'nin doğrudan yönetimi altına alınması olmuştur. Yapılan değişiklikle bu komiteye AB Konseyi'nin yönetimi altında kriz yönetimi operasyonlarında politik kontrol ve stratejik yönlendirmeleri gerçekleştirmek için uygun kararları alma görevi verilmiştir. Bu yetki komiteye ODGP konusunda daha etkin bir rol kazandırmıştır.¹⁹⁰

Böylece Nice Zirvesi'nde Amsterdam Antlaşması hükmüne uygun olarak BAB'nin operasyonel faaliyetlerinin AB içine alınması hükmüne bağlanmıştır. Amsterdam

¹⁸⁹ Sinem Akgülaçıkmeşe , Avrupa Birliğinin Geleceği Konvansiyonu'nda Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının Yeri , **Ataum Bülteni** ,2002 , ss.2-3. , Özdal, Genç, op.cit., s.146.

¹⁹⁰ Özcan, op.cit., ss.6-7.

Andlaşması'nın ODGP başlığı altında BAB örgütünün AB'nin ayrılmaz bir parçası olduğu hükme bağlanmıştır.¹⁹¹

3. AB ANAYASA TASLAĞI ÇERÇEVESİNDE ODGP İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

Aralık 2001 Laaken Zirvesi ile başlayan sürecin sonucunda, 29.11.2004 tarihinde, Roma'da yapılan zirvede imzalanan Avrupa Anayasası; Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumlar sonucunda halkın verdiği ret cevabı ile rafa kaldırılmak zorunda kalmıştır.¹⁹²

Toplam 448 maddeden ve 4 bölümden oluşan Anayasa'da sütunlu yapı kaldırılmış ve Kurucu Andlaşmalar tek metin haline getirilmiştir. I.bölüm AB'nin ilkeleri, kurumları ve amaçları ve yetkilerine ilişkindir. II.bölüm Temel Haklar Şartı'na, III. Bölüm olan Ortak Politikalar kısmında ise ATKA ve eski 2.ve 3. Sütunlara ilişkin hükümleri içermektedir. IV. Bölüm ise, Son Hükümlerden oluşmaktadır.¹⁹³

Avrupa Anayasa Konvansiyonu tarafından önerilen Anayasa tasarısı; AB organları, AB Konseyi, Komisyonu, Avrupa Dışışleri Bakanı, görevlerin dağılımı ve üye Devletler arasında oy ağırlığı gibi tartışma konuları ile öne çıkmıştır.¹⁹⁴

AB'nin Anayasaya gereksinimi, AB'nin Anayasa ehliyeti literatürde geniş bir şekilde tartışılmıştır. Anayasa tasarısı, ulusal Anayasalar paralelinde egemenlik yetkisinin tesisi, organize edilmesi ve sınırlanması fonksiyonunu yerine getiren hükümler öngörmektedir. Ulusal anlamda bir Anayasa yaratma hedefi ya da, üye Devletlerin ulusal Devletlerini birleşik bir Avrupa Devleti içinde eritme iradesi şu an için mevcut değildir. Bu taslak ile daha çok, AB ve üye Devletler arasında egemenliğin paylaşılmasına dayanan bir birlik yaratmaya çalışılmıştır.¹⁹⁵ Birleşik Avrupa Devletleri düşüncesi halen varlığını korumakla beraber, bazı Devletlerin (İngiltere, İrlanda vb.) egemenlik yetkilerinden feragatte bulunmak istemediklerinden bu fikre olumlu yaklaşmamaktadırlar.¹⁹⁶

AB Anayasa taslağının Md. I-1'e göre; AB'nin görevi,

1) Üye Devletlerin Anayasanın amaçlarına uyan politikalarını koordine etmek,

¹⁹¹ Başak Kale , "AB'nin Güvenlik ve Savunma Politikası'nda Değişen Perspektifler", **Stratejik Analiz** , Sayı 10 , Şubat 2001, s.23

¹⁹² Müjde Erdiñç, "Son Dönem Avrupa Birliği Gelişmeleri", <http://www.tasam.org/index.php?altid=1542> , (e.t. 27.04.08).

¹⁹³ Tezcan, Anayasa..op.cit., ss.77-78.

¹⁹⁴ Füsün Arsava, "Avrupa Anayasasının Spesifik Unsurları", Rasim Özgür Dönmez, Gökhan Telatar (der.), Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği, Ankara:Phoenix Yayınevi, 2008, s.13.

¹⁹⁵ Füsün Arsava, "Üye Devletlerin Anayasa Tasarısı Işığında", <http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=103> (e.t.01.04.08), s.2.

¹⁹⁶ Kamuran Reçber, "Avrupa Birliği'nde Değişim İhtiyacı: Avrupa Toplulukları Ortadan Kaldırılıyor (Hukuksal Bir Analiz), Global Strateji, Yıl:3, Sayı:12, Kış 2008, s.85.

2) *Birliğe devredilen yetkileri kullanmaktır.*¹⁹⁷

Birinci Konvansiyon tasarısının giriş cümlesinde “AB çerçevesinde üye Devletlerin politikalarını birbiriyle uyumlu hale getirme” yetkisinin 2003 yılının Şubat ayında reddedilmesi sebebiyle bu ifade nihai metinde yer almamıştır. Nihai metnin I. Ve III. bölümlerinin ilgili özel hükümlerinde önemli alanlarda üye Devletlerin kendi aralarında işbirliği yapmaları kabul edilmiştir. Yani dış politikada üye Devletlerin işbirliğinden, uyumlaştırmadan söz edilmektedir. Fakat neticede Anayasa tasarısında da devletlerarası işbirliği şeklinde düzenleme yapılmıştır.¹⁹⁸

AB Anayasası taslağının, I. Bölüm IV. ve V. Başlık altında yer alan "Özel Hükümler-Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının Uygulanması" ile III. Bölümdeki V. Başlık - AB'nin Dış İlişkileri kısımlarıdır.

III. Bölüm V. Başlık; AB'nin ortak politika ve eylemlerini düzenlemekte olup, hali hazırdaki hükümlerin tamamına yakını taslağın bu bölümünde yer almaktadır. Buna göre, dış politika alanında birçok konuda oybirliğiyle karar alınmaya devam edilecektir (md. I-39 ve md. III-196). Bu husus taslaktan bu konuda büyük bir ilerleme bekleyenleri düş kırıklığına uğratmıştır. Dış politika konusunda en önemli gelişme yukarıda ele alınan AB Dışişleri Bakanlığı makamının ihdas edilmiş olmasıdır. AB Dışişleri Bakanı dış politika konularından üye Devletlere yakın temas halinde çalışacak ve AB'nin diğer 125 Devlette bulunan diplomatik temsilcilikleri AB Dışişleri Bakanı'na bağlı olacaktır. Bu kişi BM Güvenlik Konseyi'nde de AB adına konuşabilecektir (md. III-192).¹⁹⁹

Anayasa tasarısı, üye Devletlerin dış politikada egemenliklerini dengelemek adına AB için kapsamlı görevler kabul etmiştir. Bu görevlerin dayanağı; AB Konseyi tarafından oybirliği ile kabul edilen stratejik çıkarlar, Anayasanın kendi dış politika prensipleri, amaçları, Avrupa dış politikasının somut hedefleri ve AB Dışişleri Bakanı'nın yönetiminde geliştirilecek ve üye Devletler tarafından icra edilecek ODGP'na ilişkin tutumdur. (md. I-15, III-195-197).²⁰⁰

Yukarıda belirtildiği gibi ODGP genel dış politika alanında oybirliğini gerektiren kararlarla karakterize edilmiştir ve bu şekilde alınan kararlar bağlayıcıdır. (md.I-30,40; md.III-198,201) Ağırlıklı çoğunluk ile karar alınması mümkün olan durumlarda üye Devletlerden birinin itiraz etmesi halinde ise AB Konseyi'nde kararların oybirliği ile alınması

¹⁹⁷ Arsava, Avrupa..op.cit.,s.15.

¹⁹⁸ Ibid.

¹⁹⁹ Ercüment Tezcan, Avrupa Birliği Anayasa Taslağı Ve Öngördüğü Yenilikler (1), <http://www.stradigma.com/turkce/eylul2003/index.html>, (e.t. 04.04.08).

²⁰⁰ Arsava, Avrupa..op.cit., s.17.

gerekmektedir. Karara çekimser kalan üye Devlet kendini, kararın bağlayıcılığı dışında tutabilmektedir ve bu durum organize işbirliğini ortaya koymaktadır. (md.III-210).²⁰¹

Savunma politikası konusunda ise, taslak radikal değişiklikler içermemektedir. NATO ile rekabete girme ya da bazı Devletlerin tarafsızlığına son verme gibi durumlar söz konusu değildir (md. I-40). Ayrıca savunma konusunda Avrupa Silahlanma Ajansı kurulması taslakta yer almaktadır (md. I-40 ve md. III-207). Böylece birden fazla Devletin aynı konuda vakit ve para harcaması önlenecektir. Terörist saldırı veya doğal afet durumunda AB'nin müdahale etme olanağı taslakta yer almaktadır (md. I-40).²⁰²

III-294. Md.'de dış faaliyetlerinin hedefleri ve ilkeleri bağlamında AB'nin dış politika ve güvenlik politikasının tüm alanlarını kapsayan bir ortak dış politika ve güvenlik politikası tanımlayacağı ve uygulayacağı belirtilmektedir. Üye Devletler ise ortak dış politika ve güvenlik politikasını etkin bir biçimde ve şartsız olarak, sadakat içinde ve karşılıklı dayanışma ruhu içinde desteleyeceklerdir. Aynı maddenin 3.Prg.'ında ise AB'nin bu hedeflerine ulaşmak için kullanacağı araçları belirtmektedir, Bunlar;

- a. Genel ana hatların tanımlanması;
- b. Aşağıdaki konularda Avrupa kararlarının kabul edilmesi:
 1. AB'nin eylemleri;
 2. AB'nin tutumları;
 3. Eylemlerin ve tutumların uygulanmasını sağlanması;
- c. Politikanın yürütülmesinde üye Devletler arasında sistematik işbirliğinin güçlendirilmesidir.²⁰³

III-297.Md. ve devamında gelen maddelerde Avrupa kararlarının kabul edilmesinden söz edilmektedir. Avrupa kararının ne olduğu ise I. Bölüm 33.Md. de belirtilmektedir. Buna göre Avrupa Kararı; *“Kendi bütünlüğü içinde bağlayıcı olan, yasama dışı faaliyetlerdir. Muhatabı belirtilen bir karar yalnızca muhatabı için bağlayıcı olacaktır”*.

III-300. Maddesi ise bu bölümde (ODGP) anılan Avrupa Kararlarının Konsey tarafından oybirliği ile kabul edileceğini hükme bağlamıştır. Yukarıdaki hükümler hep birlikte ele alındığında Anayasa Taslağı'nda ODGP konusunda hükümetler arası işbirliğinden vazgeçilemediği net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.²⁰⁴ AB Anayasa Taslağı'nda da dış politika konusunda ağırlıklı çoğunluklu karar alınacak alanlar olmakla birlikte bir çok konuda oybirliğiyle karar alınmaya devam edilmesi öngörülmüştür.

²⁰¹ Ibid., s.26.

²⁰² Tezcan, Avrupa Birliği,op.cit.

²⁰³ Özcan, op.cit. ss.20-21.

²⁰⁴ Ibid.

ODGP'nin geleceği Avrupa Anayasa tasarısında da ele alınmıştır. Bu tasarı AB Devletleri tarafından kabul edilseydi şayet; AB'nin güvenlik ve savunma düzenlemeleri yeni bir çerçeveye oturtulması mümkün olabilecektir. Anayasayı hazırlamakla görevli Konvansiyon tarafından sunulan tasarlta özetle şu hükümler yer almaktadır.

-AGSP'dan Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına (OGSP) geçilecek ve OGSP, ODGP'nin bütünleşmiş bir parçası olacaktır;

-OGSP, NATO ile uyumlu olacaktır;

-OGSP karşılıklı savunmayı (mutual defense), Petersberg görevlerinin kapsamının genişletilmesini, sınırlı sayıda AB üyesi Devletler tarafından bir operasyon yürütülmesi opsiyonu içerecektir;

-Askerî yetenekler alanında daha ileri kriterleri karşılayan ve kendi aralarında daha bağlayıcı yükümlülöklere girmeye hazır Devletler kendi aralarında "Kalıcı İşbirliği Yapılanması"na gidebileceklerdir.

-Bir Avrupa Silâhsızlanma Araştırma ve Askerî Yetenekler Ajansı kurulacaktır.

-Terörist saldırı veya tehdidi ve doğal veya insanın neden olduğu felâket durumunda harekete geçmek üzere bir dayanışma hükmü (solidarity clause) AB üyesi Devletleri birbirine bağlayacaktır.²⁰⁵

2.5 yıllık bir süre içersinde hazırlanan ve yaklaşık 11 milyon Avro'ya mal olan Anayasa Taslağı, Fransa ve Hollanda'da 2005 yılında yapılan referandumlar sonucunda reddedilmiştir. Bunun üzerine Devlet ve Hükümet Başkanları 2005 yılının Haziran ayında gerçekleşen Zirvede 2 yıllık bir düşünme dönemini (periode de reflexion) kabul etmiştir. 21-22 Haziran 2007 tarihli Brüksel Zirvesi'nde bu dönem sona erdirilmiş ve Anayasa'nın onay sürecinin durdurulmasına (onaylayan 18 üye Devlete rağmen) ve Anayasa'dan tamamen vazgeçilerek yeni bir Reform Andlaşması hazırlanması konusunda fikir birliğine varılmıştır.²⁰⁶

²⁰⁵ Avrupa-Atlantik güvenliği bağlamında Türkiye", www.obiv.org.tr/%C4%B0lter.doc+AB+G%C3%BCvenlik+Savunma+NATO&hl=tr&ct=clnk&cd=48&gl=tr , (e.t. 14.04.08).

²⁰⁶ Arsava, Avrupa..op.cit., s.30, Tezcan, Anayasa'dan..op.cit., ss.75-76.

4. LİZBON (REFORM) ANDLAŞMASI ÇERÇEVESİNDE ODGP İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

Avrupalı Liderler, yürürlükte olan AB ve Avrupa Toplulukları Kurucu Andlaşmalarını değiştirecek olan Lizbon (ya da Reform) Andlaşması'nı 13 Aralık 2007 tarihinde imzalamışlardır. Genişleyen AB'nin şeffaf, demokratik meşruiyetinin artmasını ve daha etkili olmasını sağlamak bu Andlaşmanın başlıca amacıdır. Reddedilen AB Anayasası'nda da bulunan geniş kapsamlı kurumsal reformları ve yenilikleri de kapsamaktadır.²⁰⁷

Her ne kadar o sıralarda AB Dönem Başkanı olan Şansölye Merkel Anayasa metninin %96 oranında korunduğunu ifade etse de, birçok değişiklik söz konusudur. Esasında Anayasa hedefine ulaşmayı en çok isteyen üye Devletlerden biri olan Almanya reformlar konusunda ilerleme sağlanabilmesi, başarısızlığa uğranılmaması adına AB'nin egemen uluslardan oluşan bir Avrupa olduğunu kabul etmiştir.²⁰⁸

Lizbon Andlaşması ile tüzel kişiliğe kavuşacak olan AB bünyesinde, Toplulukların yetkileri artık AB organları tarafından kullanılacaktır. ABKA mevcut ismini koruyacak, ATKA ise, "AB'nin İşleyişine İlişkin Andlaşma" adını alacaktır. AB tüzel kişilik kazanacak, ve Kurucu Andlaşmalarda yer alan Topluluk kelimesinin yerini Birlik kelimesi alacaktır.²⁰⁹ Fakat Lizbon Andlaşması ile Anayasa'nın aksine tek metin düzenlemesinden vazgeçilmiştir. 2 Andlaşma şeklinde bir düzenleme yapılmıştır. Temelde 2 büyük maddeden oluşan Andlaşmanın ilk temel maddesi ABKA'daki değişiklikler, ikinci maddesi ise, ATKA'daki değişikliklerdir. Ayrıca belirtildiği gibi de ATKA'nın ismi de değiştirilmiştir.²¹⁰

Lizbon Anlaşması AGSP'nin alanını ise, iki şekilde etkileyecektir. Birincisi, kurumsal yapının genel olarak uyumu kriz yönetimi hususları açısından Konsey ve Komisyon arasındaki ilişkileri kolaylaştırıcaktır. İkincisi, Andlaşmanın ODGP'nin geliştirilmesini tasarlayan bir kaç fasıl, doğrudan doğruya Avrupa'nın dünyadaki rolünün güçlenmesi içindir. Aşağıda, Lizbon Andlaşması'nın AGSP'na dair devamlılıkları ve değişiklikleri incelenecek ve belgenin bu politika alanı için anlamı değerlendirilecektir.²¹¹

Lizbon Andlaşması'nın içerdiği değişimler serisi, AB'nin ODGP/AGSP alanında daha tutarlı bir aktör olmasını sağlamak için düzenlenmiştir. Kurumsal yeniliklerin en

²⁰⁷ Christian Mölling, "ESDP After Lisbon: More Coherent and Capable?", *CSS Analyses in Security Policy*, Vol. 3, No. 28, February 2008, <http://www.isn.ethz.ch/pubs/ph/details.cfm?lng=en&id=46839>, (e.t. 02.04.08), ss.1-2.

²⁰⁸ Arsava, Avrupa, op.cit.,s.30-31.

²⁰⁹ Reçber, "Avrupa Birliği'nde Değişim İhtiyacı...", ss.86-88.

²¹⁰ Tezcan, Anayasa'dan. op.cit., s.78.

²¹¹ Mölling, loc.cit.

önemlilerinden bir tanesi, Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikasına İlişkin AB Yüksek Temsilcisi biriminin oluşturulmasıdır. Bu birimin oluşturulması ile; "görünür" ve daimi temsilcisi olan bir Avrupa görüntüsü ve AB'nin kabul edilen dış politikalarının daha uyumlu formüle edilmesi ve tamamlanması amaçlanmıştır. AB'nin dışa dönük eylemlerinde birlik ve uyumu daha büyük ölçüde gerçekleştirmesine katkıda bulunması beklenmektedir. Yüksek Temsilci, AB Konseyi tarafından atanacak ve Avrupa Parlamentosu'nda yemin edecek, aynı zamanda Avrupa Komisyonu'nun başkan yardımcılığı görevini yürütecek ve Bakanlar Konseyi'nde Dış İlişkiler Konseyi'ne başkanlık edecektir.²¹²

Sırasıyla lağvedilen; Dış İlişkiler için AB Komisyon üyesinin, ve ODGP için Yüksek Temsilcinin fonksiyonları ve pozisyonları birleştirilmiştir. Dış İlişkiler Konseyi ve Komisyon başkan yardımcılığı makamına tekabül eden Yüksek Temsilcinin görevi, AB'nin dış ilişkileri ve ODGP'nin kamusal unsurları arasında kurumlar arası koordinasyonu etkili bir şekilde temin etmektir.²¹³

Ayrıca Andlaşma ilk defa, 2004 yılında AB üyesi devletler tarafından kurulan Avrupa Savunma Dairesi'ne (EDA-Europe Defence Agency) atıfta bulunmuştur. Dahası, karşılıklı güvenlik ve dayanışma maddeleri içermektedir. Halbuki bundan önce bir felaket ya da terör saldırısı durumunda üye Devletler birbirini desteklemekle yükümlü kılınmışlardır. Andlaşmadaki karşılıklı güvenlik maddeleri; şayet üye Devletlerden birinin askeri bir saldırıya maruz kalması durumunda diğer üye Devletleri destek ve yardım sunmaya zorlamaktadır. Bununla beraber bu madde, açık bir şekilde üye devletlerin ulusal güvenlik politikalarını, tarafsızlıklarını ve ittifaklarını etkilemeyecektir. Üyelerin müşterek savunmalarının NATO'ya dayandığı da teyit edilmiştir. Her iki madde beraberce, AB üyesi Devletlerin karşılıklı yardım sağlamaya muhtaç olduklarına dair senaryoların tüm spektrumlarını kapsamaktadır. Yardımın çeşidi üzerindeki karar üye Devletlerin kendilerine bırakılırken, AB toprakları dahilinde sivil ve askeri varlıkların kullanımı için, bir üye Devletin talebi ve AB'nin rızasını içeren yasal bir formül önermişlerdir.²¹⁴

Lizbon Antlaşması ile AB'nin uluslararası etkinliğinin artırılması amaçlanmış, AB'ne yasal kimlik sağlanmıştır. Bunun yanında ortak güvenlik ve savunma politikası bağlamında önemli bir adım atılarak, karşılıklı savunma ve dayanışma şartlarına yer verilmiştir. Bir AB üyesi Devlet saldırıya uğrarsa, diğer üye Devletler ona yardım etmekle sorumlu tutulmaktadır. Öyle ki, yukarıda da belirtildiği gibi, *Dayanışma ilkesi* de savunmaya

²¹² Reform Antlaşması Üzerine Genel Notlar'', <http://www.abgm.adalet.gov.tr/dokumanlar/lizbonan.pdf>, s.3, (e.t. 09.04.08).

²¹³Mölling, loc.cit.

²¹⁴Ibid.

ilişkin bu ilkeyi güçlendirmekte, bir üye devletin insani veya doğal nedenlerden veya bir terör eyleminden kaynaklanan bir saldırıya uğraması halinde, diğer üyelere var olan tüm kaynakları ile saldırıya maruz kalan devletin yanında olmaları yönünde sorumluluk yüklemektedir.²¹⁵

Lizbon Andlaşması, AB'nin ortak güvenlik politikasının ilerleyen bir seyirde olacağı taahhütünü teyit etmektedir. Yeni metinde AGSP, var olan AB Andlaşması'na kıyasla, genişleyen bir görüntüde olacaktır. AGSP'nin amacı, sivil ve askeri varlıkların üzerinde planlanan operasyon yeteneğinin AB ile beraber sağlanması olarak ifade edilmiştir. AGSP'nin operasyon kapsamına gelince, Andlaşma Petersburg Belgesi'nin genişletilmiş listesini de ilk defa kapsamına almıştır. Ek olarak, belgenin geleneksel spektrumları; insani, kurtarıcı, barışı korumacı ve kriz yönetimi (barışı korumayı içeren) operasyonlarını içermekte ve silahsızlanma operasyonları, askeri kılavuzluk/tavsiye ve yardımcı görevler ve terörizmle mücadelede birleşmeye atıf yapmıştır.²¹⁶

Lizbon Andlaşması'nda AGSP ile ilgili yeniliklerden en çok tartışılanı "Kalıcı Yapısal İşbirliği" protokolüdür. Temelde, isteyen üye Devletlerin askeri kapasitelerinin çabalarını kendi Devletlerinde yeteneklerinin elverdiği ölçüde üstlenmeleri, işbirliğinin daha da yaklaşmasına olanak sağlamak olarak öngörülmüştür. Bununla beraber Kalıcı Yapısal İşbirliği, sadece operasyonlarla ilgili değildir. Birlikleri belli bir plana göre ya da karşılıklı savunma doğrultusunda yerleştiren bağlayıcı olmayan taahhütler içermektedir. AGSP herhangi bir görevi, katılan üye Devletleri, Konsey'in oybirliği ile karar almaması durumunda, bağlamaz. Daha doğrusu Kalıcı Yapısal İşbirliği'nin amacı, AB'nin operasyon yeteneklerini "ortak çaba" vasıtasıyla artırmaktır. Böyle olduğu halde, Kalıcı Yapısal İşbirliği hükümlerinin çoğu halen belirsizdir.²¹⁷

Son olarak, ODGP/AGSP'nin önemli bir özelliği olan, hükümetler arası karakteri Lizbon Anlaşması'nda herhangi bir değişime uğramayacaktır. AB güvenlik ve savunma işbirliğinin en temel unsuru olan oybirliği ilkesi de değişime uğramadan devam edecektir. Güvenlik ile ilgili alınacak kararların geldiği zamanlar hariç tutulmakla beraber, ODGP'nin bazı durumları için ağırlıklı çoğunluk ile karar alma uygulanır. Açık bir şekilde bu hükümde herhangi bir değişiklik kabul edilmeyecektir. Ayrıca Lizbon Anlaşması, ulusal güvenlik durumunda her bir üye devletin kendi sorumluluğunun devam edeceğini beyan etmektedir.²¹⁸

Lizbon Andlaşması öngörüldüğü üzere 1 Ocak 2009 tarihinde yürürlüğe girememiştir. Zira İrlanda'da 12 Haziran 2008 tarihinde yapılan referandumla reddedilmiştir. İrlanda'da

²¹⁵ Reform Antlaşması Üzerine Genel Notlar'', s.5.

²¹⁶ Mölling, op.cit. ss.3.

²¹⁷ Ibid.

²¹⁸ Mölling, loc.cit.

tekrar referanduma sunulacak olan Andlaşma, Polonya Devlet Başkanı Kaczynski tarafından da henüz imzalanmamıştır. Lizbon Andlaşması'na uzun süre muhalif bir tutum sergileyen Çek Cumhuriyeti'nde ise durum, Andlaşmanın 7 Mayıs 2009 tarihinde Çek Senatosu tarafından kabulüyle sonuçlanmıştır.²¹⁹

3 Ekim 2009 tarihinde İrlanda'da ikinci kez referanduma sunulan Lizbon Andlaşması kabul edilmiştir.²²⁰ AB'nin 27 üye Devleti tarafından imzalanan Andlaşma, 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

²¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.dw-world.de/dw/article/0,4204200.00.html> (e.t. 29.04.09), <http://www.dw-world.de/dw/article/0,4232779.00.html>, (e.t. 08.05.09).

²²⁰ "İrlanda AB anayasasına 'evet' dedi", <http://www.ntvmsnbc.com/id/25006005>, (e.t 04.09.09)

III. BÖLÜM

KOSOVA ÖRNEĞİNDE AB’NİN GÜVENLİK POLİTİKASI

1.KOSOVA SORUNU’NUN ORTAYA ÇIKIŞI ve MÜDAHALENİN YAŞANMASINA YOL AÇAN GELİŞMELER

Kosova’da yaşayan Arnavut ve Sırp halklarının arasındaki gerginlik esas olarak Tito’nun ölümünden sonra ortaya çıkan ekonomik krizle ciddi derecede artmıştır. Zira 1990 yılında Kosova’da işsizlik oranı %44’tür. Arnavut nüfus hızla artarken, Sırp nüfus ise giderek yaşlanmış ve azalmış ayrıca geçim ve can güvenliği sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu durum da Sırp milliyetçilerini harekete geçirmiş, 1987 yılında, o esnada Sırp Partisi Başkan Yardımcısı olan, Slobodan Miloseviç’in Kosova ziyaretinde gerçekleştirdiği kışkırtıcı konuşması bölgede hali hazırda var olan gerginliği daha da artırmıştır.²²¹ Çalışmanın I. Bölümünde de belirttiğimiz gibi 1989 yılında Sırbistan Devlet Başkanı olan Miloseviç, Kosova’nın özerkliğini kaldırmış, ve Arnavutların tüm haklarını ellerinden almıştır. Bunun sonrasında yaşanan; Arnavutların işlerinden çıkarılması Kosova ekonomisinin %90’ını oluşturan ve "sosyal olarak korunan işletme" statüsündeki birimlerin özelleştirilerek Sırlara ya da yabancılara satılması; esnafın mali polislerin ağır baskı ve denetimi altına alınması; kamu kurumlarında çalışan Arnavutların işlerine son verilmesi; Sırpçanın tek resmi dil olarak kabul edilmesi; Arnavut ortaöğretim kurumlarının kapanması gibi²²² çeşitli insan hakları ihlalleri karşısında Arnavutlar, Dr. İbrahim Rugova liderliğinde 28 Aralık 1989 tarihinde Demokratik Kosova Ligi’ni (Democratic League of Kosovo-LDK) kurmuşlardır.

1991 yılında gerçekleştirilen gizli referandum sonucunda²²³ ise halkın büyük çoğunluğunun Sırbistan’dan bağımsız olma isteği ortaya çıkmış ve aynı yıl “Kosova Cumhuriyeti” ilan edilmiştir. Rugova liderliğindeki direniş, şiddet karşıtı bir tavır benimseyen, bağımsızlığın barışçıl yollarla elde edilmesi gerektiğini savunan pasif bir direniştir.

Kosovalı Arnavutlar kendi siyasal kurumlarını, eğitim ve sağlık sistemlerini, kültür ve spor faaliyetlerini örgütleyerek paralel bir Devlet sistemi kurmuşlar, yani bir nevi "gölge

²²¹Fusun Türkmen, İnsan Haklarının Yeni Boyutu:İnsancıl Müdahale, İstanbul:Okumuş Adam Yay., 2006, s.194.

²²²Gökçen Alpkaya, “NATO Müdahalesi Üzerine”, <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/alkaya/kosova.htm> (e.t. 12.05.09)

²²³Referanduma katılım oranı %87, bağımsızlık yanlısı oyların oranı bunun %99’udur. Bkz. Türkmen, op.cit., s.195, 388 no’lu dip not., “Bu oylamaya Kosova nüfusunun % 87’si katılmış, Kosova’nın cumhuriyet olarak ilan edilmesi için %99.87 oranında oy verilmiştir.” Bkz. Emir Türkoğlu, “Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği”, Balkan Diplomasisi, ed. Ömer E.Lütem, Birgül DemirtaşCoşkun, Asam Yayınları, Ankara, 2001, s.116.

Devlet" oluşturmuşlardır.²²⁴ İşte bu gölge kabine ve paralel Devlet sistemini kuran LDK'nın üye sayısı aynı 700.000 gibi bir rakama ulaşmıştır. Ancak Sırp otoritelerini provoke etmekten kaçınan ve uluslararası kamuoyunu etkileme odaklı bir yolu tercih eden Rugova önderliğindeki LDK, Dayton Barış Andlaşması dışında bırakılmıştır. Bu durum hali hazırda sabrı taşımış olan Kosovalı Arnavutların bağımsızlık mücadelelerini başka bir boyuta taşımalarına; LDK'dan çok daha radikal bir örgüt olan Kosova Kurtuluş Ordusu'nun (Ushturia Clirimatare e Kosoves-UCK) ortaya çıkmasına neden olmuştur.²²⁵

Özerkliğinin kaldırılmasından sonra Kosova Parlamentosu tarafından ilan edilen Kosova Cumhuriyeti; 1974 Anayasası'nın kendisine tanıdığı özerklik kapsamında tanımlanmış toprağı ve kimliği olduğu argümanına dayanarak ilan edilmiştir. Öyle ki Kosova; Almanya Demokratik Cumhuriyeti ve Dünya Bankası ile iki uluslararası Andlaşma imzalamıştır.²²⁶

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin (YSFC) son Anayasası olan 1974 Anayasası'nda, merkez hükümete ait bazı yetkileri, altı kurucu cumhuriyete aktardığı, Kosova ve Voyvodina'ya ise daha geniş özerklik verdiği çalışmamızın ilk bölümünde belirtilmiştir. Anayasanın "Temel İlkeler" bölümünün 1. Md., ulusların kendi kaderini belirleme ve ayrılma hakkından bahsetmektedir. Yine Anayasanın 5. Md.'sinde ise, YSFC'yi oluşturan bütün cumhuriyetlerin ve özerk bölgelerin onayı alınmadan, Devletin sınırlarının değiştirilemeyeceği belirtilmiştir. Diğer taraftan, Anayasada "federal birimlerin" değil, "ulusların" kendi kaderini belirleme hakkından bahsedilmesi, konu üzerinde alternatif yorumların yapılmasına neden olmuştur. Zira, YSFC'nin dağılması üzerine biri Sloven-Hırvat, diğeri de Sırp-Karadağlı olmak üzere, iki temel yorum/yaklaşımda bulunulmuştur. Birinci yaklaşım, YSFC'nin cumhuriyet sınırlarına göre dağılmasını savunurken, Belgrad yönetimi altındaki ikinci yaklaşım ise, etnik sınırlara göre dağılmasını savunmuştur. Sırp'lar ayrı bir ulus olduklarını ifade ederek ve Anayasada ulusların kendi kaderini belirleme hakkı Md.ne atıfta bulunarak Bosna'da, Hırvatistan'da Sırp'ların ve yaşadıkları bölgelerin, Sırbistan'a bağlanmasını meşrulaştırmaya çalışmıştır. Fakat, Badinter Tahkim Komitesi Sırp'ların bu yöndeki yaklaşımını çürütmüştür.²²⁷

Badinter Komisyonu, önce 7 Aralık 1991 tarihinde YSFC'nin dağılma sürecinde olduğunu ve Federal Devlet kurumlarının artık çalışmadığını belirtmiştir. 1991 yılında "kendi kaderini tayin hakkı" çerçevesinde gerçekleştirilen referandum; AB'nin ve BM'nin Badinter

²²⁴ Alpkaya, loc.cit.

²²⁵ Türkmen, op.cit., s.195.

²²⁶ Enver Hasani, "Kosova Krizi: Hukuki ve Siyasi Boyutu", Avrasya Dosyası, Sayı1-2, Cilt 4, İlkbahar-Yaz, 1998, s. 126.

²²⁷ Erhan Türbedar, "Uti Possidetis ve Kosova", http://www.kosovaliyiz.biz/makale/makale_oku.asp?haber=95 (e.t. 01.08.09).

Komisyonu aracılığıyla Yugoslavya'nın çözülme sürecinde olduğunu kabul etikleri beyanından sonra gerçekleştirilmiştir. Kosova, 21 Aralık 1991 tarihinde AB'nin 16 Aralık 1991 tarihinde açıklamış olduğu ilkeler doğrultusunda uluslararası tanınma talebinde bulunmuş, ancak olumlu cevap alamamıştır.²²⁸ 4 Temmuz 1992 tarihinde ise, Komisyon söz konusu dağılma sürecinin tamamlandığını ve YSFC'nin artık var olmadığını açıklamıştır. BM Güvenlik Konseyi de 16 Eylül 1992 tarihli ve 777 sayılı kararıyla bu durumu kabul etmiştir. YSFC artık var olmadığına göre, Anayasası da anlamını yitirmiştir. YFSC'yi oluşturan cumhuriyetlerin iç sınırları, uluslararası hukuk açısından dış sınırlar muamelesi görmeye başlamıştır. Yani "Devlet bütünlüğü" ilkesi YFSC yerine onun eski federal birimlerine uygulanmaya başlanmıştır.²²⁹

Badinter Komisyonu, -Fransa Adalet Eski Bakanı Robert Badinter başkanlığında kurulan ve misyonu YFSC'yi oluşturan federe cumhuriyetlerin bağımsızlıklarının tanınması için gerekli kriterleri tespit etmekle görevlendirilmiş AT Tahkim Komisyonu- bağımsızlığını ilan eden cumhuriyetlerin sınırlarının ancak " tarafların barışçıl anlaşmalarıyla" yani görüşmeler yoluyla değişebileceğini belirtmiştir. Ancak bir yandan self-determinasyon, bir yandan ise toprak bütünlüğü prensiplerini kaynaştırmaya uğraşan Komisyon; self-determinasyon hakkını "uluslar" yerine, "*uti possidetis juris*" ilkesi gereğince YFSC'yi oluşturan cumhuriyetlere tanımıştır.²³⁰ Bu ilkeye göre yeni cumhuriyetlerin sınırları, YFSC parçalanmadan önce belli olan federal sınırlar olacaktır. Dolayısıyla Badinter Komisyonu AT'ye YFSC'nin eski iç sınırlarının, yeni Devletlerin sınırları olarak tanınması tavsiyesinde bulunmuştur.

Badinter Komisyonu'nun kararları, Sırbistan Cumhuriyeti sınırları dışında kalan Sırların azınlık durumuna düşmesine sebebiyet verdiği için Belgrad'ın "bütün Sırları Sırbistan'a bağlama (Büyük Sırbistan)" idealini gerçekleştirilmesine engel olmuştur. Bu idealleri çerçevesinde etnik self-determinasyonu savunan Belgrad yönetimi, tavsiyeyi AT'nin kabul etmesine rağmen reddetmiştir. Sonuç olarak yasal yollardan bu idealini gerçekleştiremeyeceğini anlayan Sırlar bu hedeflerini silahla gerçekleştirme yoluna gitmişlerdir.²³¹

YFSC'nin dağılma süreci başladıktan sonra, 27 Nisan 1992 tarihinde Sırbistan ve Karadağ Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ni (YFC) oluşturmuştur. Aynı yılın 26-28 Ağustos tarihlerinde Londra'da "Eski Yugoslavya Üzerine Uluslararası Konferans" düzenlenmiştir. Bu

²²⁸ Edita Tahiri, The Rambouillet Conference, Negotiating Process&Documents, Dukagjini, Peje, 2001, s.16.,

²²⁹ Ibid.

²³⁰ Türkmen, op.cit., s.188.

²³¹ Türbedar,loc.cit., Türkmen, loc.cit.

konferansta, Bosna Savaşı'nın sona erdirilmesinde Batı odaklı herhangi bir askeri müdahaleye yer verilmemesi gerektiğine, savaşın diplomatik araçlarla çözülmesi gerektiğine değinilmiştir. Bu karar Miloseviç ve Karaciç için son derece memnuniyet verici olmuştur, zira bu kararın ardından Bosna-Hersek'te çoğunlukla Boşnakların katledildiği bir iç savaş başlamıştır.²³²

Richard Caplan'a göre Kosova'nın Bosna-Hersek iç savaşını sonlandıran Dayton Barış Andlaşması'da yer almamasının 3 temel sebebi vardır. İlk olarak müzakere edilecek çok fazla konu vardır; her ne kadar bu kritik meselelerin çoğu görüşülememiş ya da çok az değinilmiş olsa da, Kosova da bu sürecin dışında bırakılmıştır. İkinci olarak Andlaşma'nın başarılı bir şekilde uygulanabilmesi ve işbirliğinin devam ettirilebilmesi için, Bosna'lı Sırp'ları gerekli uzlaşmaları kabul etmeye zorlayan "peacemaker" (arabulucular) Miloseviç'i yabancılaştırmak istememiştir. Üçüncü ve son olarak da; Kosova'da savaş olmaması konunun aciliyet taşımadığını düşündürmüştür. Caplan'a göre İbrahim Rugova izlediği pasif politikasının kurbanı olmuştur ve Miloseviç'in aksine şiddet karşıtı, barışçıl tutumu masada kendisi için bir sandalye kazanmasını sağlamamıştır.²³³

Uluslararası Bağımsız Kosova Komisyonu'nun Kosova Raporu'nda; Dayton Barış Andlaşması'nın devamında uluslararası toplum Kosova'da yaşanan gelişmelerle ilgilenmiş ve LDK'nın uzlaşma çalışmalarına destek vermiş olsaydı UÇK ve Sırp güçlerinin çatışmalarının bu boyutlara varmayacağı belirtilmiştir. 1991 yılında Lord Carrington başkanlığında toplanan Yugoslavya Konferansı sırasında Kosova'nın "Yugoslavya'nın iç sorunu" olarak nitelendirilmesi ve Rugova'nın konferans süreci dışında bırakılması da bu çerçevede değerlendirilmiştir.²³⁴

Bölgede yaşanan bir diğer sorun; iskan programının başlatılması olmuştur. 1994 yılının sonbaharına kadar yaklaşık 6000 mülteci Sırp Kosova'ya gönderilmiştir. 1995 yılının yaz aylarında ise Devlet yönetimindeki Belgrad medyası, 20.000 Sırp'ın daha Kosova'ya yerleşeceğini duyurmuş neticede 1996 yılında Kosova'da bulunan Sırp mülteci sayısı resmi verilere göre 19.000'e ulaşmıştır. Bu iskan politikası her ne kadar tepkilere yol açsa da, etnik dengeyi değiştirmede yetersiz ve önemsiz kalmıştır.²³⁵ Aynı yıl Kosova'nın eylem biçimleri, yukarıda da belirttiğimiz gibi Rugova'nın pasif tutumunun yarattığı hoşnutsuzluk neticesiyle değişmiştir. Bu zamana kadar çeşitli öğrenci ayaklanmalarını Sırp medyası terörist faaliyet olarak değerlendirirken, 1996 yılında gerçek anlamda terörist faaliyetler başlamıştır.

²³² Celalettin Yavuz, "Balkanlaşan Eski Yugoslavya'daki Gelişmeler ve Yeni Ülke Kosova", 2023, Sayı.83, Ankara:Atılım Yay., Mart 2008, s.8.

²³³ Richard Caplan, "International Diplomacy and the Crisis in Kosovo", International Affairs (Royal Institute of International Affairs) Vol.74, No.4, Oct. 1998, ss.750-752.

²³⁴ Türkmen, op.cit., ss.193-194.

²³⁵ Noel Malcolm, Kosova, Balkanları Anlamak İçin, İst:Sabah Yayınları, 1999, ss.408-409.

Mitrovica’da iki polis vurulmuş, Podujevo’da bir patlama gerçekleştirilmiş ve Priştine Üniversitesi’nin rektörüne yönelik saldırılar söz konusu olmuştur. UÇK sözcüsü, İsviçre’de verdiği bir röportajda bu faaliyetleri örgütün gerçekleştirdiğini ifade etmiştir, “Halkın desteklediği hareket artık bu” demiştir.²³⁶ Sırp güvenlik güçlerinin verdiği karşılık ise UÇK’nın daha da fazla desteklenmesine sebebiyet vermiştir. Öyle ki Kosova’nın “Nelson Mandela”sı olarak anılan Adem Demaçi, 1998 yılının Mart ayında, UÇK’nın gerçekleştirmiş olduğu eylemleri kınamadığını zira örgütün özgürlükleri için mücadele ettiğini açıklamıştır.²³⁷ Çatışmalar yoğunlaştıkça örgüt Kosova’nın %30-%40’ını* denetimi altına almasıyla, gölge parlamentonun da desteğini sağlamıştır.

1998 yılının Şubat ve Eylül ayları arasında Sırp güvenlik güçlerinin Kosova’nın 391 kasabasına saldırdığı, 266’sının ağır silahlarla tahrip edildiği, 217’sinin tamamen boşaltıldığı ve yaklaşık 500 bin kişinin yerinden edildiği belirtilmektedir. Çatışma insani hukuk kurallarının uygulanması gereken bir boyuta varmıştır. Uluslararası insani hukuk uyarınca, böyle bir çatışmada, her iki tarafın da asgari kurallara uyması gerekmektedir. Fakat Kosova’da her iki taraf da kuralları ihlal etmiştir. Bununla birlikte, Yugoslavya’nın eylemleri, -yani Sırp güçlerinin eylemleri- şiddetini artırarak insanlığa karşı suçlara dönüşmüştür. Bu sebeple de soykırım suçunu oluşturduğu yolunda iddialar yaygınlaşmaya başlamıştır.²³⁸

UÇK ile Sırp güçleri arasındaki çatışmalar sebebiyle yaşanan insanlık dışı eylemler tüm dünyanın dikkatini yine bu bölgeye çekmiştir. Ayrıca yine bu gelişmeler, uluslararası dinamiklerin sorunun çözümüne yönelik seçeneklerini ve zamanlarını daraltmıştır. Sorunun çözülebilmesi için öncelikle ABD’nin, Rusya Federasyonu’nun (RF) ve Avrupa’nın uzlaşması gerekmektedir. Buna yönelik olarak da hali hazırda 1994 yılında Bosna-Hersek Savaşı için, ABD, RF, Fransa, İngiltere ve İtalya ve Almanya tarafından oluşturulmuş olan Uluslararası Temas Grubu, 1997 yılında Kosova Sorunu’na yönelik olarak yeniden işlevselleştirilmiştir.²³⁹

1.1 Sorunun Çözümüne Yönelik Yaşanan Gelişmeler

Kosova’da çatışmalar başladığında Batılı Devletler bunun yayılmasını önlemek üzere harekete geçmişlerdir. Sorunun çözümüne yönelik olarak; BM Güvenlik Konseyi’nde konu ile

²³⁶ Ibid., s.411.

²³⁷ Caplan, op.cit. s.752.

*Caplan’ın makalesinde bu oran aşağı yukarı %30 olarak ifade edilirken, Alpkaya’nın makalesinde %40 olarak ifade edilmiştir.

²³⁸ Alpkaya, loc.cit.

²³⁹ Özdal, “Yugoslavya’nın..” op.cit., s.426.

ilgili görüşmeler yapılmış ve Konsey tarafından çeşitli kararlar alınmıştır. Temas Grubu da ateşkesin sağlanmasına yönelik çalışmalarda bulunmuştur.

1.1.1 BM Güvenlik Konseyi Kararları

BM Güvenlik Konseyi'nin 31 Mart 1998 tarihinde almış olduğu 1160 sayılı kararda; Sırp polislerinin sivillere ve barışçı göstericilere karşı aşırı güç kullanımı, UÇK'nın terörizm eylemleri kınanmış, YFC diyalog yoluyla siyasi bir çözüm bulmaya ve Kosovalı Arnavut liderler de her türlü terörist eylemden vazgeçerek sadece barışçıl eylemler gerçekleştirmeye davet edilmiştir. Kosova'da barışın ve istikrarın sağlanması için, Kosova da dahil olmak üzere YFC'ne her türlü silah satışını ya da silah satışının sağlanmasını yasaklamıştır. Yine aynı kararda, YFC'nin, Temas Grubu'yla işbirliği içinde diyalog başlatmasından, güvenlik güçlerinin sivil halkı etkileyen eylemlerini sona erdirmesinden, Kosova'ya insani örgütlerin, Temas Grubu temsilcilerinin ve diğer büyükelçiliklerin girişine izin vermesinden, AGİT özel temsilcisinin misyonunu ve AGİT misyonlarının Kosova'ya dönüşünü kabul etmesinden sonra durumun tekrar gözden geçirileceği belirtilmiştir.²⁴⁰

Sivil halkı etkileyen eylemlerini durdurulmaması üzerine Temas Grubu, Miloseviç'i isteklerini kabul etmeye zorlamak adına YFC'nin yurt dışında bulunan tüm fonlarını, aktiflerini dondurma kararı almıştır. Fakat bu yöntem etkili olmamış, Miloseviç şiddet eylemlerinin gerçekleşmesini engellememe kararlılığını sürdürmüştür. Alınan yaptırım kararları çok da etkili olamamıştır.²⁴¹

NATO askerleri 15 Haziran 1998 tarihinde Arnavutluk ve Makedonya'da 15 NATO üyesi Devletin katılımı ve 83 savaş uçağı ile bir askeri manevra yapmıştır. Bu durumda Miloseviç Boris Yeltsin ile bir centilmenlik anlaşması imzalayarak uluslararası gözlemcilerin (AGİT) Kosova'ya girmesini kabul etmiştir. Bölgeye ABD, AB ve Rusya'dan gözlemciler gelmiştir, amaçları bölgede yaşananları belgelendirmektir. Zira temsilcilerin çalışmaları Güvenlik Konseyi'nin Eylül ve Ekim aylarında aldığı kararların oluşmasında etkili olmuştur.²⁴²

BM Güvenlik Konseyi'nin 1160 sayılı kararının ardından, AB ve ABD'nin Kosova'da tarafların anlaşmasına yönelik çabaları sonuç vermemiş, çatışmalar daha da şiddetlenmiştir. Gelişmeler üzerine İbrahim Rugova 5 Haziran 1998 tarihinde Sırp polisi

²⁴⁰ S/RES/1160 (1998), <http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1160.htm>, (e.t.25.07.09).

²⁴¹ Caplan, op.cit., s.754.

²⁴² Tahiri, op.cit., s.43.

bölgeden çekilinceye kadar temasta bulunmayacağını açıklamıştır. Barış görüşmelerinin bu şekilde sonlanması üzerine BM Güvenlik Konseyi yeni bir karar almıştır.²⁴³

Güvenlik Konseyi, 23 Eylül 1998 tarihli 1199 no.'lu kararında, Kosova'daki durumun kötüleştiğini ve bu durumun bölgenin barış ve güvenliği için tehdit oluşturduğunu ifade etmiş ve tüm tarafları, grupları bireyleri derhal ateşkes yapmaya çağırmıştır. YFC'den ve Kosovalı Arnavut liderlerinden insani durumu iyileştirecek ve insani felaketi önleyecek adımlar atmaları ve derhal diyalog sağlamaları istenmiştir.²⁴⁴

Bu kararın ardından NATO Genel Sekreteri, 9 Ekim 1998 tarihinde YFC'nin Güvenlik Konseyi kararlarına uymadığını, Yugoslavya'nın soruna barışçı bir çözüm bulmak üzere somut önlem almadığı için Kosova'da insani bir felaket yaşanmakta olduğunu, Güvenlik Konseyi'nden görülebilir bir gelecekte Kosova'ya ilişkin açık bir zorlama eylemi kararı çıkmasının beklenmediğini, Kosova'daki durumun kötüleşmesinin 1199 sayılı kararda belirtildiği gibi bölgede uluslararası barış ve güvenliğe ciddi bir tehdit oluşturduğunu, NATO'nun Kosova'daki krizin bu özel koşullarında, kuvvet kullanma tehdidinde bulunması ve gerekirse kuvvet kullanması için meşru temeller bulunduğunu belirtmektedir.²⁴⁵

Aynı gün Portekiz'in Vilamoura kentinde gerçekleşen NATO toplantısında Kosova'ya yönelik stratejiler tartışılmış, hava gücünün kullanılmasına karar verilmiş ve hava operasyonu için hazırlık uyarısı (Activation Warning) yayınlanmıştır.²⁴⁶

Güvenlik Konseyi, 24 Ekim tarihli ve 1203 sayılı son kararında ise, daha önce alınan kararlara göndermede bulunmuş ve alınan kararların uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Yine Kosova'da çözülmeyen durumun, bölgede barış ve güvenliğe sürekli bir tehdit oluşturduğunu saptamakta; YFC'nin NATO ve AGİT ile 1199 sayılı kararın uygulanmasını denetlemek üzere yaptığı anlaşmaları (AGİT Kosova Denetleme Misyonu- Kosova Verification Mission-KVM) desteklediğini belirtmiştir. Ayrıca karara göre NATO tarafından bir "hava izleme misyonu" oluşturulması benimsenmiştir.²⁴⁷

Bundan sonraki bütün gelişmeler, NATO tehdidi altında gerçekleşmiştir. Bu süreçte YFC iki kez Güvenlik Konseyi'ne başvurarak egemenliğine yönelik NATO tehdidine karşı önlem almasını istemiştir.²⁴⁸

Uluslararası toplumun devreye girerek çözüm üretmeye çalışması ile beraber, BM Temsilcisi Amerikalı diplomat Richard Holbrook'un arabuluculuk girişimi sonuç vermiş, 12

²⁴³ Özdal, "Yugoslavya'nım.." op.cit., s.427.

²⁴⁴ S/RES/1199 (1998), <http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1199.htm> , (e.t. 23.07.09).

²⁴⁵ Alpkaya, op.cit.

²⁴⁶ Özdal, op.cit., s.427.

²⁴⁷ S/RES/1203 (1998), <http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1203.htm> , (e.t. 23.07.09).

²⁴⁸ Alpkaya, loc.cit.

Ekim 1998 tarihinde Hoolbroke ve Miloseviç arasında ateşkes anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma gereğince; Kosova'daki Sırp birlikleri eski seviyesine indirilecek ve sonrasında bölgeye iki bin kişilik bir uzman ekip konuşlandırılacaktır. Ancak iki ay sonra Arnavutluk sınırından Kosova'ya sızmak isteyen 140 UÇK mensubu ile Yugoslav sınır muhafızları arasında çatışma meydana gelince, bu anlaşma bozulmuştur. UÇK bu çatışmada 36 kişi kaybetmiştir. Hemen ardından gerçekleşen Raçak katliamı ise, uluslararası toplumun dikkatini Kosova'ya çekmiştir. 18 Ocak 1999 tarihinde Priştina'nın 25 km. güneyinde bulunan Raçak köyünde Sırp askerlerinin saldırısı sonucu ölen 45 sivil Arnavut cesedi ortaya çıkarılmıştır. Bu katliamın hemen ardından ise, barış için seferber olan uluslararası toplum Kosova'da çatışan tarafları 6 Şubat 1999 tarihinde Fransa'nın başkenti Paris yakınlarındaki Rambouillet şatosunda bir araya getirmiştir.²⁴⁹

1.1.2 Rambouillet Konferansı

6 Şubat 1999 tarihinde Paris yakınlarındaki Rambouillet Şatosu'nda gerçekleştirilen görüşmeler Kosova krizi ile ilgili diplomatik bir girişim görüntüsü vermişse de, esasında YFC'nin dağılma sürecinin yönetilmesi çabalarıdır.²⁵⁰ Müzakereler Temas Grubu'nun girişimleri sonucu, Fransa ve İngiltere Dış İşleri Bakanlarının öncülüğünde gerçekleşen toplantıya Temas Grubu'na üye Devletlerin Dış İşleri Bakanları, AB Komisyonu temsilcileri ve diğer kuruluşların temsilcileri katılmıştır. Taraflar Rambouillet müzakerelerine, baştan belirli prensipleri kabul etmeleri şartı ve kuvvet kullanma tehdidi ile getirilmişse de bu tutum bir sonuç vermemiştir. Zira görüşmeler başarılı olmamıştır.²⁵¹

Esasında görüşmeler; Soğuk Savaş dönemi sonrası Uluslararası aktörlerin rollerindeki değişim, uluslararası sistemin temel değerleri üzerinde mücadele ve uluslararası ilişkilerde tehdit ya da güç kullanımının meşruluğu olmak üzere üç ana tema üzerinde şekillenmiştir.²⁵² Zira ABD, BM Güvenlik Konseyi'ne gitmeden bölgeye müdahale etmek isterken (bu müdahaleyi Güvenlik Konseyi'nde Rusya'nın ve Çin'in veto edeceğini bilmekteydi) Rusya böyle bir müdahaleye karşı çıkmakta ve bölgeye AGİT, BM ve Temas Grubu ile kolektif bir şekilde kriz yönetimi gerçekleştirilmesini istemiştir. Fransa'da ABD'nin BM Güvenlik Konseyi'ni Kosova Sorunu'ndan uzak tutarak NATO içinde karar alma

²⁴⁹ Emir Türkoğlu, "Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği" Balkan Diplomasisi, ed. Ömer E.Lütem, Birgül Demirtaş Coşkun, Asam Yayınları, Ankara, 2001, ss. 120-121., Özdal, op.cit., s.428.

²⁵⁰ Jülide Karakoç, "ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Hegemonya Çabaları Etkisinde NATO'nun Kosova Müdahalesi", Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:8, Sayı:1, 2006, s.231.

²⁵¹ Jan Wouters, Frederik Naert, "How Effective is The European Security Architecture? Lessons From Bosnia and Kosovo", The International and Comperative Law Quaterly, Sayı.50, No.3, Temmuz, 2001. Ss. 560-561.

²⁵² Karakoç, loc.cit.

girişimini, uluslararası sistemde güç olma isteği sebebiyle, engellemek istemiştir. İtalya'da benzer şekilde hareket ederek Temas Grubu'nun içindeki karar alma aşamalarında etkili olmak istemiştir.²⁵³

Bu koşullar altında gerçekleşen görüşmeler neticesinde; taraflar derhal ateşkese davet edilmiş, üç yıllık geçici bir antlaşma yapılması, Kosova'nın geçici bir süre için NATO'nun denetimi altına girmesi ve üç yıl içerisinde kendi kendini yönetmesi ve üç yıl sonra nihai siyasal statüsüyle ilgili karar vermesi bu konferansın temel prensiplerini oluşturmuştur.²⁵⁴

Sırp lar ve Kosovalı Arnavutlar (Kosova'nın BM ve NATO yönetimine bırakıldıktan sonra durumun ne olacağına belirsizliği sebebiyle) anlaşmaya yanaşmamıştır. Özellikle Kosova tarafının bu kararları kabul etmemesi üzerine görüşmeler üç gün uzatılmış ve Kosova'da üç yıllık geçici yönetim sonrasında referandum, özgür ve adaletli seçim yapılması hususu kararlara eklenmiş ve UÇK da bu kararları kabul etmiştir. Ancak Belgrad Parlamentosu anlaşmayı kabul etmediği gibi, geçici antlaşmayı da ret kararı almıştır.²⁵⁵

Tüm bu gelişmeler neticesinde Rambouillet Konferansı'ndan bir sonuç alınamamış ve NATO Genel Sekreteri Javier Solana 23 Mart 1999 tarihinde tüm diplomatik yolların tükendiğini belirterek, Avrupa Yüksek Müttefik Komutanı (Supreme Allied Commander Europe-SACEUR) Wesley Clark'a hava operasyonunu başlatması için talimat verildiğini açıklamıştır.²⁵⁶ 78 gün sürecek olan NATO müdahalesi 24 Mart 1999 tarihinde başlamıştır.

2. NATO'NUN KOSOVA MÜDAHALESİ

Paris görüşmeleri devam ederken Sırp ordusunun 15 Mart 1999 tarihinde Kosova'nın Podujevu bölgesine zırhlı birliklerini sevk etmiş ve 40.000 kişiyi mülteci durumuna düşürmüştür. 22 ve 23 Mart günlerinde BM Genel Sekreteri Kofi Annan saldırıya son verilmesi çağrısında bulunurken, NATO Genel Sekreteri Javier Solana ise bu saldırıların yeni bir insancıl afete sebep olmasının an meselesi olduğunu belirten bir demeç vermiştir.²⁵⁷

24 Mart 1999 günü saat 20:00 itibarıyla, üye Devletlerin ortak kararı sonucunda Müttefik Kuvvet Harekatı (Operation Allied Force) adı altında başlatılan ilk hava operasyonunun ardından Solana'nın yaptığı açıklamaya göre; operasyonun amacı YFC ile savaşmak değil, Miloseviç'in insan hakları ihlallerin gerçekleştirdiği şiddet eylemlerine son

²⁵³ Marc Weller, "The Rambouillet Conference on Kosovo" International Affairs, Vol.75, No.2, 1999, s.212.

²⁵⁴ Rambouillet tasarısının metni için bkz: <http://jurist.law.pitt.edu/ramb.htm> , Weller, op.cit., s.225.

²⁵⁵ Karakoç, op.cit., s.233.

²⁵⁶ Weller, op.cit., s.236.

²⁵⁷ Türkmen, op.cit., ss.198-199.

vermektedir. Ayrıca bölgeye müdahale, NATO'nun kuruluş amacı ve sorumluluğu açısından zorunlu hale gelmiştir.²⁵⁸

NATO Hava Harekatı boyunca Sırbistan ve Karadağ'daki Yugoslav birliklerini ve stratejik noktaları hedef almıştır. Miloseviç ise bu esnada Sırp milliyetçiliğini körükleyen demeçler vermeye devam etmiştir. Sırp kuvvetleri Kosovalı Arnavutlara karşı adeta bir terör kampanyası başlatmış ve tüm halkı yerlerinden etmeye girişmişlerdir. Öyle ki hareket boyunca NATO hava müdahalesi sırasında gerçekleştirilen 38.400 uçuştan 10.484'ü saldırı amaçlıdır. Fakat bu esnada Sırp kuvvetleri tarafından 10.000 Kosovalı katledilmiş, 3000 kişi kaybolmuş, 1700 kişi hapsedilmiş, yağma, tecavüz ve işkence olayları yaşanmıştır.²⁵⁹

NATO Genel Sekreteri Javier Solana'nın 27 Mart 1999 tarihli açıklamasında özet NATO'nun müdahale amacını şu şekilde özetlemiştir: "NATO askeri hareketinin amacı Yugoslavya ordusu ve polis güçlerinin Kosova'daki saldırılarını durdurmak, insanların daha fazla acı çekmesine ve bölgedeki barış ve istikrarı daha fazla tehdit etmelerine engel olmaktır. Askeri hareketimiz, Rambouillet Anlaşması çerçevesinde önerilen siyasi çözümün, barışa giden tek yol olduğunu Başkan Miloseviç'e göstermeyi amaçlamaktadır."²⁶⁰

Harekat sırasında 23-24 Nisan 1999 tarihli Washington Zirvesi'nde NATO, "Yeni Stratejik Konsept"i kabul etmiştir. Burada uluslararası çevrenin belirsizliğini koruduğu belirtilmiş ve bu belirsizlikler Avrupa-Atlantik bölgesinde ve çevresindeki istikrarsızlıklar, etnik ve dinsel rahatsızlıklar, toprak anlaşmazlıkları, ciddi ekonomik sosyal ve siyasi sorunlar, insan haklarının ihlali ve Devletlerin dağılması olarak ortaya çıkan tehditler ve tehlikeler olarak tanımlanmıştır. 1999 NATO Stratejik Konsepti'ne göre, ittifak Avrupa-Atlantik bölgesinin güvenliğini ve istikrarını sağlamak için kriz yönetimi operasyonlarına angaje olabilecektir. Bu çerçevede, NATO "5. Madde dışı krizlere müdahale operasyonları" kavramını ortaya atarak, doğrudan bir NATO üyesine saldırı gerçekleşmediği durumlarda da müdahale edebileceğini kabul etmiştir.²⁶¹

Harekat boyunca Batılı Devletlerin diplomasi ve barış çabaları devam etmiştir. Karada hakim pozisyonda bulunan Sırp kuvvetlerine karşı kara harekatı seçeneği düşünülürken, 9 Haziran 1999 tarihinde Miloseviç barış planını imzalamayı kabul etmiştir. Anlaşmada ise Rambouillet görüşmelerindeki barış planının tamamının geçerli olarak kabul edileceği belirtilmiştir. NATO 10 Haziran itibarıyla müdahaleye son verirken, Miloseviç'in

²⁵⁸ Javier Solana, "Press Statement", 24.03.1999, <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-041e.htm> (e.t. 09.08.09).

²⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Independent International Commission on Kosovo: The Report, Taşdemir, Yürür op.cit., s.148, Türkmen, op.cit., s.200.

²⁶⁰ "Statement", <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-044e.htm> (e.t.10.09.09).

²⁶¹ Bülent Sarper AĞIR., "Soguk Savas Sonrası Avrupa Güvenlik Düzenine Kurumsal Bir Bakış", Avrasya Doyası Güvenlik Özel, Cilt 9, Sayı 2. Ankara, Yaz 2003, s.122.

geri adım atmasının bir sebebi de NATO'nun kara hareketi başlatması seçeneğini göz önünde bulunduran Rusya'nın diplomatik girişime sürpriz bir şekilde destek vermiş olmasıdır.²⁶²

NATO tarafından gerçekleştirilen bu operasyon birçok bakımdan "ilk" niteliği taşımaktadır. Savunma amaçlı kurulan örgüt ilk defa bir Devlete karşı saldırı gerçekleştirmiştir. ABD önderliğinde gerçekleştirilen Kosova operasyonu, uluslararası bir girişim olmasına rağmen BM ve BM Güvenlik Konseyi'nin onayı alınmadan yapılırken, operasyona katılan Devletler de katılım için parlamentolarından izin alma ihtiyacı duymamışlardır.²⁶³

ABD yalnızca hava saldırısıyla bir savaşı kazanabileceğini göstermek istemesinin yanı sıra, artık hegemon bir güç olduğunun altını çizmek istercesine BM Güvenlik Konseyi'ni dahi devreden çıkararak uluslararası hukuk kuralları dışında, onları ihlal ederek rahatça hareket edebileceğini göstermek istemiştir.

2.1. Uluslararası Hukuk Açısından NATO Müdahalesi

1949 yılında Kuzey Atlantik Antlaşması (KAA) ile kurulmuş olan NATO üyesi Devletlere karşı olası bir saldırı durumunda kuvvet kullanma yetkisi bu antlaşma tarafından NATO'ya verilmiştir. Ancak yine bu antlaşmanın 1.Md.ne göre;

"Taraflar, BM Kurucu Andlaşması'nda (BMKA) ortaya konduğu üzere, karışmış olabilecekleri herhangi bir uluslararası anlaşmazlığı, uluslararası barış ve güvenlik ve adaleti tehlikeye sokmadan barışçıl yollarla çözmeyi ve uluslararası ilişkilerinde BM'in amaçlarına aykırı olacak şekilde güç kullanımı ya da tehdidinden sakınmayı taahhüt etmektedirler."²⁶⁴

Dolayısıyla bu düzenleme çerçevesinde NATO, üye Devletlerin BMKA'dan doğan hak ve yükümlülüklerine hanel getirmemek şartıyla ve BM Güvenlik Konseyi'nin onayı dahilinde kuvvet kullanma yetkisine sahiptir. Kosova'da yaşananlar da BM Güvenlik Konseyi'nin gündemine taşındığı an itibarıyla "uluslararası bir nitelik kazanmıştır, zira söz konusu çatışmalar uluslararası barış ve güvenliği tehdit edici boyutlara ulaştığı şeklinde değerlendirilmiştir."²⁶⁵

NATO'nun bölgeye müdahale ederek uluslararası hukuku ihlal ettiği görüşü Sırlar ve onların BM Güvenlik Konseyi'nde savunucusu durumunda bulunan Rusya tarafından ifade

²⁶² Taşdemir, Yürür loc.cit., Türkmen, op.cit., s.201.

²⁶³ Alpkaya, op.cit.

²⁶⁴ "The North Atlantic Treaty", http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm (e.t. 18.09.09).

²⁶⁵ Alpkaya, op.cit., NATO'nun Kosova'ya müdahalesinin uluslararası hukuk açısından değerlendirilmesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Zeynep Manavoğlu, "NATO'nun Kosova Müdahalesinin Uluslararası Hukuk Açısından Geçerliliği", Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt.4, Sayı.14, ss.27-51, 2008.

edilmiştir. Müdahalenin başlamasından iki gün sonra Rusya, Beyaz Rusya Cumhuriyeti ve Hindistan Güvenlik Konseyi'ne bir karar tasarısı sunmuşlardır. Bu tasarıya göre; NATO bu eylemiyle BMKA'nın 2.Md.'sinin 4 Prg.nı, 24.Md.'sini, ve 53.Md.'sini ihlal etmiştir.²⁶⁶

İşbu Antlaşma'nın 2.Md.'sinin 4 Prg:

“Örgüt üyeleri uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir Devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı, gerekse Birleşmiş Milletler'in amaçlarıyla bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar.”²⁶⁷

Görüldüğü gibi maddeye göre yalnızca kuvvet kullanma değil, kuvvet kullanma tehdidi dâhi yasaklanmıştır. Ayrıca ilgili maddenin diğer paragraflarında kuvvet kullanma yasağı (üye Devletlerin egemen eşitliği, Antlaşma yükümlülüklerinin iyi niyetle yerine getirilmesi, uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözülmesi) desteklenmektedir. Dolayısıyla, mutlak bir yasak söz konusudur.²⁶⁸

Antlaşmanın 24.Md 1.Prg. ise;²⁶⁹

“Örgütün çabuk ve etkili hareket etmesini sağlamak için, üye Devletler, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasının başlıca sorumluluğunu Güvenlik Konseyi'ne verirler ve Güvenlik Konseyi'nin, bu sorumluluğun kendisine yüklediği görevleri yerine getirirken, kendi adlarına hareket ettiğini kabul ederler.”

Görüldüğü üzere 24. Md. uluslararası barış ve güvenliğin korunmasının sorumluluğunun BM Güvenlik Konseyi'nde olduğuna hükmederken 53.Md.nin 1.Prg. ise;²⁷⁰

“Güvenlik Konseyi, gerekirse, kendi yetkisi altında zorlayıcı önlemlerin uygulanması için bölge Andlaşmalarını veya kuruluşlarını kullanır. Bununla beraber, Güvenlik Konseyi'nin izni olmaksızın, bölge Andlaşmaları gereğince veya ikinci fıkrasındaki tarife göre düşman Devlet sayılanlara karşı, 107.Md. gereğince alınan veya böyle bir Devlet tarafından yeniden saldırı politikasına girişmesine karşı bölgesel Andlaşmalar çerçevesinde düzenlenen önlemler, ilgili hükümetlerin isteği üzerine, böyle bir Devlet tarafından yapılacak yeni bir saldırıyı önleme görevinin Örgüte verilmesi mümkün oluncaya kadar, bunun dışındadır.”

Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında bölgesel örgütlerin sorumluluğunun Güvenlik Konseyi'nin iznine bağlı olduğuna hükmetmektedir. Namibya, Çin, Malezya'nın da katıldığı bu görüşlere karşı ABD, İngiltere, Hollanda, Almanya ve Kanada karşıt görüş

²⁶⁶ Türkmen,op.cit.,s.201.

²⁶⁷ BMKA tam metin için bkz.; Mehmet Genç, Birleşmiş Milletler ve Uzmanlık Örgütleri Mevzuatı, 1.Cilt, Bursa: Ezgi Kitabevi,1999 ss.32-53.

²⁶⁸ Alpkaya op.cit., Manavoğlu, op.cit.,ss.29-30.

²⁶⁹ Genç,op.cit. s37.

²⁷⁰ Ibid., s.42.

bildirmişlerdir ve ortaya Soğuk Savaş döneminin klasik şeması ortaya çıkmıştır. Bir yanda Rusya ve Çin liderliğindeki egemenlikçi Üçüncü Dünya, diğer yanda insancıl değerler adına hareket ettiklerini ifade eden ve emperyalizmle suçlanan Batı Devletleri karşı karşıya gelmiştir.²⁷¹

Esasında bu Devletlerin tavrı, NATO'nun Kosova müdahalesinden önce 1998 yılının Ekim ayında İngiliz Dışişleri Bakanlığı tarafından NATO başkentlerine iletilen bir nota yoluyla açıklık kazanmıştır. Zira bu notada müdahale için Güvenlik Konseyi'nin açık onayına gerek olmadığı şu şekilde gerekçelendirilmiştir:

BM Güvenlik Konseyi'nin onayı şüphesiz ki NATO'nun girişimine sağlam bir yasal destek oluşturacaktır ve ayrıca siyasi bakımdan arzu edilir bir nitelik taşımaktadır.. Lakin kuvvet kullanımı tartışılmaz insancıl nedenlerden kaynaklandığı zaman Güvenlik Konseyi'nin onayı olmadan da doğrulanabilir. Bu durumda uygulanan kriterler şunlar olmalıdır:²⁷²

- (a) Uluslararası kamuoyu tarafından tespit edilmiş ve acil yardım gerektiren bir insancıl afetin varlığı veya tehdidi;
- (b) Hayat kurtarmak için kuvvet kullanımından başka bir çare kalmamış olması;
- (c) Kullanılacak kuvvetin gerekli ve ihtiyaçla orantılı, ayrıca boyut ve süresinin sınırlı olması.

İngiliz Hükümeti Irak emsaline de atıfta bulunarak müdahale öncesinde Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilmiş muhtelif kararların acil insancıl müdahale gerektiğine dair birer kanıt teşkil ettiğini ileri sürmüştür. Alman Hükümeti de aynı görüşü paylaşmıştır. Kosova'ya yapılacak olası müdahalenin Güvenlik Konseyi'ne getirilmesi halinde Rusya ve Çin tarafından veto edileceğinin öğrenilmesi üzerine dönemin Devlet Bakanı aday Günter Verheugen vasıtasıyla "Rusya'nın veto kullanması durumunda bunun veto hakkını ihlal anlamına geleceğini ve bir katliamı önlemenin uluslararası hukuka saygıdan daha büyük öncelik taşıdığını" ifade etmiştir.²⁷³

Özetle NATO müdahalesinin dayandığı başlıca sav; Kosova'daki durumun BMKA'nın VII. Bölümü çerçevesinde uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğidir. Zira Kosova'daki iç barışın bozulması bölgede son derece olumsuz etkiler yaratmıştır. Ayrıca binlerce mültecinin Avrupa'ya yönelmesi ile bölgedeki dengeleri alt üst etmesi olası sonuçlar arasında değerlendirilmiştir. Müdahale kararının Güvenlik Konseyi kararınca alınması siyasal

²⁷¹ Türkmen, op.cit., s.201.

²⁷² Ibid., s.202., Aktaran A. Roberts, "NATO's Humanitarian War Over Kosovo", Survival, 41/3,1999, s.106.

²⁷³ Ibid.

denklem açısından da imkansız olduğu için, Konsey'in onayı dışında hareket etmekten başka bir çözüm yolu kalmamıştır.

Kuvvet kullanma yasağı, uluslararası hukukun temel buyruk kurallarından biridir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi BMKA'nın 2. Md.sinin 4.Prg.da bu yasak hükümselleştirilmiştir. Ayrıca kuvvet kullanma yasağının istisnaları BMKA'nda ilgili düzenlemelerle hükümselleştirilmiştir ve BM sistemi içerisinde uluslararası hukuka uygun kuvvet kullanımı, sadece Güvenlik Konseyi'nin yetkisi ve bilgisi dahilinde mümkün olabilmektedir. BMKA'na göre bölgesel kuruluşlar hiçbir şekilde Güvenlik Konseyi'nin zorlama önlemleri alma yetkisine halel getiremez. Ayrıca bu husus, bölgesel örgütlerin kurucu antlaşmalarında da (KAA'da da olduğu gibi) BM amaç ve ilkelerine ve BMKA'nın VII. Bölümü'ne göndermede bulunularak hükme bağlanmaktadır.²⁷⁴

NATO Kosova Müdahalesi'ni, BM Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesi olmadan başlatmıştır. Dolayısıyla NATO'nun Kosova müdahalesi uluslararası hukuka aykırıdır. NATO bu müdahale ile hem BMKA'nı hem de kendi kurucu antlaşmasını (hem coğrafi alan sınırlaması açısından, hem amaçları açısından) ihlal etmiştir.

NATO; yukarıda sıraladığımız müdahale gerekçelerini bildirmesinin yanı sıra, Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni sistem gereği kabul edilen stratejik belgeler çerçevesinde müdahalenin değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. NATO 1991yılıının Kasım ayında kabul edilen "Stratejik Konsept" ve 1999 yılıının Nisan ayında kabul edilen "Yeni Stratejik Konsept" ile görev alanını genişletmiştir. Üye Devletlere yönelik tehdit oluşturabilecek terörizm, etnik ve dinsel çatışmalara NATO müdahalede bulunabilecektir.²⁷⁵

Bu belgelere dayanılarak Kosova müdahalesinin savunulmasına yine karşı çıkılabilir; zira BMKA'nın 103. Md.ne göre, BMKA ile diğer uluslararası antlaşmalardan doğan yükümlülükler arasında bir çatışma söz konusu olursa şayet, BMKA'na göre hareket edilmelidir. Ayrıca stratejik konseptlere dayandırılarak müdahale açıklanmak istense bile NATO, kendisine yeni görev alanları yaratan Yeni Stratejik Konsepti müdahale başladıktan sonra kabul etmiştir ki, bu açıdan da NATO müdahalesini hukuki çerçevede savunmak olası değildir.²⁷⁶

²⁷⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Manavoğlu,op.cit.

²⁷⁵ Karakoç,op.cit., s.235., Taşdemir-Yürür, op.cit., ss.149-150.

²⁷⁶ Ibid.

2.2 Müdahale Sonrası Yaşanan Gelişmeler

BM Güvenlik Konseyi'nin 10 Haziran 1999 tarih ve 1244 sayılı kararıyla Kosova'dan YFC'nin tüm silahlı ve güvenlik kuvvetlerinin çekilmesine ve bölgede BM'ye ait bir sivil yönetim –The Unites Nations Interim Administration in Kosovo-UNMIK- ile birlikte NATO'ya bağlı bir kuvvetin –The Kosovo Force-KFOR- konuşlanmasına izin verilmiş ve Kosova'da yeni bir dönem başlamıştır. Aynı tarihte imzalanan Kumanova Antlaşması ile (Askeri-Teknik Antlaşma); YFC ile Kosova fiilen birbirinden ayrılmış, Kosova Sırbistan sınırları içerisinde kalmış ve Kosova'yı UNMIK yönetmeye başlamıştır.²⁷⁷

Yetmiş yedi gün devam eden hava saldırılarından sonra 10 Haziran 1999 tarihinde NATO genel sekreteri Javier Solana, Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı Wesley Clark'a Yugoslavya'ya karşı yürütülen NATO hava operasyonlarını geçici olarak durdurması konusunda talimat vermiştir. Söz konusu talimat Yugoslav ordusunun Kosova'dan tamamen geri çekilmeye başlamasını takiben Kuzey Atlantik Konseyi ile danışmalardan ve Wesley Clark'ın teyidi alındıktan sonra verilmiştir. Yugoslav ordusunun Kosova'dan geri çekilmesi 9 Haziran 1999 tarihinde NATO ve YFC arasında imzalanan Askeri Teknik Anlaşma'ya ve yine YFC ile AB ve Rusya arasındaki anlaşmaya uygun bir biçimde gerçekleşmiştir. Bütün bu olaylar yaşanırken NATO, gelişmeleri BM'e bildirmiştir. NATO çatışmadaki tüm taraflara bir barış fırsatı sağlayan anlaşmaların yükümlülüklerine harfiyen uymaları ve çatışmaya ilişkin BM Güvenlik Konseyi Kararlarını tanımaları çağrısında bulunmuştur.²⁷⁸

Güvenlik Konseyi söz konusu 1244 sayılı kararı on dört lehte ve Çin'in verdiği bir çekimser oyla kabul edilmiştir. Kararda BM Güvenlik Konseyi, Kosova'da BM'nin himayesinde uluslararası sivil ve güvenlik varlıklarının konuşlandırılmasına karar vermiştir.²⁷⁹ Bundan başka BM Güvenlik Konseyi, 6 Mayıs 1999 tarihinde yedi endüstrileşmiş Devletin dışişleri bakanları ile Rusya Federasyonu dışişleri bakanı, yani G-8 adıyla bilinen Grubun benimsediği genel ilkeler ve 3 Haziran 1999 tarihinde Belgrad'ta Finlandiya Cumhurbaşkanı ile Rusya Federasyonu özel temsilcisinin birlikte sunduğu ve YFC hükümeti tarafından, 74'e karşılık 135 oyla onaylanmasından sonra, kabul edilen metnin içerdiği ilkeler temelinde krize siyasi bir çözüm bulunmasına karar vermiştir. Her iki belge de Karara ek olarak dahil edilmiştir. Konsey söz konusu kararda şunları da benimsemiştir:²⁸⁰

²⁷⁷ Halis Ayhan, "Kosova'nın Bağımsızlığının Doğallığı", 2023, Sayı.83, Ankara:Atılım Yay., Mart 2008, s.31.

²⁷⁸ <http://www.nato.int/kfor/kfor/intro.htm> (e.t. 03/09/09). , Statement by the Chairman on the conclusion of the meeting of the G-8 Foreign Ministers held at the Petersberg Centre, 6 May 1999, <http://ods-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement>

²⁷⁹ Karakoç, op.cit.,s.237.

²⁸⁰ <http://daccess-ods.un.org/TMP/3685455.html> (e.t. 03.09.09).

1. Üye Devletler ve ilgili uluslararası örgütler bir uluslararası güvenlik varlığı oluşturmaları hususunda yetkilendirilecek;
2. Sözü edilen uluslararası güvenlik varlığının sorumluluğu, düşmanlıkların yeniden oluşmasını önlemek olacak;
3. Kosova Kurtuluş Ordusu'nun (Kosovo Liberation Army) askeri görünümünün ortadan kaldırılacak;
4. Sığınmacıların geri dönmesi ve uluslararası sivil varlığın faaliyette bulunabilmesi için güvenli bir ortam oluşturulacak.

10 Haziran 1999'da Miloseviç yönetiminin NATO'nun dayattığı kuralları kabul etmesiyle NATO kuvvetleri KFOR adı altında Kosova'ya yerleşmiştir. Bölgenin sivil yönetimi ise UNMIK tarafından üstlenilmiştir. Böylece Kosova hukuken YFC'nin bir parçası olarak kalmışsa da Belgrad yönetiminden fiilen kopmuştur.²⁸¹

Böylece Kosova'da bundan sonra:

- İnsani Yardım Görevi, UNCHR,
- Sivil İdare, UNMIK,
- Kurum Oluşturma Görevi, AGİT ve
- Yeniden Yapılanma Görevi AB, tarafından gerçekleştirilecektir.²⁸²

KFOR BM'in himayesi altında 12 Haziran 1999 tarihinde barış gücü olarak Kosova'ya girmiştir. KFOR'a 23'ü NATO üyesi olmak üzere toplam 35 Devlet katılmıştır. Daha sonra Rusya'nın da katılmasıyla sayı 36'ya çıkmıştır. Kuruluş amacı, Kosova'da güvenli bir ortam oluşturmak ve bunun devamını sağlamak olarak belirtilmiştir. KFOR'un yaklaşık yüzde 80'i, yani 36 bin askeri AB üyesi Devletlerden oluşmuştur. AB üyesi Devletlerden yaklaşık 800 sivil polis Kosova'da görev almıştır. Sırp güçleri bölgeyi terk ettikten sonra entegre güçler operasyonel hale gelmiştir. NATO üyesi olmayanlar arasında KFOR'a en yüksek katılımında bulunan Devlet Rusya olmuştur. Ancak KFOR zaman zaman bu ortamı sağlamakta başarısız olmuştur, zira 17-19 Mart 2004 tarihlerinde Kosovalı Arnavutlar ile Sırp'lar arasında yaşanan çatışmalar sırasında bu uluslararası güvenlik gücü yaşananlara tepkisiz kalmıştır.²⁸³

UNMIK ise, yukarıda belirtildiği üzere BM Güvenlik Konseyi 1244 sayılı kararı ile oluşturulan uluslararası sivil varlıktır. Kosova'da esaslı bir özerklik sağlanıncaya kadar,

²⁸¹ İlhan Uzgel, "Bağlantısızlıktan Yalnızlığa Yugoslavya'da Milliyetçilik ve Dış Politika", Mustafa Türkeş ve İlhan Uzgel (der.), Türkiye'nin Komşuları, Ankara, İmge, 2002.s. 165.

²⁸² Mike Jackson, "KFOR Kosova'nın Geleceği İçin Güvenlik Sağlıyor", NATO Dergisi, No 3, Sayı48, Sonbahar-1999, s.15.

²⁸³ Karakoç, op.cit., s.237.

bölgede sivil yönetimi, adaleti, demokratikleşmeyi, yeniden yapılanma ve ekonomik kalkınmayı sağlamakla görevlidir. Bu çerçevede demokratikleşme hususunda AGİT'in, yeniden yapılanma ve ekonomik kalkınma hususlarında da AB'nin desteğiyle hareket edecektir.²⁸⁴

UNMIK, vesayet işlerini yürütmek için öncelikle “dört sütunu” kendi şemsiyesi altına almıştır. Söz konusu dört sütunu şunlar oluşturmaktadır: BM yönetimindeki Emniyet ve Adalet ile Sivil İdare, AGİT yönetimindeki Demokratikleşme ve Kurum İnşası, AB yönetimindeki Yapılanma ve İktisadi Gelişme. UNMIK'in asıl hedefi Kosova'nın nihai statüsünü belirleyecek siyasi süreci hazırlamak olmuştur. Birinci Sütun (Emniyet ve Adalet) UNMIK'in Kosova'da hukuk düzenini oluşturma çabasının merkezinde yer almıştır. Adalet Bölümü ve UNMIK Emniyeti bir araya getirilerek eşgüdümleşmiş bir idare meydana getirilmek suretiyle adli soruşturmalarda ve kovuşturmalarda etkin bir eşgüdüm sağlanmış ve UNMIK'in suça karşı sıfır hoşgörü siyasasını desteklemiştir. Adalet Bölümünün asıl misyonu çok etnikli, bağımsız, tarafsız ve yetkili bir adli teşkilat oluşturmak olmuştur. Yine de kısa dönemde etnik ve organize suçlar uluslararası yargıç ve savcılarca ele alınmıştır. Adalet Bölümü Kosova'daki ıslah sisteminin idaresi ve Kosova'daki kayıp insanların tespit edilmesi görevini üstlenmiştir. Bunlardan başka, suç mağdurlarına yardım ve avukatlık hizmetleri sağlanmış, herkes için adalet temin edilmiştir. UNMIK Emniyet Teşkilatı gerek uluslararası sivil polis gücü gerekse Kosova Polis Teşkilatı'nın yerel görevlileriyle baş başa çalışarak Kosova'da hukukun ve düzenin istikrarlaştırılmasına katkıda bulunmuştur. UNMIK Emniyet Teşkilatı içindeki uzman birimler saldırıya açık tanıkları korumak, insan ticareti yapanları yakalamak ve diğer organize suç şekilleriyle savaşmak gibi konulardan sorumlu tutulmuşlardır.²⁸⁵

2.3. Kosova Savaşı Sırasında ve Sonrasında AB'nin Politikaları

Yugoslavya bunalımı sırasında AB, barış konferansı düzenleme, ateşkes girişimleri, gözlemci heyetlerinin gönderilmesi vb. gibi diplomatik yöntemlerle çatışmaları önlemeye çalışmış, ancak başarılı olamamıştır. AB'nin başarısızlığı, Birlik üyelerinin, gerek iç gerek dış politikalarının çatışması ve ulusal çıkarların Birlik çıkarlarının önünde tutulmasından kaynaklanmıştır. Ayrıca bir diğer neden; AB'nin çatışmalara müdahale edebilecek bir askeri gücünün ve alt yapısının bulunmamasıdır. Yugoslavya bunalımının başında AB'nin

²⁸⁴ Ibid., s.238.

²⁸⁵ UNMIK-Police&Justice (Pillar I), http://www.unmikonline.org/justice/index_pillar1.htm (e.t.05.09.09).

Devletin toprak bütünlüğünün korunmasına yönelik politikasının aksine, Almanya'nın bağımsızlığını ilan eden Slovenya ve Hırvatistan'ı tek başına tanınması, Yunanistan'ın Makedonya'nın adı nedeniyle AB üyesi Devletlerin ortak tutum geliştirmelerini engellemesi ve çatışmalara müdahale konusunda İngiltere ile Fransa arasındaki görüş ayrılıkları, AB'nin ortak dış politika alanındaki zayıflığını göstermiş ve uluslararası alanda da itibarını zedelemiştir.

Bosna ve özellikle de Kosova Krizi'nden sonra AB'nin kriz önleme konusundaki politikalarının başarısızlığı bir kere daha ortaya çıkmıştır. Etnik çatışmaların getirdiği belirsizlik ve kriz ortamlarının aşılabilmesi için uzun vadeli stratejilerin oluşturulması gerektiği ve Devletlerin bireysel olarak hareket etmeleri yerine AB'nin ortak hareket yetisinin geliştirilmesi gerektiği sonucuna ortadadır. Özdal'ın da belirttiği gibi Kosova Krizi ve sonrasında gelen müdahale; uluslararası güvenlik sisteminde NATO ve ABD'nin önemini gözler önüne sererken diğer yandan, AB için kalıcı bir ODGP ve bu politikanın içinde oluşturulacak bir askeri gücü geliştirmenin kaçınılmaz olduğunu ortaya koymuştur. Zira Balkanlar'da son on yılda yaşanan üçüncü savaş olan Kosova Savaşı, AB'nin özellikle siyasi ve askeri krizleri önleme hususunda etkili bir dış politika yürütemediğini ve çatışmaları durdurma gücüne haiz olamadığını göstermiştir.²⁸⁶

Kosova Savaşı, ABD ile Avrupa arasındaki sürekli artan askeri teknolojik mesafeyi de açıkça gözler önüne sermiştir. Hava saldırılarının %80'i Amerikan uçakları tarafından gerçekleştirilirken, Avrupalılar birliklerinin %2'sini acilen sevk etmekte bile güçlük çekmişlerdir.²⁸⁷

Davutoğlu ise, Avrupa Devletlerinden Fransa ve İngiltere'nin Kosova sürecinde öne çıkarak NATO müdahalesi öncesinde yapılan görüşmeler esnasında NATO'nun kararlılığını olumsuz yönde etkilediğini belirtmiştir. Ayrıca İngiliz-Fransız bloğunun müdahale öncesi barış görüşmeleri esnasında Bosna'ya göre daha sert bir söylem benimsemeleri de Bosna tecrübesinden ders almış olmaktan değil, Dayton ile birlikte bölgeye kaçınılmaz olarak giren ABD'nin bölge politikasındaki ağırlığını yitirmeme çabasıyla kaynaklandığını belirtmiştir.²⁸⁸

Ayrıca ABD'nin artık NATO üzerinden Orta ve Doğu Avrupa'da doğrudan müdahil bir konumda olduğunu ve bu konunun bölge problemlerini Amerikan stratejisinin doğrudan unsurları haline dönüştürdüğünü belirtmiştir. Bu sebeple de, NATO müdahalesi sürecinde ve

²⁸⁶ Özdal, "Yugoslavya'nın Dağılıma Süreci..op.cit., s.431.

²⁸⁷ Mark Webber, Terry Terriff, Jolyon Howorth, Stuart Croft, "The Common European Security and Defence Policy and the 'Third-Country' Issue", European Security, Vol.11, No.2, Summer,2002, s.82.

²⁸⁸ Davutoğlu, op.cit., s. 297.

sonrasında kendi içinde çatlama yaşayan İngiliz-Fransız-Rus bloğunun hareket alanı Bosna'ya göre daralırken, kıta içi güçler arasındaki diplomatik esneklik alanını etkin bir şekilde kullanan Almanya önemli bir manevra kabiliyeti kazanmıştır. Almanya böyle bir durumda doğrudan ABD'nin etkisini istemezken, NATO'nun çok taraflı etki alanının devreye girmesini istemiştir ve böylece II. Dünya Savaşı'ndan sonra ilk Alman askeri güç kullanımına uluslararası ve ulusal meşruiyet zemininin önü açılmıştır.²⁸⁹

Balkanlar, "...petrol ve doğal gaz boru hatları için önemli bir ulaşım yolu ve bu yüzden stratejik bir köprüdür. Bu açıdan Balkanlar, Batı ve Doğu Avrasya arasında NATO ve ABD için önemli bir güvenlik boyutu taşıyan jeopolitik bir bekçi olarak" değerlendirilmektedir.²⁹⁰ ABD küreselleşme sürecinde ortaya koyduğu yeni stratejik hedeflerini gerçekleştirme açısından Balkanlara yerleşmeyi "hayati çıkar" olarak değerlendirmiştir. Bu bölgede çıkan sorunlar ve karışıklıkların Avrupalı Devletler tarafından çözülememesi ise ABD'ye bölgeye yerleşmek için uygun fırsatı vermiştir. Öyle ki, 1999 yılında Kosova'da inşa edilen "Bondsteel" Amerikan askeri üssü, Vietnam Savaşı'ndan bu yana, Amerika sınırları dışında inşa edilen en büyük askeri üstür.²⁹¹

AB'nin ise konuşlandırılabilir askeri yetenekler açısından yetersizliği ortaya çıkmış, dolayısıyla AB içinde ortak bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) oluşturma girişimlerine hız verilmiştir. Zira askeri kapasitelerini –kara ve hava hareketi için- güçlendirmek isteseler de ABD'nin katılımı olmadan bunu gerçekleştirmeleri mümkün değildir. Özetle NATO'nun Avrupalı Müttefikleri, ABD ile olan ilişkilerinde Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi, Soğuk Savaş sonrası dönemde de eşitsiz bir konumdadırlar.²⁹²

Daha önce de belirttiğimiz gibi Kosova Krizi AB'nin güvenlik ve savunma alanlarındaki yetersizliğini yeniden ortaya çıkarınca, AB üyesi Devletlerin arasında daha etkili bir ODGP oluşturulması için siyasi bir irade ortaya çıkmıştır. Amsterdam Antlaşması her ne kadar ODGP'nin gelişimi açısından önemli değişiklikler getirmişse de Avrupa'ya özgü güvenlik politikasının oluşumu açısından asıl dönüm noktası, Avrupa güvenliğinin tesis edilmesinde, "Avrupacı" ve "Atlantikçi" ekol olarak adlandırılan grupların baş aktörleri olan Fransa ile İngiltere arasında 4 Aralık 1998 tarihinde imzalanan St. Malo bildirgesi

²⁸⁹ Ibid., ss. 297-298.

²⁹⁰ Balkanlarda yapılması planlanan boru hattı projeleri hakkında bilgi için bkz. Gözde Kılıç Yaşın, "Balkanlarda Boru Hattı Yarışı", Cumhuriyet Strateji, 11 Nisan 2005, sayı:41, s.17-18

²⁹¹ Pınar Yürür, "Kosova'nın Bağımsızlık Süreci, Bölgesel ve Küresel Etkileri", 2023, Sayı:83, Ankara:Atılım Yay., Mart 2008, s.27.

²⁹² Mesut Hakkı Çaşın, Uğur Özgöker, Halil Çolak, Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi, 1.Baskı, İstanbul:Nokta Kitap, 2007, s.267.

olmuştur.²⁹³ St. Malo Zirvesi'nde İngiltere, uzun süredir takip ettiği AB'nin Atlantik ittifakından bağımsız bir savunma ve güvenlik politikası geliştirmesine karşı olan politikasını değiştirmiştir. İngiltere'nin savunma konusunun AB'nin dışında tutulmasına dair geleneksel İngiliz politikasını değiştirmesinin iki nedeni bulunmaktadır: İlki, AB'nin Kosova'daki politikalarının tutarsızlığı ve ilgisizliği sonucu çıkarılan dersler²⁹⁴, ki bu konuda Javier Solana'nın demeci bulunmaktadır: "*Kosova Krizi Avrupalı liderlerin ve Avrupa kamuoyunun uyanmasını sağlamıştır*", ikincisi de, İngiltere'nin AB'nin etkili bir üyesi haline gelmesi konusunda dönemin İngiltere Başbakanı Tony Blair'in isteğidir.²⁹⁵ İngiltere Almanya'nın ekonomik gücünü dengelemek için Avrupa'nın askeri liderliğine soyunmak istemiş ve savunmayı Avrupa bütünleşmesi önünde bir fren olarak kullanmayı amaçlamıştır.²⁹⁶

Tony Blair ve Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac Zirve'de bir araya gelerek Amsterdam Antlaşması'nın AGSP konusundaki prensiplerinin hayata geçirilmesi ve AB'nin savunma kapasitesinin güçlendirilmesi konusunda ortak bir deklarasyon yayınlamışlardır. İki Devletin anlaşmaya vardıkları ortak deklarasyonda; "uluslararası krizlere karşılık verebilmek amacıyla, Birliğin otonom eylem kapasitesine sahip, etkili asker güç ile desteklenmiş operasyonel birim oluşturulmasının" gerekliliği vurgulanmıştır.²⁹⁷ İngiltere St. Malo Zirvesi ile Kuzey Atlantik İttifakı'nın dışında, AGSP oluşturulması konusundaki geleneksel çekincesine kısmen de olsa bir esneklik kazandırmıştır. Fakat yine de St. Malo Deklarasyonu açık bir şekilde, oluşturulacak yeni yapılanmanın NATO'nun sorumluluk ve prensipleriyle uyumlu olması gerektiğini ifade etmiştir.²⁹⁸ Bu ilerleme AGSP açısından benzersiz olmuştur. Çünkü İngiltere, Fransa dışında, uzun süreli denizaşırı hareket yapma imkanına sahip ordusu bulunan tek Avrupa Devletidir.

23-24 Nisan 1999 tarihleri arasında NATO'nun Washington Zirvesi'nde bu gelişmeler ABD tarafından açıkça desteklenirken; AGSP'nin oluşturulmasının Avrupa-Atlantik ilişkilerinin istikrarı açısından önemli olduğu belirtilmiş ve Avrupalı Müttefik Devletlerin, bir kriz çıkmadan önce bir takım önlemleri ("soft power" –yumuşak güç olarak ve "pre-emptive engagement" –önceden etkisizleştirici angajman'lar- kapsamında) alabilmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca Zirve'de AB'nin NATO imkan ve

²⁹³ Ozdal, Genç, op. cit. s.146., "The Text of Joint Declaration on European Defence, UK-French Summit, St. Malo, 3-4 December 1998. <http://www.atlanticcommunity.org/Saint-Malo%20Declaration%20Text.html> (e.t. 12.11.08).

²⁹⁴ Maartje Ruiten, From St. Malo to Nice: European Defence: Core Documents, Chaillot Paper 47, 2001., <http://www.iss-eu.org/chaillot/chai47e.html> (e.t. 12.11.2007).

²⁹⁵ K. Taner Akçakaya, "The Various Levels of European Security and Defense Cooperation: Turkey's Position In the Emerging European Security Architecture", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, 2001, s.62.

²⁹⁶ Julian Lindley-French, In the Shade of Locarno? Why European Defence is Failing, International Affairs, Vol.78, No.4, October 2002, s.793.

²⁹⁷ Ibid., Prg 2.

²⁹⁸ Ibid., Prg 3.

kabiliyetlerini kullanması konusu görüşülmüş ve İttifak'a üye Devletlerin, AB'nin NATO askeri imkanlarına erişimini her operasyon için ayrı olarak değerlendirmesi kararı alınmıştır.²⁹⁹

AGSP oluşturulması yönündeki çabalar aynı yıl AB Konseyi Zirveleri'nde de önemli bir gündem konusu oluşturmuştur. Almanya Dönem Başkanlığı sırasında yapılan 3-4 Haziran 1999 tarihli Köln Zirvesi'nde BAB'ın AB ile entegrasyonunun tamamlanmasına karar verilirken, 10-11 Aralık 1999 tarihli AB Konseyi Helsinki Zirvesi'de AB üyesi Devletlerin arasında "kriz yönetimi"nin yapısına ilişkin tartışmalar söz konusu olmuştur. Zirve Sonuç Bildirgesi'nde bir müdahale biriminin kurulması, ancak bu oluşumun askeri değil; daha çok siyasal bir birim (soft power) şeklinde yapılması karara bağlanmıştır. Helsinki Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nden sonra AB bünyesinde, Siyasi ve Güvenlik Komitesi, Askeri Komite gibi yapılanmalar gerçekleştirilmiştir.³⁰⁰

Köln Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nin Kosova Deklarasyonu bölümünde ise, Devlet ve Hükümet Başkanlarının Kosova'da siyasi yollarla çözümün gerçekleşeceğine olan inançları belirtilmiş, bunun ilk adımının da Yugoslav güçlerinin bölgeden çekilmeye başlaması olacağını belirtmişlerdir. Bu sebeple BM Güvenlik Konseyi'nin ilgili bir karar ile uluslararası güvenlik gücü ve geçici uluslararası sivil yönetim oluşturması gerektiğini belirterek, bu durumun acil bir ihtiyaç olduğunu önemle vurgulamışlardır.³⁰¹

Ayrıca AB Konseyi tarafından Helsinki Zirvesi Sonuç Bildirgesi aracılığıyla benimsenen kararlar sonucu, AB öncülüğünde AGSP kapsamında 2003 yılı itibarıyla Petersberg Görevleri'ni yerine getirmek için yapılacak olan operasyonlarda kullanılmak üzere üye Devletlerin katkısıyla 60.000 askerden oluşan, 2 ay içinde konuşlandırılacak, en az bir yıl süreli hareket yeteneğine sahip Acil Müdahale Gücü'nün kurulması kararı verilmiştir. Bu kuvvetler, insani yardım ve arama-kurtarma, barışı koruma, kriz yönetiminde muharip birliklere düşen görevler ve barışı tesis etme görevlerinde kullanılacaktır.³⁰²

Her ne kadar Helsinki Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde, NATO'nun Avrupa'nın esas savunma ve güvenlik unsuru olduğuna ve AGSP'nin NATO'ya rakip bir "Avrupa Ordusu" olarak algılanmaması gerektiğine³⁰³ dikkat çekilmişse de Acil Müdahale Gücü'nü AB ordusu olarak tanımlamak mümkündür.

²⁹⁹ Özdal, Yugoslavya'nın Dağılıma Süreci..op.cit., s.433.

³⁰⁰ Ibid., Çaşın, Özgöker,Çolak, op.cit. s.268., Reçber, "Avrupa Güvenlik Sisteminden..op.cit., s.96., "European Council, Presidency Conclusions, Helsinki, 10-11 December 1999",

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/ACFA4C.htm (e.t. 10.11.09)

³⁰¹ European Council Presidency Conclusions, Declaration on Kosovo ANNEX V, Cologne, 3-4 June 1999,

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/kolnen.htm, (e.t. 10.11.09)

³⁰² Ibid. Prg, 28., Özdal,op.cit. s.433., Reçber,op.cit., s.96.

³⁰³ "European Council..op.cit., Prg 27.

19-20 Haziran 2000 tarihli Feira Zirvesi'nde Kosova ile ilgili olarak; Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararının kabulünden bir yıl sonra, Kosova'da yerel seçimlerin adil ve özgür bir şekilde gerçekleşmesi için destek verileceği yinelenmiş ve yıl içinde yetkili uluslararası kurumlarca dikkatle izleneceği belirtilmiştir. Ayrıca şiddet olaylarına hiçbir şekilde tolerans gösterilmeyeceği ifade edilirken, mültecilerin ve yerlerinden edilmiş insanların da döneceği, çok etnikli, hoş görülü bir toplumun oluşması ve Kosova halkının güvenlik içinde yaşamasının sağlanması için yerel liderin sorumluluklarının yerine getirmeleri gerektiğini ısrarla yinelenmiştir.³⁰⁴

23-24 Mart 2000 tarihli Lizbon Zirvesi'nde (Lisbon Extraordinary European Council) Kosova ile ilgili olarak; Kosova'da uluslararası toplumun çabalarına çerçeve niteliğinde olan BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararına olan bağlılığını yinelenmiş, AGİT, UNMIK ve KFOR'a duyulan güven belirtilmiş ve sonbaharda gerçekleşecek olan yerel seçimlere Sırp'ların katılımının sağlanmasının Kosova'da istikrar sağlanması adına önemli bir adım olacağı belirtilmiştir. Bölgede kalıcı istikrarın ancak YFC'nin komşularının toprak bütünlüğüne ve mevcut sınırlarına saygı duyması ve meşru menfaatlerini dikkate alması durumunda gerçekleşeceği belirtilmiştir.³⁰⁵

AB'nin bölgeye karşı özel bir sorumluluğu olduğu belirtilmiştir. Bu sorumluluk; Kosova'ya uluslararası destek sağlamak için ve uluslararası çabanın Kosova'da başarılı olmasını sağlamak için AB'nin merkezi bir rol üstlenmesi olarak açıklanmıştır. AB'nin hali hazırda Kosova'nın yeniden inşasına katkıda bulunmak anlamında önemli bir paya sahip olduğu; 505 Milyon Avro'luk finansmanın yanı sıra 30.000 KFOR askeri, 800 sivil polis sağladığı belirtilmiştir.³⁰⁶

Kosova'ya ve bölgeye siyasi ve ekonomik desteğin sağlanması için, uluslararası toplumun daha tutarlı ve eylem odaklı stratejiler geliştirmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca bölgede AB'nin merkezi rolünün güçlendirilmesi için, AB'nin Batı Balkanlar'a yönelik politikalarında tutarlılık sağlamak ve etkisini güçlendirmek için İstikrar Paketi ve diğer uluslararası toplulukların çabaları ile koordinasyon geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.³⁰⁷

7-11 Aralık 2000 tarihleri arasında gerçekleştirilen Nice Zirvesi'ne kadar, Avrupa Konseyi zirvelerinde bazı değişiklikler gündeme gelmiştir. Ancak dış politikaya ilişkin kayda değer bir değişiklik yapılmamıştır. 19-20 Haziran 2000 tarihli Feira Zirvesi'nde üye

³⁰⁴ "European Council, Presidency Conclusions, Santa Maria De Feira, 19-20 June 2000, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00200-r1.en0.htm, (e.t. 11.11.09).

³⁰⁵ "European Council, Presidency Conclusions, Lisbon, 23-24 March 2000, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00100-r1.en0.htm, (e.t. 13.11.09).

³⁰⁶ Ibid.

³⁰⁷ Ibid.

Devletlerin kriz yönetiminde kullanılmak üzere 5.000 kişilik bir polis gücü oluşturulmaları öngörülmüştür. Savunma alanında ise Nice Antlaşması BAB'ne dair tüm göndermeleri kaldırarak AB'nin tek başına savunma ile ilgili kararları uygulayabileceğini göstermek istemiştir. AGSP'nin ODGP'nin uzantısı olduğunun resmen deklare edildiği Zirve'de, savunma konuları güçlendirilmiş işbirliği prensibi dışında bırakılmıştır. Ayrıca Acil Müdahale Gücü içinde faaliyet göstermek üzere, AB Bakanlar Konseyi bünyesinde sürekli çalışacak; "Siyasi ve Güvenlik Komitesi", "Askeri Komite", "AB Genel Kurmayı" isimli yeni birimler oluşturulmuştur. Adı geçen kurumlar sırasıyla Ocak, Nisan ve Haziran 2001 tarihlerinde faaliyete geçmişlerdir.³⁰⁸

14-15 Kasım 2001 tarihleri arasında Belçika'nın Laeken kentinde toplanan AB Devlet ve Hükümet Başkanları, NATO ile anlaşma sağlanmadan Acil Müdahale Gücü'nün operasyonel hale getirilmesi kararını almışlardır.³⁰⁹ AB Dönem Başkanı Guy Verhofstadt bir açıklama yaparak, NATO'suz bir Avrupa Ordusu'nun olanaklarının kısıtlı olduğunu kabul etmiş, ancak gerçek amaçlarını şu şekilde açıklamıştır: "AGSP'nin operasyonel hale getirilmesine karar verdik. Başlangıçta kısıtlı olanaklara sahibiz. NATO ile anlaşmayı bekleyeceğiz."³¹⁰

Laeken Zirvesi'nde Kosova ile ilgili olarak; BM Güvenlik Konseyi 1244 sayılı kararı gereğince 17 Kasım'da Kosova'da düzenlenen seçimler sonucunda tüm toplum için yararlı olacak geçici öz yönetimin başlamasından duyulan memnuniyet dile getirilmiştir.³¹¹

2.3.1. Güneydoğu Avrupa İçin İstikrar Paketi

Kosova Krizi'nden önce de bölgede çeşitli bölgesel girişimler mevcuttur. Ancak yaşananlar var olan yapıların eksikliğini ortaya koymuştur. Avrupa'da barışı ve güvenliği tesis etmek Avrupa entegrasyonunun temelini oluşturmaktadır. Dolayısıyla AB kriz yönetimindeki rolünü güçlendirmek gereksinimi duymuştur. İşte bu çerçevede Almanya, Güvenlik Paketi'nı duyurmuştur. Güvenlik Paketi düşüncesi, daha önce AB Dışişleri Bakanları Troykasının Kosova Krizinden etkilenen sekiz komşu Devlet (Arnavutluk, Bosna-Hersek,

³⁰⁸ Ibid.

³⁰⁹ Laeken Zirvesi ayrıntılı bilgi için bkz:<http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2002/rp02-014.pdf> (e.t. 11.11.09)., Özdal, Yugoslavya'nın..op.cit., ss.433-434., Casin, Özgöker, Çolak, op.cit. ss.273-274.

³¹⁰ "NATO'suz AGSP Kısıtlı Olacak", Hürriyet, 18.12.2001., Aktaran Metin Aydoğan, Avrupa Birliği'nin Neresindeyiz? Tazimattan Gümrük Birliğine, İstanbul:Kum Saati Yayınları, 2002, s.288.

³¹¹ "European Council, Presidency Conclusions, Laeken, 14-15 Aralık 2001, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/68827.pdf, s.13. (e.t. 16.11.09)

Bulgaristan, Hırvatistan, Makedonya, Romanya ve Slovenya) temsilcileriyle yapılan toplantıda dile getirilmiştir. Toplantıda AB'nin Güneydoğu Avrupa'da sorumluluk alması ve uzun dönemli bir strateji geliştirmesi gerektiği dile getirilmiştir. Güvenlik Paktı, "Güneydoğu Avrupa Devletlerini Avro-Atlantik Topluluğunun kurumsal yapılarının değerlerine sıkı sıkıya bağlamıştır".³¹² 8 Nisan 1999 tarihinde taslağın ilk hali AB Siyasi Direktörlerine sunulmuştur. Taslağın temel unsuru bölgesel güvenlik konuları üzerinde yapılan görüşmelerin kurumsallaştırılması önerisidir. Söz konusu öneri sınır ve azınlık sorunları gibi alt konuların müzakere edilmesini kolaylaştıracak ve bölge Devletlerine üyelik perspektifi kazandıracaktır.³¹³

Almanya Dışişleri Bakanı Joschka Fischer önderliğinde oluşturulan Pakt; "yerel çatışmaların ortadan kalkmasına katkı sağlamayı, bölgesel işbirliği sürecini geliştirmeyi ve bölge Devletlerinin Avrupa-Atlantik organizasyonları ile bütünleşmelerine destek olmayı" amaçlamaktadır.³¹⁴

AB üyesi Devletlerin Dışişleri Bakanları, Kosova Krizi'nin çözümünün bölgenin bütün olarak istikrarlaştırılması yönünde kararlı bir çaba sarf edilmesi ile gerçekleşeceğini belirterek, Güneydoğu Avrupa'nın uzun dönemli siyasi ve iktisadi istikrarlaşma sürecine kapı açacak bir Güvenlik Paktına gereksinim duyduğu konusunda mutabık kalmışlardır.³¹⁵

Kosova Krizi'ne bir tepki olarak oluşturulmuş olan Güneydoğu Avrupa İstikrar Paktı, AB'nin uzun dönemli ilk çatışma önleyici girişimidir. Zira Bosna'da ve Kosova'da AB'nin yetersizliği göz önüne alındığında böyle bir girişimde bulunmasının gerekli olduğu açıktır.

2.3.2. İstikrar ve Ortaklık Süreci

21-22 Haziran 1999 tarihleri arasında kabul edilen, İstikrar ve Ortaklık Süreci (*Stabilization and Association Process-SAP*) olarak adlandırılan politika; AB'nin "Bölgesel Yaklaşım" çerçevesinde getirilmiş olan şartların sağlanmasında sıkıntılar ve eksiklikler olmasına rağmen, Batı Balkanlar'ı kanunların işlediği, insan haklarının güvence altına alındığı, demokrasi anlayışının kökleştiği ve piyasa ekonomisinin geçerli olduğu istikrarlı bir bölgeye dönüştürme çabasına hizmet etmeyi amaçlamaktadır. AB'nin bu girişimde

³¹² Agence Europe, no. 7439 (1999), s.4.

³¹³ Lykke Friis and Anna Murphy, "Turbo-charged negotiations: the EU and the Stability Pact for South Eastern Europe", *Journal of European Public Policy*, Vol. 7, No.5, 2000, s. 770.

³¹⁴ Milica Delevic, "Regional Cooperation in the Western Balkans", *Chaillot Papers*, July 2007, s.19.

³¹⁵ General Affairs Council, special meeting, 8 April 1999, Press Release: Luxembourg (08-04-1999)-Press: 94-nr. 7208/99, s.3.

bulunmasında, Güvenlik Pakti'nda olduğu gibi, Kosova Krizi'nin etkisi büyük rol oynamıştır.³¹⁶

“Batı Balkanları yavaş yavaş AB yapılarına katma” olarak da adlandırılan bu sürecin içerisinde Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Sırbistan, Karadağ ve Kosova yer almaktadır. AB’de bu süreç içerisinde bu Devletlerin savaş sonrası yeniden yapılanması ve Birliğe entegrasyon çabalarını mali yardımlarla desteklemeyi ve belirlenen reformlarla uyum sağlayan Devletlerle “İstikrar ve Ortaklık Anlaşması” (*Stabilisation and Association Agreement-SAA*) imzalamayı öngörmüştür.³¹⁷

Gerçekten de AB Kosova'nın imarında önemli bir rol oynamıştır. 1999 yılında Komisyon Kosova Krizi mağdurlarına acil insani yardımda bulunulması amacıyla 378 milyon Avro, daha sonra savaşın hemen ardından başlayan imar programları için de 127 milyon Avro tutarında kaynak ayırmıştır. AB, Kosova için 2000 yılında 360 milyon Avro, 2001’de ise 350 milyon Avro tutarında yardımda bulunmuştur.³¹⁸

Yukarıda da belirttiğimiz gibi amaç; ekonomik ve politik istikrar için bölgeye yardımcı olmak ve AB ile yakın ilişkiler kurulmasını sağlamaktır. Bu süreç, kurum oluşturma, AB pazarıyla rekabet edebilecek liberal ekonomi reformlarının tesisi için gerekli finansal kaynağı sağlayacaktır.³¹⁹

Bu amaçlar çerçevesinde geliştirilen araçlar:

- 1) İstikrar ve Ortaklık Anlaşması;
- 2) İktisadi ve Mali Yardım;
- 3) Tek taraflı ticari ayrımcılık;
- 4) Yerinden edilmiş insanların evlerine geri dönüşleri için insani yardım;
- 5) Adalet ve içişlerinde işbirliği;
- 6) Bölge düzeyinde diyalogun geliştirilmesi.³²⁰

“Batı Balkanların geleceği AB sınırları içindedir” mesajının geçerli olduğunun kanıtı ise 19-23 Haziran 2003 tarihleri arasında yapılan Selanik Zirvesi’nde verilmiştir. Bu zirvede AB, bütünleşme sürecinin devamı için gereken reformları ve uygulamalarını, Kopenhag Kriterlerinin yerine getirilişi şartlarını da somut bir şekilde belirtmiştir. AB’nin Balkan

³¹⁶ Özdal, Yugoslavya’nın..op.cit., s.438.

³¹⁷ Ibid.

³¹⁸ The EU’s Relations with South Eastern Europe (Western Balkans) – Kosovo, http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/fr/y/kosovo/index.htm (e.t. 10.11.07).

³¹⁹ Delevic, op.cit.,s.25.

³²⁰ Mirzet Mujezinović, “Bosna Hersek Zor Bir Dönemden Geçiyor” Aktaran. Özdal,”Yugoslavya’nın..op.cit.,s.439.

Devletlerine vermiş olduğu mesaj, AB’ni Balkanlara yaklaştıran olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiştir.

AB’nin 1999 yılında uygulamaya koyduğu İstikrar ve Ortaklık Süreci günümüze kadar olan dönemde Batı Balkanlar’a yönelik izlediği stratejinin başlıca aracı olmuştur. Bölgeye yönelik genişleme süreci başlarken, bölge Devletlerinde de siyasal ve ekonomik istikrarlarını sağlamak için AB’ye tam üye olma idaresi ortaya çıkmıştır. Slovenya 1 Mayıs 2004, Bulgaristan ve Romanya ise 1 Ocak 2007 tarihlerinde AB’ye tam üye olmuşlardır. Birlik, beş Batı Balkan Devletini daha potansiyel tam üye adayı olarak tanımlamaktadır.

2.3.3 AGSP Operasyonları

AB’nin AGSP kapsamında yürüttüğü sivil ve askeri operasyonlar vardır. NATO imkan ve yeteneklerinin AB tarafından kullanılmasına yönelik olarak Ankara Mutabakatı³²¹ ile birlikte Türkiye’nin kaygılarının giderilmesinin ve Makedonya sorununun çözülmesinin ardından Birlik ilk askeri görevini gerçekleştirmiştir. Bosna-Hersek/AB Polis Misyonu- The European Union Police Mission (EUPM) operasyonu 2003 yılında baslatılan ilk AGSP operasyonudur. AB Polis Misyonu’nun buradaki görevi Barış Uygulama Konseyi Yönetim Kurulu ve BM Güvenlik Konseyi’nin Mart 2002’de almış olduğu 1396 sayılı karara göre BM Barış Gücü’nden devralmıştır. Görev 30’dan fazla Devletin katılımıyla yaklaşık 500 polis memuru ile yürütölmektedir ve görevin yıllık bütçesi de 38 milyon Avro’yu bulmaktadır. Görev süresi, AB’nin Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi’nin 19 Kasım 2001 tarihinde aldığı kararla 31 Aralık 2009 tarihine kadar uzatılmıştır.³²²

Kosova Savaşı esnasında birçok Arnavut Makedonya’ya sığınmıştır. 2001 yılında Arnavutların silahlı direniş geçmesinin ardından silahlı çatışmalar başlamıştır. 13 Ağustos 2001 tarihinde Ohri Andlaşması imzalanmış³²³, AB ise bölgeye özel temsilci göndermenin dışında pek varlık gösterememiştir. Ancak 1 Nisan 2003 tarihinde bölgede NATO tarafından yürütölen “Allied Harmony” isimli barış koruma operasyonunun sorumluluğu

³²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Özdal, Genç,op.cit.,s. 185-215.

³²²EUFOR hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.;

http://www.euforbih.org/eufor/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=29,

http://www.euforbih.org/eufor/index.php?option=com_content&task=view&id=145&Itemid=62 (e.t. 11.12.09).

³²³ Ohri Andlaşması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/police_and_internal_security/OHRID%20Agreement%2013august2001.asp (e.t.11.12.09).

“CONCORDIA” isimli 320 kişilik bir güçle AB tarafından üstlenilmiştir. 15 Aralık 2001 tarihinde CONCORDIA gücünün görevinin bitirilmesi ile görev EUPOL PROXIMA’ya- (EU Police Mission in the Former Yugoslav Republic of Macedonia) devredilmiştir. AB Polis Uzmanları Makedon Polisine organize suçlarla mücadele için gözlem, yol gösterme ve tavsiyelerde bulunurken Avrupa Polis standartlarını da yükseltmişlerdir.³²⁴

AB Kosova Polis ve Adalet Komisyonu, UNMIK’in yerini alması amaçlanan, (European Union rule of law mission in Kosovo- EULEX KOSOVA), AB’nin ODGP kapsamında yürüttüğü en geniş kapsamlı sivil misyondur. BMKA’nın 7. Bölümü ve Güvenlik Konseyi’nin 1244 sayılı kararı kapsamında oluşturulan, zaman açısından açık uçlu bir misyondur. Her ne kadar bu misyon öncelikle Avrupa tarafından üstlenilmiş olsa da ABD tarafından da güçlü bir şekilde desteklenmektedir. Bu misyonun asıl amacı, özellikle polis teşkilatı, adli teşkilat ve gümrük bölgesi gibi alanlarda Kosovalı makamlara yardımcı olmak ve onları desteklemektir. Bu kapsamda da hukukun üstünlüğünün sağlanması amacıyla polis memurları, yargıç, savcı ve gümrük görevlileri gönderilmiştir. EULEX, BM Güvenlik Konseyi’nin 1244 sayılı kararı çerçevesinde ve Brüksel kararları doğrultusunda çalışacaktır. 7 Şubat 2008 tarihinde Politika ve Güvenlik Komitesi’nin aldığı kararla Yves de Kermabon EULEX Kosova Misyon Şefliğine atanmıştır.³²⁵

Öncelikle azınlık topluluklarının korunması, yolsuzluk ve örgütlü suçla mücadele gibi konularda polis, yargı ve gümrük alanlarında gözlem ve danışma hizmetlerini sunmayı amaçlayan bu misyon kapsamında 1900 uluslararası polis memuru, yargıç, savcı ve gümrük memuru ve 1100 yerli memur göreve alınacaktır.³²⁶

EULEX ile ilgili bir takım eleştiriler de mevcuttur. Örneğin Rusya, Güvenlik Konseyi’nde EULEX’in hukuka uygunluğunun sorgulanması konusunda ısrar etmiştir. Zira AB üyesi Devletlerden bazıları hâlâ Kosova’nın bağımsızlığını tanımayı reddetmektedirler. İspanya da bu Devletlerden birisidir, ancak bu koşullar altında EULEX ile işbirliği yapmaya da gönüllü bir tavır sergilemektedir. Rusya’ya göre bu koşullar altında bu misyon kalıcı hukuki belirsizliklerle kuşanmıştır.³²⁷

AB’nin AGSP kapsamında yürüttüğü diğer operasyonlar ise; Orta Doğu’da: EUPOL COPPS (EU Police Mission in the Palestinian Territories), EU BAM Raffah (EU Border Assistance Mission at Rafah Crossing Point in the Palestinian Territories), EUJUST LEX (EU

³²⁴ PROXIMA ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; <http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=584&lang=en> (e.t. 13.11.09).

³²⁵ “What is EULEX”, <http://www.eulex-kosovo.eu/?id=2>, (e.t.12.11.09)., Erika De Wet, “The Governance of Kosovo: Security Council Resolution 1244 and The Functioning of EULEX”, American Journal of International Law, January 2009, s.83.

³²⁶ Özlem Terzi, “Avrupa Birliği’nin Balkanlar’ın Geleceğine Yönelik Vizyonu”, Avrasya Dosyası, Cilt:14,Sayı:1,2008,s.386.

³²⁷ De Wet, op.cit.,s.84.

Integrated Rule of Law Mission for Iraq). Asya'da: EUPOL AFGHANISTAN (EU Police Mission in Afghanistan). Afrika'da: EU SSR Guinea Bissau (EU mission in support of Security Sector Reform in Guinea Bissau), EU TCHAD/RCA (Eastern Chad and North Eastern Central African Republic), EUPOL RD CONGO, EUSEC RD Congo (EU security sector reform in the Democratic Republic of the Congo). AB'nin AGSP kapsamında görev süresi biten misyonları ise; Güney Kafkasya: EUJUST THEMIS (EU Rule of Law Mission in Georgia). Güney Doğu Asya: AMM (Aceh Monitoring Mission). Afrika: Darfur (EU Support to AMIS), EUFOR RD Congo, ARTEMIS'dir. (EU Military Operation in Democratic Republic of Congo).³²⁸

3. KOSOVA'NIN BAĞIMSIZLIK SÜRECİ

BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararı gereğince, Kosova kağıt üzerinde Sırbistan ve Karadağ'ın bir parçası olarak gözükmektedir. Ancak fiili duruma bakıldığında, Sırbistan'ın Kosova'daki gelişmelerde neredeyse tamamen devre dışı kaldığı gözlemlenmektedir.³²⁹ Bölgenin yönetimini BM üstlenmiş olsa da, egemenlik haklarının Belgrad yönetimine ait olması Arnavut kökenli halkın huzursuzluk yaşamasına sebep olmuştur, zira nihai statü netleşmemiştir.

28 Ekim 2000 tarihinde Kosova'da düzenlenen yerel seçimlerden, Kosovalı Arnavutların ılımlı lideri olarak tanınan İbrahim Rugova'nın LDK Partisi, eski UÇK lideri Haşim Taçi'nin karşısında, galip çıkmıştır. Bu seçimiyle Kosova halkı statü çözümü konusunda şiddet yerine öncelikle demokratik araçları tercih ettiğini ortaya koymuştur. Kosova yerel seçimleri bağımsız Kosova'ya doğru atılan ilk adım olarak yorumlanmıştır. Zira Kosova'ya bağımsızlığın tanınmaması durumunda, Arnavutlar arasında yeni bir milliyetçilik dalgasının yükseleceğine, bölgenin tekrar istikrarsızlaşacağına dair önemli ipuçları söz konusudur ki, 2004 yılında yaşanan olaylar bunun en önemli göstergesidir.

17 Mart 2004 tarihinde Kosova'nın Mitroviça kentinde bir Arnavut'un bir Sırp öğrenciyi yaraladığı, ardından da Sırp'ların kovaladığı iki ya da üç Arnavut çocuğun nehirde boğulduğu iddiası ile bölgede şiddet yeniden baş göstermiştir. Çıkan çatışmalarda 34 kişinin öldüğü, 500 kişinin de yaralandığı belirtilmiştir.³³⁰ Almanya Başbakanı Gerhard Schröder,

³²⁸ Özdal, "Yugoslavya'nın..op.cit., ss.437-438.

³²⁹ Mike Jackson, "KFOR Kosova'nın Geleceği İçin Güvenlik Sağlıyor", NATO Dergisi, No 3, Sayı48, Sonbahar-1999, ss., 14-17, s.15.

³³⁰ <http://www.byegm.gov.tr/ayintarihidetay.aspx?Id=67&Yil=2004&Ay=3> (e.t. 21.11.09).

Sırbistan-Karadağ Devlet Başkanı Svetozar Maroviç ile telefonla görüşerek, Kosova'daki olayları değerlendirmiş, uluslararası topluluğun sorunların çözümü için şiddeti kabul etmeyeceğini bildirmiştir.³³¹ Sırbistan-Karadağ Konsolosu Ljubomir Milovanoviç bölgedeki son gelişmeleri değerlendirmek üzere düzenlediği basın toplantısında, BM Güvenlik Konseyi'nin Kosova ve Askeri-Teknik Anlaşması ile ilgili 1244 sayılı kararı çerçevesince ülkesinin 5 yıldır bütün kararlara uyduğunu, ancak uluslararası toplumun Kosova'da görevini yerine getirmediğini söylemiştir. Milovanoviç ayrıca, Sırbistan- Karadağ yönetiminin yakılan iki cami için kendi Müslüman toplumundan özür dilediğini, ancak uluslararası medyanın durumu çarpıttığını belirtmiştir.³³²

2003 yılının Ekim ayında uluslararası toplumun baskılarıyla Kosova ile Sırbistan arasında bir diyalog süreci başlatılmıştır. Bu süreç normal şartlar altında Mart- Nisan 2004 tarihleri arasında devam edecekti fakat yukarıda ayrıntılarıyla açıkladığımız çatışmaların yaşanması sebebiyle, 23 Ekim 2004 tarihinde Kosova'da gerçekleşecek olan parlamento seçimlerinde Sırlarla müzakereye devam etmek oy kaybetme olasılığı taşıdığından, yaşanan olaylar bir bakıma siyasetçiler için yararlı olmuştur. Zira Sırbistan Kosova'daki gelişmelerde devre dışı kalmıştır ve istisnalar hariç neredeyse bütün kontrol Arnavutların eline geçmiştir.³³³

Seçim sonuçlarına göre, ilk üç parti içinden LDK oyların %45,30'unu, Kosova Demokratik Partisi (PDK) % 28,65'ini, Kosova'nın Geleceği için İttifak (AAK) ise % 8,28 oy alabilmiştir. 2001'deki seçim sonuçlarına kıyaslandığında yine benzer bir siyasi dengenin ortaya çıkmış olması, Kosova siyasi sahnesinin istikrarlı olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ancak Türbedar'a göre bu durum Kosova içi siyasi ilişkilerin normal olduğu anlamına gelmemektedir. Zira geçen hükümetin çok zor bir şekilde kurulabilmiş olması ve hükümette hizmet etmiş olan bazı bakanların muhalefet gibi davrandıkları da bilinmektedir.³³⁴

BM 10 Aralık 2003 tarihinde Kosova'nın nihai statüsüne ulaşması için izlenmesi gereken aşamaları belirten bir yol haritası niteliğinde *Kosova İçin Standartlar* belgesi hazırlamıştır. 10 sayfadan oluşan belgede BM, nihai statü görüşmelerine başlanması için sekiz standarda ulaşılması şartını koymuştur. Bu standartlar;

1. Demokratik kurumların yerleşmesi;
2. Mültecilerin geri dönüşü;
3. Etnik gruplar arasında diyalogun yerleşmesi;

³³¹ Ibid.

³³² Ibid.

³³³ Erhan Türbedar, "Sırbistan-Kosova Diyalogu: Ekranların Yeni Yarışma Programı", Stratejik Analiz, Cilt 4, No 43, Kasım 2003, s.52.

³³⁴ Erhan Türbedar, „Kosova: Aktörler Aynı, Roller Değişti“, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=106&kat1=3&kat2,.> s.10 (e.t. 25.04.09).

4. Hukukun üstünlüğünün yerleştirilmesi;
5. Serbest dolaşım;
6. Mülkiyet haklarının güvenliğe kavuşturulması;
7. Ekonomik kurumların oluşturulması;
8. Kosova Koruma Güçleri'nin ordu görüntüsünden uzaklaştırılması.³³⁵

Bölgede statü belirsizliğinden kaynaklanan huzursuzlukların artması neticesinde Kosova 8 ölçütten hiçbirini tam olarak gerçekleştirememesine rağmen 2007 yılında kesin statü görüşmelerine başlanmıştır.

BM; kuruluşunun 60. yıldönümünü kutladığı 24 Ekim 2005 tarihinde, Güvenlik Konseyi'nin kararıyla Kosova'nın gelecekteki statüsü üzerine müzakerelerin başlatılmasına yeşil ışık yakmıştır. Altı yıldır BM yönetimi UNMIK tarafından idare edilen Kosova'nın tarihinde yeni bir sayfa açılmıştır. Diğer taraftan Sırbistan, tarihinde ilk defa silaha sarılmadan, bir toprak sorununa medeni yoldan çözüm aranan bir sürece girmiş bulunmaktadır.³³⁶

Kosova Cumhurbaşkanı İbrahim Rugova, 2006'nın Kosova için bağımsızlık yılı olacağını bildirmiştir ancak 20 Ocak 2006 tarihinde yaşamını yitirmiş, Kosova Meclisi, 9 Şubat 2006 tarihinde Fatmir Seydiu'yu yeni başkan olarak seçmiştir.³³⁷

BM nezdindeki Kosova'nın nihai statüsüne ilişkin görüşmeler 20 Şubat 2006 tarihinde başlamıştır. Finlandiya eski Cumhurbaşkanı Martti Ahtisaari'nin başkanlığındaki görüşmelerde AB ve ABD temsilcileri de hazır bulunmuşlardır.³³⁸

ABD Dışişleri Bakanı Rice, 20 Haziran 2006'daki Kosova konulu BM Güvenlik Konseyi toplantısından bir gün önce Kosova Cumhurbaşkanı Seydiu ve Başbakanı Çeku ile yaptığı görüşmede Kosova'nın etnik çeşitliliğinin korunmasında Kosovalı Sırpların haklarının korunacağı yönünde garanti vermiştir.

Temmuz ayında Viyana'da üst düzey temsilcilerin de katılımıyla yapılan Kosova'nın nihai statüsüne ilişkin artık yedinci tura gelen görüşmelerinden de sonuç alınamamıştır. Görüşmede Belgrad yönetimi, Kosova'nın uluslararası anlaşmalar ve Devletler hukukuna göre Sırbistan'a ait olduğu ve Kosova'daki Arnavutlara geniş bir özerklik vermek istedikleri yönündeki görüşünü yinelemiş, Arnavut temsilciler ise bu öneriyi geri çevirmiştir.

³³⁵ Bilgin Çelik, „Vesayetten Bağımsızlığa mı? :Kosova'nın Geleceğini Belirleyecek Müzakere Süreci Yakında Başlıyor“, <http://www.usakgundem.com/makale>, 09 Mayıs 2007., (e.t. 05.01.09).

³³⁶ Erhan Türbedar, „Kosova'nın Statüsü Müzakereye Açılıyor“, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=728&kat1=23&kat2>, (e.t.25.04 2009).

³³⁷ <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/2006/subat2006.htm> (e.t. 03.12.09)., Celil Sağır, „Kosova Şartlı Bağımsızlık Yolunda“, www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=22682, (e.t.17.06.09)

³³⁸ Tim Judah, „The EU must keep its promise to the Western Balkans“, Center For European Reform Essays, http://www.cer.org.uk/pdf/essay_balkans_judah_july06.pdf, s.2. (e.t. 06.12.09).

Kosova'nın gelecekteki statüsünün ne olacağına ilişkin Ağustos ayında gerçekleştirilen sekizinci turunda Kosovalı ve Sırp yetkililerin katıldığı ve BM'nin gözetiminde yapılan görüşmelerin gündemini Kosova'daki yerel yönetim sistemi ve bölgede yaşayan azınlıkların hakları oluşturmuştur. Kosova nüfusunun yüzde 5'ini oluşturan Sırp azınlık için yeni bir yapılanmanın oluşturulması üzerinde durulmuştur.³³⁹ Kosova'nın gelecekteki statüsüne ilişkin 8 Ağustos 2006 tarihinde Viyana'da gerçekleşen görüşmeler kendilerini azınlık olarak görmeyen Kosovalı Sırp'ların görüşmeleri boykot etmesiyle sonuçlanmıştır.³⁴⁰ Kosova Başkanı Fatmir Sejdiu ise, müzakerelerin 2006 yılının sonuna kadar Kosova'ya bağımsızlık tanınmasıyla sonuçlanmasını umut ettiklerini belirterek "*Azınlıklara tüm garantilerin sağlanmasında kararlıyız*" ifadesini kullanmıştır.³⁴¹

2007 yılı içinde de Kosova ile ilgili gelişmeler devam etmiştir. BM Kosova Özel Temsilcisi Martti Ahtisaari 26 Ocak 2007 tarihinde ABD, Almanya, Fransa, İngiltere ve Rusya'dan oluşan Temas Grubu temsilcilerine 'Statü Önerisi' adlı raporu sunmuştur. Ahtisaari 2 Şubat 2007'de raporun içeriğini Sırbistan ve Kosova'nın liderleriyle paylaşmıştır. 60 sayfa bulan raporda bağımsızlık kelimesi yer almamış, yerel kurumlar olgunlaşınca kadar uluslararası sivil ve askeri varlığın devamı öngörülmüştür. Ancak BM Güvenlik Konseyi 1244 sayılı karardan farklı olarak, Kosova'nın Sırbistan sınırları içinde olduğunu belirten bir ifadeye de yer verilmemiştir. Kosova tıpkı bir Devlet gibi uluslararası örgütlere üyelik başvurusunda bulunabilecek, uluslararası anlaşmalar yapabilecek, bayrak ve milli marş sahibi olabilecek ve ordu benzeri bir güvenlik gücü oluşturabilecektir. Kosova Anayasası uluslararası sivil temsilciler danışmanlığında hazırlanacak, seçim sonuçları uluslararası yetkililer tarafından onaylanarak geçerlilik kazanabilecektir. Kosova'nın bağımsızlık sürecindeki askeri gözetiminin ise, NATO yönetimindeki uluslararası bir güç tarafından yapılması öngörülmüştür. Bu kuvvetin mevcudu Haziran 2006 itibarıyla 17 bin civarındadır.³⁴²

Rapora göre, NATO yeni bir oluşumla Kosova'daki varlığını sürdürecektir ve AB güvenlik güçleri de bölgede kalacaktır. Oluşturulacak Uluslararası Sivil Temsilcilik'in idaresi altında acil müdahale birimi olarak görev yapmak üzere Kosova'ya 1500 silahlı Avrupalı polis memuru konuşlandırılacaktır. AB ve BM tarafından atanan temsilcinin uyuşmazlıklarda son sözü söyleme yetkisi bulunacaktır. Raporda Kosova'da kalan Sırp azınlığın haklarına da geniş

³³⁹ "Kosova görüşmelerine Viyana'da devam", *Ajans AB*, <http://www.ajansab.com/tr/?Page=Detay&id=517> (e.t.08.05.2009).

³⁴⁰ "Kosova'nın Geleceği Hala Çıkmazda", *Dünya Gündemi*, 13-20 Ağustos 2006, s. 10.

³⁴¹ Yavuz, op.cit., s. 11.

³⁴² Faruk Çakır-Hüseyin Emiroğlu, "Kosova Devlet Olma Yolunda: Sırbistan Nerelerde Hata Yaptı?", *Global Strateji*, Yıl:3, Sayı: 10, Yaz 2007, s.142., Yavuz, op.cit.s.10.

yer ayrılmıştır. Sırp topluluklar olağanüstü geniş bir özerkliğe sahip olacak, Belgrad'la mali ilişkilerini devam ettirebilecekler ve kendi eğitim müfredatlarını sürdürebilecekler, öte yandan manastırları da özel koruma bölgeleriyle kuşatılacaktır.³⁴³

Görüldüğü üzere Ahtisaari'nin hazırlamış olduğu Statü Önerisi; Kosova'nın kendi kendini yöneterek bağımsızlığa giden yolda önemli olmuştur. Zira bu önemde bağımsızlığa yakın bir yönetim şekli öngörülmüştür. Sırbistan, Kosova'nın bağımsızlığına yol açabilecek bir öneriyi kesinlikle kabul etmeyeceğini bildirmiştir. Bunun anlamı Kosova'nın-Sırbistan topraklarının %15'inin- tamamen Sırbistan'dan kopması demektir.

Uluslararası hukukun en temel ilkelerinden biri Devletlerin Devlet bütünlüğünün korunmasıdır. Sırp'lar da Devlet bütünlüğü temeline dayanarak Kosova'ya geniş özerklik tanıyan BM'nin 1244 sayılı kararını savunmuşlardır. Ancak 1244 sayılı kararın 11/e maddesinde Rambouillet Antlaşma metninin dikkate alınacağı belirtilmiştir. Söz konusu metinde ise, Kosova'nın nihai statüsü belirlenirken başka unsurların arasında halkın iradesinin de dikkate alınacağı noktasının altı çizilmektedir.³⁴⁴

Nitekim Sırbistan Parlamentosu, BM'in, Kosova'nın yeni statüsü için hazırladığı planı 15 "kabul" oyuna karşılık 225 "ret" oyu ile reddetmiştir. Planın, reddedilme gerekçesinde, "BM'nin planı, Kosova'nın tam bağımsız Devlet olmasının koşullarını yaratıyor" görüşü ifade edilmiştir. Parlatonun görüşünde, "Kosova, Sırbistan'ın milli toprak bütünlüğünün parçasıdır" denilmiştir.³⁴⁵

Kosova'daki uyuşmazlığın çözümü için hazırlanan BM planı, 9 Mart 2007 tarihinde Viyana'da buluşan Kosovalı Arnavut ve Sırp liderlere sunulmuştur. Tarafların değişiklik önerilerini iki ilave müzakere turunda dinledikten sonra, Ahtisaari, Kosova'nın statüsü üzerine nihai önerilerini 14 Mart 2007 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine, 26 Mart Pazartesi günü ise Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Devletlerine teslim etmiştir. Önceki durumdan farklı olarak, Ahtisaari iki belge açıklamıştır. Birincisinde, Kosova statüsünün çözümüne ilişkin ayrıntılı öneriler yer almış, ikincisinde ise birinci rapordaki öneriler anlatılmış ve Ahtisaari'nin kişisel görüşlerine yer verilmiştir. Ahtisaari'nin bu kişisel görüşleri içinde ise, "Kosova'nın statüsü, uluslararası topluluk tarafından denetlenen bir

³⁴³ Gözde Kılıç Yaşın, "Kosova'ya Bağımsızlık Yolu", Cumhuriyet Strateji, Sayı:137, 12.02.2007.

³⁴⁴ Peace Agreements Digital Collection: Kosovo, *United States Institute of Peace*, http://www.usip.org/library/pa/kosovo/kosovo_rambtoc.html 2 (e.t. 08.04.09).

³⁴⁵ "Sırbistan BM'nin Kosova Planını Reddetti", <http://bianet.org/bianet/bianet/92177-sirbistan-bmin-kosova-planini-reddetti>, (e.t. 14.09.09).

bağımsızlık olmalıdır” önerisi yer almıştır. Ahtisaari, Kosova’nın bağımsızlığından yana olduğunu ilk defa açık olarak belli etmiştir.³⁴⁶

AB ve ABD, BM özel temsilcisi Martti Ahtisaari’nin sunduğu plana destek verirken, Rusya karşı çıkmaktadır. Rusya, Kosova için bağımsızlığın henüz erken olduğunu öne sürerken, ABD, tam bağımsızlık verilmesi arzusundadır.³⁴⁷

Kosova’da 18 Kasım 2007 tarihinde yapılan milletvekili genel seçimlerinden silahlı mücadeleyi savunan, BM yönetimi tarafından yasadışı ilan edilen UÇK’nın eski başkanı PDK’nın Lideri Haşim Taçi başarıyla çıkmıştır. UÇK’nın devamı olarak kurulan parti, oyların %34’ünü almıştır. Ancak bu oran tek başına iktidar olmasına imkan vermemiştir. Kosova’nın bağımsızlığını destekleyen LDK %22 oy oranı ile ikinci sırada yer almıştır. Şimdiye kadar Kosova’nın en güçlü partisi olan LDK’nın seçimleri kaybetme sebeplerinden biri de kuşkusuz Rugova’nın ölümünden sonra ortaya çıkan otorite boşluğudur. Nihayet 10 Ocak 2008 tarihinde Kosova Meclisi milletvekilleri PDK Lideri Haşim Taçi’yi Başbakan olarak seçmiştir. Meclis yeni hükümeti 2 çekimser, 22 oya karşı 88 oy ile onaylamıştır. Kosova Başkanlığı’na ise LDK’nın Lideri ve mevcut Kosova Başkanı olan Fatmir Seydiu 5 yıllığına yeniden seçilmiştir.³⁴⁸

Nihayet seçimlerin gerçekleşmesinin ardından Kosova, Rusya ve Sırbistan’ın şiddetli itirazları ve AB ve ABD’nin desteğiyle 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlığın ilanı ile beraber Kosova’dan çok sayıda Sırp göç ederken, bir yandan da Kosova’lı Sırp’ların şiddet eylemleri başlamıştır. 14 Mart 2008 tarihinde Mitroviça kentinde BM Mahkeme binasını işgal eden Sırp göstericilere 17 Mart 2008 tarihinde müdahale edilmiştir.³⁴⁹

7 Nisan 2008 tarihinde Kosova’nın ilk Anayasası, 120 üyeli Kosova Meclisi’nde oturuma katılan 107 üye tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir. Anayasa Ahtisaari’nin raporuna -Statü Önerisi- uygun bir biçimde hazırlanmıştır. Anayasada Kosova Cumhuriyeti’nin, hukukun üstünlüğü ilkesine tam uyarak kendi yasama, yürütme ve yargı kurumlarıyla demokratik bir şekilde yönetilen, Arnavutların ve diğer toplulukların oluşturduğu çok etnisiteli bir toplum olduğu da belirtilmiştir.³⁵⁰

3.1 Uluslararası Hukuk Açısından Kosova’nın Bağımsızlığı

³⁴⁶ “Kosova’ya Denetimli Bağımsızlık Önerisi”, <http://www.haberler.com/kosova-ya-denetimli-bagimsizlik-onerisi-5-haberi/> (e.t. 01.10.09).

³⁴⁷ Christoph Wöb, “Kosova’nın Geleceği Çıkmazda”, <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,2520706,00.html>, (e.t. 02.10.09).

³⁴⁸ Yavuz,op.cit., s.11., Yürür,op.cit., s.26.

³⁴⁹ Özdal,”Yugoslavya’nın...op.cit.,s.443.

³⁵⁰ Ibid., s.443-444.

Çalışmamızın önceki bölümlerinde de değindiğimiz üzere Kosova BM Güvenlik Konseyi 1244 sayılı kararı uyarınca YFC'nin bir parçasıdır. Bilindiği gibi YFC, Sırbistan ve Karadağ federe Devletlerince 27 Nisan 1992 tarihinde kurulmuştur. Ancak 4 Şubat 2003 tarihinde 2002 yılında oluşturulan Belgrad Anlaşması adı verilen düzenleme çerçevesinde taraflar yeni Anayasa'yı kabul ederek YFC'nin ismini *Sırbistan-Karadağ Cumhuriyeti* olarak değiştirmişlerdir.³⁵¹

Yeni Anayasaya göre, ortak Devletin bir Devlet Başkanı ve çok nadir toplanan bir federal parlamentosu ile Savunma, Dış İlişkiler, Dış Ekonomik İlişkiler, İç Ekonomik İlişkiler ve İnsan Hakları bakanlıklarından müteşekkil bir bakanlar kurulu bulunmaktadır. Her bir federe cumhuriyet, iç işleri ve ekonomi politikalarını ayrı ayrı idare etmektedir ve farklı para birimleri, yasaları ve gümrük sınırları mevcuttur. Her birinin kendi Devlet Başkanı ve Başbakanı bulunmaktadır. Yürürlüğe giren Anayasa, hem Sırbistan tarafından hem Karadağ tarafından defalarca çiğnenmiştir. Bu süreç içinde Karadağ iktidarı, Sırbistan yüzünden AB yolunda yavaş ilerlediklerini sık sık dile getirmiş ve bağımsızlık durumunda Karadağ'ın AB'ye daha erken üye olabileceğini savunmuştur. Nitekim Karadağ yetkilileri bu konuda haklı olduklarını defalarca göstermişlerdir. Örneğin, son olarak 3 Mayıs 2006 tarihinde Belgrad'ın eski Yugoslavya ile ilgili Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi ile yetersiz işbirliği yüzünden, Karadağ da cezalandırılmıştır. Sırbistan, savaş suçlusı Ratko Mladiç'i bu Mahkeme'ye teslim etmediği için, AB, Sırbistan ve Karadağ ile başlattığı "İstikrar ve Katılım Anlaşması" müzakerelerini askıya almıştır.³⁵² Bu gelişmeler neticesinde de 26 Mayıs 2006 tarihinde gerçekleştirilen referandum sonucu 4 Haziran 2006 tarihinde Karadağ bağımsızlığını ilan etmiştir.

Bugün Sırbistan bağımsız bir Devlet olduğundan ve kendisini de Yugoslavya'nın halefi olarak değerlendirdiğinden 1244 sayılı kararı kendisi ile ilgili yorumlamakta ve Kosova'nın Sırbistan'ın Devletsel bütünlüğünü oluşturduğunu iddia etmektedir. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi bu karara göre Kosova'nın nihai statüsü belirlenirken dikkate alınacak unsurlar arasında halkın iradesi unsuru da vardır.³⁵³ Kosova'nın bağımsızlığını tanıyan Devletler kararı bu şekilde yorumlarken, Kosova yönetimi Sırbistan ve Karadağ'ın ayrılımlarından sonra YFC'nin ortadan kalktığını ifade etmiştir.

Sırbistan Hükümeti Kosova'nın bağımsızlık ilanını 'geçersiz ve yasadışı' sayacağını bildiren bir karar almıştır. Sırp Hükümeti'nin kararında; "Kosova'daki iptidai yetkililerin tek

³⁵¹ Caner Sancaktar, "Karadağ'da Bağımsızlık Referandumu", <http://www.tasam.org/index.php?altid=1364> (e.t 07.08.09).

³⁵² Ibid., Terzi, op.cit.,s.385.

³⁵³ Peace Agreements ..op.cit., Yürür, op.cit., s.26.

tarafli bağımsızlık ilanına dair tüm eylem ve faaliyetlerinin, Sırbistan'ın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü çiğnediği için geçersiz ve hükümsüz sayılmasını BMKA garanti etmektedir. BM Güvenlik Konseyi, bağımsızlık ilanını derhal geçersiz kılmalıdır” denmiştir.³⁵⁴

Kosova Başbakanı Haşim Taçi, BM tarafından bağımsızlığı tanınan en az yüz Devletin Kosova'nın bağımsızlığını tanımamasını beklemektedir. Taçi'nin “yüz Devletten” söz ediyor olmasının sebebi eğer Kosova'yı yüz Devlet tanırsa, dünya genelinde bağımsız Devletlerin çoğunluğu tarafından tanınmak anlamına geleceği için, Kosova artık uluslararası sistemde kabul görmüş, bağımsızlığı tanınmış bir Devlet olacaktır. Ancak diğer yandan Sırbistan da Kosova'nın bağımsızlığının tanımaması için yoğun bir diplomatik çaba sarf edecektir. Zira Kosova'yı yüze yakın Devlet tanısa bile, Rusya ve Çin'in desteğiyle Sırbistan, Kosova'nın BM'e kabul edilmesini engelleyecektir. BM Güvenlik Konseyi'nin olumlu bir yaklaşımı olmadığı sürece, Kosova BM üyesi olamayacaktır. Güvenlik Konseyi daimi üyesi olan ve veto hakkına sahip olan Rusya ve Çin, en azından belli bir dönem için Kosova'nın bağımsızlığına karşı duruşlarından vazgeçmeyeceklerdir.³⁵⁵

Diğer taraftan BM Güvenlik Konseyi 1244 sayılı kararı yürürlükte kaldığı sürece, uluslararası kuruluşlarda ve bölgesel girişimler gibi çok yanlı ilişkilerde Kosova'yı, bağımsızlık ilanı öncesinde olduğu gibi, UNMIK'in temsil etmeye devam edecek olması yeni hukuki koşullar geliştirilmezse Kosova'nın bağımsızlığının kısıtlı olacağına dair yorumlara sebebiyet vermiştir.³⁵⁶

Anayasanın kabul edilmesinin hemen sonrasında 1999 yılından beri Kosova'da görev yapan UNMIK'in görevlerini üstlenecek olan kurumları oluşturmak için çalışmalara başlanmıştır. EULEX Başkanı Yves de Kermabon, Kosova'da Sırp'ların kontrolündeki bölgeler de dahil tüm bölgelerde görevlendirilmelerin gerçekleşeceğini açıklamıştır. Zira Sırp'ların yoğun olarak yaşadıkları kuzey bölgesinin EULEX'in görev alanı dışında kalacağı, Kosova'nın yasalarının burada uygulanıp uygulanmayacağına belirsiz olduğu yönünde yorumlar mevcuttur.³⁵⁷

Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesi artık geri dönüşü olmayan bir durumdur. Bir çok akademisyen ve uzman yorumlarına göre, bu Kosova için kaçınılmaz ve doğal bir sonuçtur. Bu yorumlar Yugoslavya'nın dağılma sürecinin hala devam ettiği görüşü temel

³⁵⁴ “Sırbistan Kendince Tedbir Alıyor”, *Radikal*, 15 Şubat 2008, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=247512>

³⁵⁵ Erhan Türbedar, “Kosova'nın Bağımsızlık İlanının Sırbistan, Bosna-Hersek ve Makedonya'ya Etkileri”, *Avrasya Dosyası*, Cilt:14, Sayı:1, 2008, ss.24-25., Dmitri Trenin, “The Independence of Kosovo and Its Implications”, *What is 'Just' Secession? (Is Kosovo Unique?)*, ESF Working Paper, No.28, Şubat 2008, European Security Forum, s.14.

³⁵⁶ *Ibid.*, ss.25-26.

³⁵⁷ *Ibid.*, s.26., Ozdal, “Yugoslavya'nın...” *op.cit.*, s.444.

alınarak yapılırken; 1990 yılında başlayan dağılma sürecinin ikinci aşaması 1999 Kosova Krizi olarak gösterilmiştir. Dağılmanın üçüncü aşamasının ise Kosova'nın bağımsızlığı ile yeni başladığı ya da son bularak artık dağılma sürecinin de sonuna gelinmiş olduğu gibi yorumlar mevcuttur. Zira Sırbistan içerisindeki Voyvoda, Bosna-Hersek içindeki Bosna Sırp Cumhuriyeti ve Kosova içerisinde yaşayan Sırp ulus-Devlet yapısına sorun teşkil edecek hususlardır.³⁵⁸

Kosova'nın bağımsızlığının uluslararası hukuka aykırı olduğu yönünde yorumlar da mevcuttur. Eski Yugoslavya'nın eyaletlerinden biri olmayan, dolayısıyla 'eyalet statüsünde' olmayan Kosova'nın uluslararası hukuka göre ayrılma hakkı yoktur. Çeçen'e göre; Eski Yugoslavya'nın eyalet statüsünde olan Devletlerin ayrılma hakları olduğu için sorun yoktur. Ancak Kosova toprakları Sırbistan'ın bir parçası olarak kabul edildiğinden BM merkezli uluslararası hukuka ve Devletler hukukuna göre Devletlerin toprak bütünlüğü ilkesi doğrultusunda Sırbistan kendi topraklarını koruma hakkına sahiptir.³⁵⁹

Çeçen'e göre başta ABD olmak üzere Kosova'nın bağımsızlığını tanıyan Devletler uluslararası hukuka aykırı bir tutum sergilemişlerdir. Bu Devletler kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederlerken ne BM kararını ne de uluslararası hukuk düzenini tanımışlardır. Örneğin ABD Kosova'yı bağımsızlığının hemen ertesinde tanımış ve bölgeye yüzden fazla Amerikan şirketini göndererek Kosova'yı ekonomik olarak kendisine bağlamıştır. Artık uluslararası hukuktan söz etmek giderek zorlaşmaktadır. Ayrıca Kosova'nın bağımsızlığı Balkanlar'da yeni bir çatışma sürecini ortaya çıkaracaktır.³⁶⁰

Uluslararası hukukta bir siyasi birimin Devlet olarak ortaya çıkabilmesinin birtakım şartları vardır. 1933 tarihli Amerikan Devletlerarası Montevideo Sözleşmesi'nin 1. maddesi Devlet olmanın asgari şartlarını belirlemektedir. Buna göre; Devlet (uluslararası sınırları belli bir toprak parçası), insan (halk) ve egemen bir otorite (genellikle örgütlenmiş ve Devletin genelinde egemenliği olan bir hükümet). Ancak bu asgari şartlar bir birimi Devlete niteliğini addetmekle birlikte uluslararası ilişkilerin ve uluslararası hukukun mutlak bağımsız ve mutlak egemen bir Devleti/kişisi haline getirmemektedir. Buna ilaveten kurulduğu anda uluslararası hukukun bir kuralı çatışmıyor olması, uluslararası yükümlülüklerini yerine getirebilme

³⁵⁸ "Kosova'nın Bağımsızlığı Dinamo Etkisi Yaratır", Radikal, 22.11.07, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=239572&tarih=22/11/07>, (e.t. 12.07.09)., Türbedar, "Kosova'nın Bağımsızlık İlanının..op.cit.

³⁵⁹ Anıl Çeçen, "Büyük Arnavutluk Projesi", 2023, Sayı.83, Ankara:Atılım Yay., Mart 2008, s.16.

³⁶⁰ Ibid., ss.16-18.

yeteneğine sahip olması, bağımsızlığını kendi kaderini tayine dayandırması ve uluslararası meşruiyet (uluslararası toplumun rızasını kazanma) gibi unsurların varlığı söz konusudur.³⁶¹

Uluslararası hukuk, kendi kaderini tayin hakkının bütün halkları kapsayan temel bir insan hakkı olduğunu kabul eder. 1966 tarihli BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin ortak olan 1'inci Md.ne göre, bütün halklar kendi kaderini tayin hakkına sahiptir. Bu hak, onların siyasi statülerini serbestçe kararlaştırabilmelerini; ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini gerçekleştirebilmelerini kapsamaktadır. Buna karşılık, kendi kaderini tayin hakkı, BM üyesi Devletlerin Devlet bütünlüğünün korunması ilkesi karşısında koruma görmemektedir. Bir başka deyişle, uluslararası hukuk ve uygulamada da uluslararası toplum, kendi kaderini tayin hakkı çerçevesinde bir ayrılma hakkını kabul etmemektedir. Bu husus, BM Genel Kurulu'nun 1970 tarihli Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi'nde açıkça ifade edilmiştir.³⁶²

Uluslararası hukuk, bir Devletin barışçı yöntemlerle parçalara bölünmesini, eski Devletin Devletisi üzerinde yeni Devletler kurulmasını ise meşru kabul etmektedir. Uluslararası toplumun süreklilik arz eden görüşü de, kendi kaderini tayin hakkının, belli bir Devletde bulunabilecek tüm azınlık grupları için ayrı ayrı değil, bir Devletdeki nüfusun bütünü tarafından kullanılabilmesi yolundadır. Örneğin, federal yapıdaki bir Devlet bağlamında dahi, federe Devletler kendiliklerinden ayrılma hakkına sahip değillerdir. Bu gibi durumlarda, federal makamların –gerektiğinde silahlı güç kullanarak- anlaşmaya dayanmayan bir ayrılığı önleyebilecekleri söylenebilir. Bun karşılık anlaşma halinde, belli bir azınlığa bile kendi kaderini tayin hakkının tanınmasına hukuki bir engel de bulunmamaktadır.³⁶³

BM Güvenlik Konseyi 1244 sayılı kararına göre dikkate alınacak unsurlardan biri de, daha önce de belirttiğimiz gibi, halkın iradesidir. Kosova'nın bağımsızlığı başta ABD ve AB üyesi Devletlerden bazıları olmak üzere çok sayıda Devlet tarafından tanınmışsa da BM Güvenlik Konseyi üyesi Rusya'nın tanımaması Kosova'nın BM'ye kabul edilmesini engelleyen bir husustur.

Bozkurt'a göre ise; *Kosova asgari şartları yerine getirdiğinde şüphe yoktur. Zira Karadağ, Arnavutluk, Makedonya ve Sırbistan ile çevrili bir Devletisi (10.887 km²); 2 milyonu aşan sürekli bir nüfusu ve bu nüfus ve Devlet üzerinde egemen bir yönetimi vardır. Uluslararası hukukun bir kuralı ile çatışma hususunda ise Kosova'nın bağımsızlığa sahip olduğu kuşkuludur. Zira Kosova'yı Sırbistan'ın parçası kabul eden 1244 Karar hala*

³⁶¹ Enver Bozkurt, "Uluslararası Hukuk Bakımından Yeni Devletlerin Ortaya Çıkışı", <http://www.usakgundem.com/yorum/214/uluslararasi-hukuk-bakimindan-yeni-devletlerin-ortaya-%C3%A7ikisi.html>, (e.t.23.09.09).

³⁶² Alina Kaczorowska, *Public International Law*, 2. Baskı, Old Bailey Press, Londra, 2003, ss.339-340.

³⁶³ *Ibid.*,ss.340-342.

kaldırılmamıştır. Bunun yanında BM'nin geleneksel politikasının toprak bütünlüğü olduğu dikkate alındığında Kosova'nın bağımsızlığının BM çerçevesinde de sorunlu olduğunu göstermektedir. Yükümlülükler bakımından Kosova, Sırbistan'dan ayrıştığı 1999'dan itibaren (BM'nin desteği olmakla birlikte) kendini yönetebileceğini yönetsel kurumları (cumhurbaşkanlığı, başbakanlık, bakanlıklar, meclis, yargı kurumları, sosyal, ekonomik ve siyasi kurumlar) ile ispatlamıştır. Pek çok Devletle uluslararası anlaşmalar imzalayarak yükümlülükler altına girmiştir. Bağımsızlığını kendi kaderini tayine dayandırma hususunda ise bir şöyle bir ayrıma gidilebilir. Birincisi hakların gaspı boyutudur. Ünlü uluslararası hukukçu Antonio Cassese içsel kendi kaderini tayin hakkı sürekli engellenen ve bu hakkını elde edemeyeceğine güçlü delillerle kanaat getirilen halklar, dışsal kendi kaderini tayinin en uç uygulaması olan ayrılmaya başvurabilir, demektedir. K. Arnavutlar Devlet yönetiminde temsilde adaletsizlik, baskıcı yönetim, ırk ayrımcılığı ve etnik temizlik gibi insan haklarına aykırı muamelelere tabi tutularak kendi kaderini tayin hakları sürekli çiğnenmiştir. İkinci boyutu ise halkoylamasıdır. Kosova 2008'deki bağımsızlık sürecinde henüz bir halkoylamasına gitmemiştir. Bu açıdan bağımsızlığa meşruiyet sağlayacak bu araçtan yoksun görünmektedir. Ancak Kosova'nın 1990'daki ilk bağımsızlık zamanlarında bir halkoylaması gerçekleştirmiş ve halkın çok büyük ekseriyeti bağımsızlığa onay vermiştir. O halkoylamasının bugün de geçerli olduğu kabul edilirse bu şartın gerçekleştirildiği belirtilebilir. Genel hatlarıyla değerlendirildiğinde hukuki olarak Kosova'nın bağımsızlığı birtakım pürüzler söz konusu olsa, uluslararası hukuka uygundur.³⁶⁴

3.2. Kosova'nın Bağımsızlığına AB'nin Yaklaşımı

AB 18 Şubat 2008 tarihinde resmî olarak Kosova'nın bağımsızlık bildirgesini not ettiğini açıklamış ve üye Devletleri tanıyıp tanımama konusunda serbest bırakmıştır. İngiltere, Almanya, Fransa ve İtalya Kosova'yı bağımsız bir Devlet olarak tanıma kararını açıklamışlardır.³⁶⁵

Bağımsızlık ilanının hemen ertesinde İspanya, Kıbrıs Rum Yönetimi, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya ve Slovakya Kosova'nın bağımsızlık kararını tanımayacaklarını açıklamışlardır. İspanya kendi içerisindeki özerk Bask ve Katalonya bölgelerine örnek alabileceği ihtimali üzerinde dururken, Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan bu bağımsızlığın uluslararası toplum tarafından Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin de gelecekte tanınmasına

³⁶⁴ Bozkurt,op.cit.

³⁶⁵ "Kosova'nın Bağımsızlık İlanı AB'yi İkiye Böldü", <http://www.euractiv.com.tr/abnin-gelecegi/article/kosovani-bagimsizlik-ilani-abyi-ikiye-boldu/>, (e.t. 05.05.09).

yol açabileceği kanaati ile Sırbistan tanısa bile kendilerinin Kosova'yı kesinlikle tanımayacaklarını deklare etmişlerdir. Romanya hem Ortodoksluk ve komşuluk adına hem de Transilvanya'da yaşayan iki milyon Macar azınlığa örnek teşkil etmesin diye tanımama kararı alırken, Bulgaristan Ortodoksluk, komşuluk ve Slavlık dayanışmasından, Slovakya ise yine kendi içlerindeki azınlıklara emsal teşkil edebileceği düşüncesi ile Kosova'nın bağımsızlığına karşı çıkmaktadırlar.³⁶⁶

İspanya'ya göre Kosova'nın bağımsızlığı potansiyel tehlike arz etmektedir. Avrupa genelinde tüm azınlık grupların, İspanya'daki Bask bölgesi ve Katalanlar da dâhil olmak üzere, bu durumu kötüye kullanabileceklerini ifade etmişlerdir. AB Dış İşleri Konseyi'nin sonuç bildirgesinde bu nedenle "ılımlı diplomatik" bir dil kullanılmasına karar veren Bakanlar kararın, uluslararası yasalar, Kosova ile ilişkiler ve ulusal teamüller ışığında tek tek Devletlere bırakılmasından yana tavır almışlardır. İspanya'nın ricası üzerine, nihai uzlaşma noktasında AB Bakanları "bağımsızlık" ya da "tanınma" sözcüklerine yer verilmediğini açıklamışlardır.³⁶⁷

Diğer yandan AB için Kosova son derece önemlidir. Zira burada başarılı olduğu takdirde bu döneme kadar ortak bir politika geliştirememesinin yarattığı prestij kaybını telafi etme şansına erişecek olmasının yanı sıra, hemen arka bahçesinde yaşanan sorunları çözebildiğini kanıtlayarak küresel ölçekte bir güç olduğunu da ispat etmiş olacaktır. Aynı zamanda Kosova sorunu gibi son derece grifit hale gelmiş bir hususun çözümünde etkin bir rol oynayarak güvenilirliğini de ispatlamış olacaktır.

11 Eylül 2001 sonrası Balkanlar'ın, uluslararası konjonktür gereği ABD'nin öncelik sırasında geriye düşmesi, AB için ABD'nin boşluğunu doldurma fırsatı doğmuştur. Bu husus ise AB'yi bu bölgenin geleceği üzerinde yeni bir strateji belirlemeye itmiştir. Bölge Devletlerine üyelik perspektifi sunarak AB bölgede yaşanan etnik çatışmaları sonlandırma ve bunların beraberinde getirdiği diğer sorunları çözme amacını güderek istikrarlı ve güvenli bir 'Avrupa' yaratma çabasındadır. Bu bağlamda da Sırbistan ve Kosova'nın AB'ne tam üye olmaları bu tablonun oluşabilmesi için en ideal senaryodur. Bu doğrultuda Fransa Dışişleri Bakanı ve BM Kosova Temsilcisi Kouchner; "*Hangi yıl ya da tarihte olacağını bilemem; ancak Kosova ve Sırbistan AB içerisinde tekrar bir arada olacaklar.*" demiştir.³⁶⁸

2009 Genişleme Stratejisi'nin bir girişimi olan 'Kosovo- Fulfilling its European Perspective' (Kosova-Avrupa Bakış Açısına Erişme) kapsamında 14 Ekim 2009 tarihinde AB Komisyonu; Kosova'nın yükümlülükleri yerine getirmesiyle beraber çok kapsamlı ticaret

³⁶⁶ Cengiz Aktar, "Kosova'yı Tanıyanlar Tanımayanlar: Bir Tarafa Rusya Bir Tarafa Batı", <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/436303.asp#storyContinues> (e.t.06.05.09).

³⁶⁷ "Kosova'nın Bağımsızlık İlanı AB'yi İkiye Böldü", loc.cit.

³⁶⁸ "Behind the Scenes, EU Splits Over Kosovo", New York Times, <http://www.nytimes.com/2008/02/18/world/europe/18iht-diplo.5.10161693.html>, (e.t. 09.10.09).

anlaşmalarının yapılması ve Kosova vatandaşlarına vize uygulamasının kaldırılması için hazırlıklara başlanma amacını duyurmuştur. Genişlemeden Sorumlu AB Komisyon üyesi Ollie Rehn ise, tüm Kosova vatandaşlarının yaşamlarını iyileştirmeye yardımcı olacak bir dizi uygulanabilir önlem alınmasının amaçlandığını ve alınacak bu önlemlerle de AB-Kosova yakınlaşmasının soyut bir durum olmadığını kanıtlanacağını, aksine taraflar için somut faydalar sağlayacağını belirtmiştir. Rehn ayrıca Kosova'nın ve diğer Batı Balkan Devletlerinin gelişiminin devamını sağlamak için AB üyesi Devletlerine bu amaç üzerinde mutabık kalınması için çağrıda bulunmuştur.³⁶⁹

AB Komisyonu, AB'nin yardım edebilmesi açısından önümüzdeki birkaç sene için Kosova'ya belli alanlarda –istihdam, girişimcilik eğitim vb.- takip etmesi gereken politik tavsiyelerde bulunmuştur. Ayrıca 'Komisyon'un teklifleri Kosova'nın statüsüne yönelik AB üyesi Devletlerin tavırlarına karşı ön yargılı olmayacaktır' açıklaması yapılmıştır.³⁷⁰

AB 2003 yılından bu yana NATO'dan devraldığı barışı koruma görevlerinde askeri araçlardan ziyade sivil araçlara yer vermiştir. Birlik için bu bölgede yeniden bir savaş yaşanmaması ve Avrupa için istikrarsızlık bölgesi haline gelmemesi son derece önemlidir. Bu çerçevede AB, üyelik perspektifi ile Kosova'ya ve diğer bölge Devletlerine destek olma yolunu tercih etmiştir. Zira bölgede önce Bosna'da ardından da Kosova'da yaşanan savaşlar göstermiştir ki; AB ODGP hususunda son derece başarısız ve yetersizdir. 1999 yılında tarih kendini tekrarlamış, savaş yine ve ancak ABD'nin öncülüğündeki NATO müdahalesi ile durdurulabilmiştir. AB kriz çözme ve istikrar sağlamada başarılı olamamış, savaş sonrası bölgenin altyapı inşası, ekonomik gelişmesi, bölge Devletleri arasında işbirliği sağlama gibi hususlarda sorumluluklar üstlenmiştir.

ODGP Maastricht Andlaşması ile oluşturulmuş ve genel olarak tanımlanmıştır ancak üye Devletlerin ulusal çıkarları ile ODGP arasındaki ilişkinin bir türlü net hale gelememesi, üye Devletlerin ODGP'yi kendi ulusal çıkarlarıyla örtüştüğü müddetçe desteklemesi AB'nin bu konulardaki yetersizliğini Bosna, Kosova ve 2001 Irak Müdahalesi olmak üzere bir çok olay veya durum gözler önüne sermiş ve AB'nin imajını zedelemiştir. Bu hususta ODGP oluşturulduğundan beri ileri aşamalar kaydettiğini söylemek çok da gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır.

1 Aralık 2009 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren Lizbon Andlaşması Md.3A, ulusal güvenliğin her üye Devletin kendi münhasır sorumluluğu altında bulunduğunu; Birliğin, üye

³⁶⁹ IP/09/1516 "Kosovo* - Fulfilling its European Perspective", <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/1516&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (e.t.17.10.09).

³⁷⁰ Ibid.

Devletlerin ulusal kimliklerine, toprak bütünlüğünün sağlanması, hukukun uygulanması, ulusal güvenliğin sağlanması ve korunması dahil, Devletlerin temel işlevlerine saygı gösterdiği belirterek ODGP ile AGSP'nin sınırlarını açıkça ortaya koymuştur. AB Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü Müdürü N.Gnesotto'nun belirttiği gibi, ulusal egemenliğe ve Atlantik-ötesi ittifakına bağlılık bir araya gelerek, tek başına bir Avrupa askeri bütünleşme düşüncesi dışlanmıştır.³⁷¹

AB'nin kendine ait daimi askeri kuvvetleri -Avrupa ordusu- bulunmamaktadır ve AGSP çerçevesindeki askeri yetenekler üye Devletler tarafından gönüllü şekilde sağlanan olanaklardır. Lizbon Andlaşması'nda da AB'nin AGSP-OGSP görevlerini üye Devletlerin sağladığı olanaklarla yerine getireceği (Md.28A-1) ve AGSP-OGSP'nin uygulanması için üye Devletlerin Birliğe askeri ve sivil yetenekleri hazır etmesi gerektiği öngörülerek (Md.28A-3), AB'nin kendine ait daimi askeri güçlerinin söz konusu olmadığı belirtilmiştir. Gnesotto, "ortak ordu" hedefinin siyasi gerçekçilikten yoksun olduğu konusunda tüm üye Devletlerin hem fikir olduğunu ifade etmiştir.³⁷² Nihai Senede ekli 13 Numaralı Bildiri'de, ODGP ile ilgili hükümlerin üye Devletlerin kendi dış politikalarının oluşturulmasına ve uygulanmasına ilişkin mevcut yükümlülükleri ya da üçüncü Devletler ve uluslararası kuruluşlarda ulusal temsilcilerini etkilemediği, ayrıca AGSP-OGSP ile ilgili hükümlerin de üye Devletlerin güvenlik ve savunma politikalarının kendine özgü niteliğine zarar vermeyeceği vurgulanmıştır.³⁷³

³⁷¹ Nicole Gnesotto, "Giris", AB Güvenlik ve Savunma Politikası, N. Gnesotto (ed.), İstanbul, TASAM, 2005, s. 27.

³⁷² Ibid.,s.22.

³⁷³ Council Joint Action 2004/551/CFSP on the Establishment of the European Defence Agency", EU Security and Defence, Core Documents 2004, Volume V, Chailot Papers No 75, Paris, EU ISS, February 2005, s. 178.

SONUÇ

AB üyesi Devletlerin ortak bir dış politika, güvenlik ve savunma politikası oluşturma çabalarını 1950'li yıllara, AT'nin kuruluş yıllarına, götürmek mümkünse de, AB'nin bütünleşmesine katkı sağlayan ilk girişimleri düşünsel ve örgütsel anlamda Eski Yunan'a kadar dayandırmak mümkündür. Bütünleşme düşüncesinin yüzyıllar boyunca alt yapısını oluşturan çeşitli koşullar ve buna yönelik çabalar şunu açıkça göstermektedir ki, savaşlar, çatışmalar ve krizler bu tip oluşumları hızlandıran etkenlerdir. Ancak ekonomik bütünleşme hususunda müthiş bir hızla hareket eden AB, ortak dış politika, güvenlik ve savunma politikası oluşturma hususunda bu başarıyı gösterememiştir. 20. yüzyılda yaşanan iki dünya savaşı, Avrupa bütünleşme sürecini ve hızını ciddi derecede belirlese de, Soğuk Savaş dönemi sonrasında Balkanlar'da yaşanan savaşlar AB'nin ortak dış politika, güvenlik ve savunma politikası oluşturma çabalarında etkili olmuşsa da ciddi bir ivme kazandıramamıştır. Bunun başlıca sebebi ise, üye Devletlerin bu hususları münhasır egemenlik alanları olarak değerlendirmeleridir.

1947 yılında İngiltere ve Fransa arasında imzalanan Dunkerque Andlaşması Avrupa'da güvenliğin sağlanmasına yönelik olarak atılan ilk somut adımdır. Bir Avrupa Savunma Örgütü kurulması amacını taşıyan bu anlaşmanın ardından BAB'ın temellerinin atıldığı Brüksel Paktı 1948 yılında oluşturulmuştur. Batı Almanya ve İtalya'nın katılımıyla Pakt, BAB örgütüne dönüştürülmüştür. Ancak AST projesi Fransa'nın projeyi reddetmesiyle yaşama geçirilememiş, 1970'li yıllar itibarıyla ASİ oluşturuluncaya kadar, güvenlik alanında başarılı bir girişim gerçekleşmemiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve SSCB tehlikesinin ortadan kalkması ile beraber güvenlik kavramına yönelik tehditlerde değişimler meydana gelmiştir. Yugoslavya'nın dağılma sürecinin başlamasıyla mikro milliyetçi eğilimlerin ortaya çıkmasıyla beraber çatışmalar başlamış, sınırlar değişmiş ve göç dalgaları oluşmuştur. Tüm bu gelişmeler Avrupa'da belirsiz bir kaos ortamına neden olmuş ve AB üyesi Devletleri tedirgin etmiştir. Bu gelişmelerle birlikte NATO yeni stratejiler belirlerken, BAB uzun süre içinde bulunduğu pasif konumdan çıkartılarak canlandırılmaya çalışılmıştır. AB Maastricht Andlaşması ile beraber ODGP oluşturma sürecine girmiş ve BAB'ni kendi içine entegre etme çalışmalarına başlamıştır.

1998 yılında St. Malo Zirvesi ile ODGP'nin uzantısı niteliğindeki AGSP kabul edilmiştir. AGSP'na geçilmeden önce NATO içerisinde bir AGSK geliştirme çabaları söz

konusu olmuştur. AGSK'nin AB'leştirilmesi anlamına gelen AGSP, St.Malo Zirvesi'nde İngiltere'nin şaşırtıcı desteği sonucunda oluşturulmuştur. AB'nin Kosova Sorunu'na yönelik tutarsız politikaları, İngiltere'nin askeri anlamda AB içerisinde giderek güçlenen Almanya karşısında güçlü olma isteği AGSP'na destek olmasında etkili olan hususlar olmuştur. Belirli operasyonlarda AB üyesi Devletlere NATO imkânlarını kullanma hakkını veren AGSK'ye karşı, AGSP otonom bir savunma yapısı oluşturulmasını tasarlamıştır.

Amsterdam ve Nice Andlaşmaları ile ODGP'ye ilişkin yeni düzenlemeler yapılmıştır. Zira Balkanlar'da yaşananlar üye Devletlerin kriz ortamında ortak bir tutum izleyememeleri, ortak bir iradeye sahip olamamalarını gözler önüne sermiştir. ODGP hususunda en önemli eksiklikler; üye Devletlerin siyasi irade eksikliği, kurumsal yapılanmanın yetersizliği ve karar verme mekanizmasındaki eksiklikler şeklinde ifade edilebilir.

AB Anayasa Tasarısı ile AB ve üye Devletlerarasında egemenliğin paylaşılmasına dayanan bir Birlik yaratılmaya çalışılmıştır. Her ne kadar güvenlik ve savunma politikası hususunda çok ciddi değişiklikler içermese de, NATO ile uyumlu olan, AGSP'den, ODGP'nin bütünleşmiş bir parçası olan OGSP'ye geçiş aşamasını öngörmüştür. Ancak Anayasanın 2005 yılında Hollanda ve Fransa'da yapılan referandum sonuçlarında halkın verdiği ret cevabı ile hayata geçirilmesi mümkün olmamıştır.

AB ve Avrupa Toplulukları Kurucu Andlaşmalarını değiştirecek olan Lizbon (Reform) Andlaşması Avrupalı Liderler tarafından 13 Aralık 2007 tarihinde imzalanmış ve 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir. AB'nin ODGP-AGSP alanında daha tutarlı bir aktör olmasını sağlamak için değişimler serisi içeren Andlaşma'da kurumsal bazda getirilen en önemli yeniliklerden bir tanesi; ilk defa Amsterdam Andlaşması ile ihdas edilmiş olan ODGP Yüksek Temsilciliği; Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikasına İlişkin AB Yüksek Temsilcisi birimi olarak değiştirilmiştir. AB tarihinin ilk Dışişleri Yüksek Temsilcisi Barones Catherine Margaret Ashton olmuştur. Bu birim; AB'nin kabul edilen dış politikalarının daha uyumlu formüle edilmesini ve tamamlanmasını sağlamayı amaçlamasının yanı sıra, “görünür” ve daimi temsilcisi bulunan bir Avrupa amaçlamıştır. Kurumsal yapının genel olarak uyumu kriz yönetimi hususları açısından Konsey ve Komisyon arasındaki ilişkileri kolaylaştırma amacı güdülürken, ODGP'ni geliştirmeyi tasarlayan birkaç fasıl ile de Avrupa'nın dünya çapındaki rolünün güçlendirilmesi amacı güdülmüştür. AGSP, AB Anayasa Tasarısına kıyasla burada daha da genişleyen bir görüntüdedir ve AGSP'nin amacı, sivil ve askeri varlıklar üzerinde planlanan operasyon yeteneğinin AB ile beraber sağlanması olarak ifade edilmiştir. Petersburg Belgesi'nin genişletilmiş listesi Andlaşma kapsamına alınmıştır.

Kendi güvenlik sistemini kurmak için 1950’li yıllardan beri çaba göstermekte olan AB, halen bu yolda birçok problem ile karşılaşmaktadır. Ortak bir dış politika, güvenlik ve savunma politikası oluşturmak ve bu politikayı sorunsuz sürdürmek AB gibi bir yapıda zor gözükmemektedir. AGSP’nin geliştirilmesinin, dolayısıyla kriz durumlarına müdahale edebilmesinin önündeki temel engelleri maddelemek gerekirse;

- 1) NATO’ya bağımlılık ve askeri yetersizlikler;
- 2) Üye Devletler arasındaki görüş ayrılıkları ve bu durumdan kaynaklı siyasi irade eksikliği;
- 3) Güvenlik ve Savunma politikalarına ayrılan bütçenin yetersizliğidir.

AB’nin güvenlik ve savunma hususların yetersiz olması, NATO’ya olan bağımlılığını mecbur kılmaktadır. ABD, NATO’daki ve dolayısıyla Avrupa güvenliğindeki yükünü hafifletmek istemekte ve bunu sık sık dile getirmektedir. Ancak NATO’dan bağımsız bir AGSP, NATO’nun Avrupa’da ikinci plana düşmesi demektir. Oysa ki gerek Bosna-Hersek iç savaşına gerekse Kosova Müdahalesi’ne ABD öncülük etmiştir. Hem bölgede var olmak istediğinin altını çizmiş hem de Avrupalı Müttefiklerinin kendisine bu konuda muhtaç olduğunu gözler önüne sermiştir. Dolayısıyla yukarıda da belirttiğimiz gibi NATO’dan bağımsız bir AGSP, ABD’nin bugünkü çıkarlarına terstir.

AGSP açısından sorun oluşturan bir diğer husus özellikle Atlantisler (İngiltere, Danimarka gibi Devletler) ve Avrupalı olarak nitelendirilen (liderliğini Fransa’nın yaptığı Lüksemburg, Belçika gibi) Devletler arasında ortaya çıkan belirsizliktir. İdeolojik açıdan, İngiltere hala, AGSP’ni Avrupa’nın askeri imkânlarını iyileştirecek ve arkasından Atlantik ötesi bağlantıyı kuvvetlendirecek bir yol olarak görmektedir. Fransa ise, uzun dönemde Avrupa’nın bağımsız bir savunma gücüne sahip olması gerektiğini savunmaktadır.

Diğer yandan Danimarka ise, AB içerisinde ortak dış politika, güvenlik ve savunma konularının dışında kalmayı tercih etmektedir. AB’nin AGSP-ODGP uygulamaları sistematik işbirliği karakterlidir. Tek bir üye Devlet, kararların uygulanmasını engelleyebilir. Neticede AB üyesi Devletlerin birbirinden farklı taleplerinin en düşük seviyede uzlaşmaları sonucu oluşturulmaya çalışılan ODGP, ne üye Devletleri tatmin etmiştir, ne de AB’nin “ekonomik dev-siyasi cüce” imajının değişmesine katkı sağlamıştır.

AGSP güvensiz ve isteksiz politika yaklaşımının izlerini taşımaktadır. Zira AGSP halen Avrupa güvenliği konusunda birbirinden farklı politikalar benimseyen üye Devletlerin ortak asgari müştereklerde birleşmesi neticesinde ilerlemektedir. Lizbon Andlaşması’nda da

ODGP-AGSP'nin önemli bir özelliği olan hükümetler arası karakteri bir değişime uğramamıştır. AB güvenlik ve savunma işbirliğinin en temel unsuru olan 'oy birliği ilkesi' değişime uğramadan devam etmektedir.

1999 yılından itibaren AGSP çerçevesinde yapılan girişimler hiçbir surette dış politika ve savunma politikası alanlarında egemenliklerin birleştirilmesini sağlamamıştır. AB'nin yasal gücüne daha fazla askeri boyutun eklenmesi, Avrupa bütünleşmesi sürecinde ulusal egemenliğin rolünün daha da güçlenmesine yol açmıştır. Zira AGSP güçlendikçe, veto yetkisine daha fazla vurgu yapılmakta, buna bağlı olarak AB'nin bu konulardaki hükümetler arası niteliği de güçlenmektedir.

AB, ABD gibi güvenlik ve savunma alanında dışa yönelik aktif politikalar yürütmekten ziyade, daha çok içe yönelik ve vatandaşlarının refahını artırıcı politikalar izlemektedir. Savunma ve güvenlik alanına bütçeden daha fazla para ayrılması demek, halkın yaşam standartlarının düşmesi anlamına gelecektir ve üye Devletlerin vatandaşlarının bu tarz girişimlere karşı çıkacaktır. Ayrıca ODGP-AGSP ulus-üstü yönetim mekanizmaları içerisinde olmadığından, bu konularda her üye Devletin ayrı ayrı, ortak bir hedefe yönelik adım atması gerekmektedir ki, bu durumda bu konularda zaten çok yavaş yol alan AB açısından zor görünmektedir.

AB'nin ODGP-AGSP'na dair var olan bu problemleri; Kosova Krizi esnasında da AB'nin siyasi ve askeri krizleri önleme ve müdahale etmede ne kadar yetersiz olduğunu göstermiştir. Günümüzde ise, Kosova konusundaki girişimleri ile bölgede istikrarı sağlamaya yönelik önemli bir aktör olduğunu kanıtlamaya çalışan AB, inisiyatifi eline alarak sorun potansiyeline sahip hususlarda ağırlığını gösterme ihtiyacı hissetmektedir. Bunu başarabildiği takdirde bölge Devletlerinin AB'ye üyelik isteklerini güçlendirecek ve aynı zamanda daha da önemlisi artık sorunların çözümünde 'etkili' bir aktör olduğunu kanıtlayacaktır. Ancak hali hazırda AB'nin bölgede yaşanabilecek bir savaşı durdurma kapasitesinin düşük olduğu ortadadır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi ortak askeri kuvvet –Avrupa Ordusu- oluşturulamamıştır. Üye Devletlerin çıkar çatışmaları, ulusal menfaatlerinin öncelik teşkil etmesi, güvenlik ve savunma konularını münhasır egemenlik yetkileri içerisinde görmeleri bu hususta ilerlemelerini engellemektedir. Bu sebeple barışı koruma ve barışı yeniden tesis etme görevlerinde rol alan Birlik, askeri araçlardan ziyade sivil araçlara daha fazla önem vermektedir ve Genişleme Strateji raporlarında belirttiği gibi genişleme Birliğin en etkili politika aracı olmaya devam etmektedir. Kosova Savaşı'nın başlamasının ardından AB'nin Bulgaristan ve Romanya ile katılım görüşmelerinin başlatma kararı da bunun göstergesidir.

KAYNAKÇA

AĞAOĞULLARI Mehmet Ali- KÖKER Levent, **Kral Devlet Ya Da Ölümlü Tanrı**, Ankara: İmge Kitabevi , 1994.

AĞAOĞULLARI Mehmet Ali, “ Halk ya da Ulus Egemenliği'nin Kuramsal Temelleri Üzerine Birkaç Düşünce”, **A.Ü.S.B.F.D.**, Cilt XLI No.1-4, Ocak-Aralık 1986.

AĞIR Sarper Bülent, “Soguk Savas Sonrası Avrupa Güvenlik Düzenine Kurumsal Bir Bakıs”, **Avrasya Doyası Güvenlik Özel**, Cilt 9, Sayı 2. Ankara, Yaz 2003.

AKAL Cemal Baki, **İktidarın İç Yüzü**, 2.Baskı, Ankara:Dost Kitabevi Yay., 2003.

AKÇAKAYA K.Taner, “**The Various Levels of European Security and Defense Cooperation: Turkey's Position In the Emerging European Security Architecture**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, 2001.

AKGÜLAÇIKMEŞE Sinem, Avrupa Birliğinin Geleceği Konvansiyonu'nda Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının Yeri , **Ataum Bülteni** ,2002.

AKŞİN Sina, MELEK Fırat, “**İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar (1919-1939)**”, **Balkanlar**, İstanbul:Obiv Yayınları, 1993.

AKTAR Cengiz, “Kosova'yı Tanıyanlar Tanımayanlar: Bir Tarafı Rusya Bir Tarafı Batı”, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/436303.asp#storyContinues>, (e.t.06.05.09).

ROBERTS A., “NATO’s Humanitarian War Over Kosovo”, Survival, 41/3,1999.

ALPKAYA Gökçen., “NATO Müdahalesi Üzerine”,
<http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/alkaya/kosova.htm>, (e.t.12.05.09).

AMITTAY Jacob Ben, **Siyasal Düşünceler Tarihi: Çağlar Boyunca Siyasal Düşüncenin Değişimi**, (çev. : M.A. Kılıçbay, L.Köker), Ankara:Savaş Yay. , 1983.

ARSAVA Füsün, ‘Üye Devletlerin Anayasa Tasarısı Işığında’,
<http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=103>, (e.t.01.04.08),s.2.

ARSAYA Füsün, “Avrupa Anayasasının Spesifik Unsurları”, Rasim Özgür Dönmez, Gökhan Telatar (der.), Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği, Ankara:Phoenix Yayınevi, 2008.

ASLAN Dursun, “Soğuk Savaş Sonrası Almanya”, **Avrasya Dosyası**, Cilt.5, Sayı.4, Kış 1999.

AYDOĞAN Metin, “ NATO’suz AGSP Kısıtlı Olacak”, Hürriyet, 18.12.2001., **Avrupa Birliği’nin Neresindeyiz? Tanzimattan Gümrük Birliğine**, İstanbul:Kum Saati Yayınları, 2002.

AYHAN Halis, “Kosova’nın Bağımsızlığının Doğallığı”, 2023, Sayı.83, Ankara:Atılım Yay., Mart 2008.

BABUNA Aydın, “**Kosova Sorunu Üzerine**”,

http://www.foreignpolicy.org.tr/turkish/dosyalar/ababuna_p.htm , (e.t. 28.01.09).

BODIN Jean, **On Sovereignty**, İng. çev. J. H. Franklin, 6. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.

BORA Tanıl , **Milliyetçiliğin Provokasyonu, Yugoslavya**, İstanbul: Birikim Yayınları, 1995.

BOZBORA Nuray, Arnavut Milliyetçiliğinin Doğuşu, Gelişimi ve Günümüze Etkileri”, **Avrasya Dosyası**, Cilt.14, Sayı.1,2008.

BOZKURT Enver, “Uluslararası Hukuk Bakımından Yeni Devletlerin Ortaya Çıkışı”, <http://www.usakgudem.com/yorum/214/uluslararasi-hukuk-bakimindan-yeni-devletlerin-ortaya-%C3%A7ikisi.html>, (e.t.23.09.09).

CAPLAN Richard, “International Diplomacy and the Crisis in Kosovo”, **International Affairs (Royal Institute of International Affairs)** Vol.74, No.4, Oct. 1998.

CAŞIN Hakkı Mesut, ÖZGÖKER Uğur, ÇOLAK Halil, **Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi**, 1.Baskı, İstanbul:Nokta Kitap, 2007.

Council Joint Action 2004/551/CFSP on the Establishment of the European Defence Agency”, EU Security and Defence, **Core Documents 2004**, Volume V, **Chaillot Papers** No 75, Paris, EU ISS, February 2005.

ÇAKIR Faruk, EMİROĞLU Hüseyin, “Kosova Devlet Olma Yolunda: Sırbistan Nerelerde Hata Yaptı?”, **Global Strateji**, Yıl:3, Sayı: 10, Yaz 2007.

ÇAYHAN Esra, “Avrupa Güvenlik Savunma Politikası ve Türkiye”, www.akdeniz.edu.tr/iibf/dergi/Sayi03/03Cayhan.pdf, (e.t. 11.04.08).

ÇEÇEN Anıl, “**Büyük Arnavutluk Projesi**”, 2023, Sayı.83, Ankara:Atılım Yay., Mart 2008.

ÇELİK Bilgin, “Vesayetten Bağımsızlığa mı? :Kosova’nın Geleceğini Belirleyecek Müzakere Süreci Yakında Başlıyor”, <http://www.usakgundem.com/makale>, 09 Mayıs 2007., (e.t.05.01.09).

DAVUTOĞLU Ahmet, “Küreselleşme ve AB-Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Ulusal Egemenliğin Geleceği”, **Anayasa Yargısı** : Ankara, 20, 2003.

DAVUTOĞLU Ahmet, “NATO’nun Yeni Strateji Arayışları ve Kosova”, <http://yenisafak.com.tr/arsiv/1999/nisan/07/yazarlar/davutog/index.html>, (e.t.12.01.09).

DAVUTOĞLU Ahmet, **Stratejik Derinlik**, İstanbul:Küre Yayınları, 2001.

DEDEOĞLU Beril, “**Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci I: Tarihsel Birikimler**”, **Adım Adım Avrupa Birliği**, (der.) Beril Dedeoğlu, İstanbul: Boyut Kitapları, 2003.

DEDEOĞLU Beril, “Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci II: Avrupa Birliği’nin Yakın Geçmişi”, **Adım Adım Avrupa Birliği**, (der.) Beril Dedeoğlu, İstanbul: Boyut Kitapları, 2003.

DELEVIC Milica, , “Regional Cooperation in the Western Balkans”, **Chaillot Papers**, July 2007.

DUNNING Wm. A., “Jean Bodin on Sovereignty”, **Political Science Quarterly**, Vol. 11, No. 1 (Mar., 1896).

EBENSTEIN William, **Siyasî Felsefenin Büyük Düşünürleri**, (çev.: İ. Özel), 2. Baskı, İstanbul:Şule Yay., 2001.

ERDİNÇ Müjde, “Son Dönem Avrupa Birliği Gelişmeleri”, <http://www.tasam.org/index.php?altid=1542>, (e.t.27.04.08).

FRISS Lykke and MURPHY Anna, “Turbo-charged negotiations: the EU and the Stability Pact forvSouth Eastern Europe”,**Journal of European Public Policy**, Vol. 7, No.5, 2000.

GENÇ Mehmet, , “Avrupa Birliği Üzerine Bir Çözümleme”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Yıl:2, Sayı:4, Aralık 2004.

GENÇ Mehmet, **Birleşmiş Milletler ve Uzmanlık Örgütleri Mevzuatı**, 1.Cilt, Bursa: Ezgi Kitabevi,1999 .

General Affairs Council, special meeting, 8 April 1999, **Press Release: Luxembourg** (08-04-1999)-Press: 94-nr. 7208/99.

GIDDENS Anthony, **Ulus, Devlet ve Şiddet**, (çev.: C.Atay), :Devin Yay., 2005.

GLENNY Misha, , **Balkanlar 1804-1999:Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler**, İstanbul:Sabah Kitapları,2000.

GNESOTTO Nicole, , **“Giris”, AB Güvenlik ve Savunma Politikası**”, N. Gnesotto (ed.), İstanbul, TASAM, 2005.

GÖZLER Kemal, **Anayasa Hukukuna Giriş**, 3.Baskı, Bursa: Ekin Kitabevi Yay.,2002.

GÖZTEPE Ece, **Avrupa Birliği'nin Siyasal Bütünleşmesi ve Egemenlik Yetkilerinin Paylaşılması Sorunu**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.

GÜNDÜZ Aslan, , **“İktidar Ve Milletlerarası Sınırları”**, İstanbul:**İstanbul Barosu Dergisi**, C.64, Sayı:1-2-3, 1990.

GÜRİZ Adnan, , **Hukuk Başlangıcı**, 9.Baskı, Ankara:Siyasal Kitabevi, 2003.

GÜRKAN İhsan, **Jeopolitik ve Stratejik Yönleriyle Balkanlar ve Türkiye**, İstanbul:Orta Doğu ve Balkan İncelemeleri VakfıYayınları,1997.

HAKYEMEZ Yusuf Şevki, **Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramı**, Ankara:Seçkin Yay., 2004.

HARDT Michael, NEGRI Antonio, **İmparatorluk** (çev.: A. Yılmaz), 3. Baskı, İstanbul:Ayrıntı Yayınları, 2001.

HASANİ Enver, “Kosova Krizi: Hukuki ve Siyasi Boyutu”, **Avrasya Dosyası**, Sayı1-2, Cilt 4, İlkbahar-Yaz, 1998.

HINSLEY F.H., Sovereignty, New York:Basic Books, 1966.

HOBBS Thomas, **Leviathan**, (çev.Semih Lim), İstanbul: Yapıkredi Yay., 2001.

IŞIKLI Alpaslan, “Yugoslavya Örneği”, **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Cilt: 23, Sayı: 216.

JACKSON Mike, “KFOR Kosova’nın Geleceği İçin Güvenlik Sağlıyor”, **NATO Dergisi**, No 3, Sayı48, Sonbahar-1999.

JUDAH Tim, “The EU must keep its promise to the Western Balkans”, Center For European Reform Essays, http://www.cer.org.uk/pdf/essay_balkans_judah_july06.pdf,s.2, e.t.06.12.09).

KACZOROWSKA Alina, *Public International Law*, 2. Baskı, **Old Bailey Pres**, Londra, 2003.

KALE Başak, “AB'nin Güvenlik ve Savunma Politikası'nda Değişen Perspektifler”, **Stratejik Analiz**, Sayı 10, Şubat 2001.

KAPANİ Münci, **Politika Bilimine Giriş**, Ankara:Bilgi Yayınevi, 2001.

KARAKOÇ Jülide, “ABD’nin Soğuk Savaş Sonrası Hegemonya Çabaları Etkisinde NATO’nun Kosova Müdahalesi”, **Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:8, Sayı:1, 2006.

KARATAY Osman, **Kosova Kanlı Ova**, İstanbul:İz Yayıncılık, 1998.

KESKİN Funda, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, Ankara:Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yay., 1998.

“Kosova’nın Geleceği Hala Çıkmazda”, **Dünya Gündemi**, 13-20 Ağustos 2006.

KUT Şule, Kosova, Milliyetçiliğin Kör Düğümü”, **Foreign Policy**, Sayı3, İstanbul,1998.

LINDLEY Julian, French, In The Shade of Locarno? Why European Defence is Failing, “European Council, Presidency Conclusions, Helsinki, 10-11 December 1999”, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/ACFA4C.htm, (e.t.10.11.09).

MANAYOĞLU Zeynep, , “NATO’nun Kosova Müdahalesinin Uluslararası Hukuk Açısından Geçerliliği”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt.4, Sayı.14, 2008.

MOLLING Christian., ‘ESDP After Lisbon: More Coherent and Capable?’, **CSS Analyses in Security Policy**, Vol. 3, No. 28 ,February 2008.

ÖZCAN Mehmet, “AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”,
<http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=18>, (e.t. 09.04.08).

ÖZDAL Barış, , “Yugoslavya’nın Dağılma Süreci Çerçevesinde Avrupa Birliği’nin Balkanlar Politikası”, Rasim Özgür Dönmez, Gökhan Telatar (der.), **Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği**, Ankara:Phoenix Yayınevi, 2008.

ÖZDAL Barış, Genç Mehmet, **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri**, İstanbul: Aktüel Yayınları, 2005.

ÖZMAN M. Aydoğan, “Devletlerin Egemenliği ve Milletlerarası Teşekküller”, **Ankara hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt.21, Sayı.1-4, Yıl: 1964.

PAZARCI Hüseyin, **Uluslararası Hukuk**, 2.Baskı, Ankara:Turhan Kitabevi, 2004.

PHILPOTT Daniel, , **Revolutions in Sovereignty: How Ideas Shaped Modern International Relations**, Princeton & Oxford: Princeton University Press, 2001.

PHILPOTT Daniel, “Ideas and Evolution of Sovereignty”, ed. S. H. Hashmi, **State Sovereignty: Change and Persistence in International Relations**, Pennsylvania State University Press, Pennsylvania, 1997.

REÇBER Kamuran, “Avrupa Birliği’nde Değişim İhtiyacı: Avrupa Toplulukları Ortadan Kaldırılıyor (Hukuksal Bir Analiz)”, **Global Strateji**, Yıl:3, Sayı:12, Kış 2008.

REÇBER Kamuran, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Sisteminde NATO’nun Dışlanma Olasılığına Hukuksal Bir Bakış”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No.34, Mart 2006.

REÇBER Kamuran, **Avrupa Birliği Mevzuatı**, Genişletilmiş 2.Baskı, İstanbul:Alfa Akademi Aktüel Yay.,2005.

ROUSSESAU Jean-Jacques, **Toplum Sözleşmesi**, (çev.: M. Tahsin Yalım), İstanbul:Betik Yay., 2004.

RUPP Michael, **Avrupa Birliği’nin Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye’nin Uyum**, İstanbul:İKV Yay., 2003.

RUTTEN Maartje, From St. Malo to Nice: European Defence: Core Documents, Chaillot Paper 47, 2001., <http://www.iss-eu.org/chaillot/chai47e.html>, (e.t.12.11.07).

SAĞIR Celal, “Kosova Şartlı Bağımsızlık Yolunda”, www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=22682, (e.t.17.06.09).

SANCAKTAR Caner, “Karadağ’da Bağımsızlık Referandumu”, <http://www.tasam.org/index.php?altid=1364> (e.t.07.08.09).

SANDER Oral, **Siyasi Tarih:1918-1994**, 15.Baskı, Ankara:İmge Kitabevi Yay., 2007.

SANDER Oral, **Tarih:İlk Çağlardan 1918’e**, 11.Baskı, Ankara:İmge Kitabevi Yay., 2003.

SAVAŞ Hüseyin, “Dünü ve Bugünüyle Kosova Sorunu”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:25, Sayı:1, Mayıs 2001.

ŞENEL Alaaddin, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Ankara:Bilim ve Sanat Yay., 1996.

TAHIRI Edita, The Rambouillet Conference, **Negotiating Process&Documents**, Dukagjini, Peje, 2001.

TAŞDEMİR Fatma- YÜRÜR Fatma, “Kosova Sorunu:Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt.1, Sayı.3, 1999.

TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu, **Milli Egemenlik ve TBMM**, Ankara:1987.

TERZİ Özlem, “Avrupa Birliği'nin Balkanlar'ın Geleceğine Yönelik Vizyonu”, **Avrasya Dosyası**, Cilt:14,Sayı:1,2008.

TEZCAN Ercüment, , "Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri" **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi** , Cilt.54, Ocak - Mart 1999, N.1. , Prof Dr. Vahdet Aydın'a Armağan.

TEZCAN Ercüment, “Anayasa'dan Lizbon Antlaşması'na: Avrupa Birliği'nde Temel Metin Tartışmalar” *Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye, Uluslararası Sempozyumu Bildirgesi Kitabı*, **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, No.12 Akdeniz Üni. Yay., 2008.

TEZCAN Ercüment, Avrupa Birliği Anayasa Taslağı Ve Öngördüğü Yenilikler (1), <http://www.stradigma.com/turkce/eylul2003/index.html>, (e.t.04.04.08).

TEZİÇ Erdoğan, **Anayasa Hukuku**, Ankara: Beta Yayınları., 1997.

TRENIN Dmitri, “The Independence of Kosovo and Its Implications”, What is ‘Just’ Secession? (Is Kosovo Unique?) , **ESF Working Paper**, No.28, Şubat 2008, European Security Forum.

TURHAN Mehmet, “Degisen Egemenlik Anlayısının Hak Ve Özgürlüklerin Korunmasına Etkileri Ve Türk Anayasa Mahkemesi”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, No.50 Ankara, 2003.

TÜRBEDAR Erhan, “Kosova: Aktörler Aynı, Roller Değişti”, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=106&kat1=3&kat2> , (e.t. 25.04.09).

TÜRBEDAR ERHAN, “Kosova’nın Bağımsızlık İlanının Sırbistan, Bosna-Hersek ve Makedonya’ya Etkileri”, **Avrasya Dosyası**, Cilt:14, Sayı:1, 2008.

TÜRBEDAR Erhan, “Kosova’nın Statüsü Müzakereye Açılıyor” , <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=728&kat1=23&kat2>, (e.t.25.04.2009).

TÜRBEDAR Erhan, “Sırbistan-Kosova Diyaloğu: Ekranların Yeni Yarışma Programı”, **Stratejik Analiz**, Cilt 4, No 43, Kasım 2003.

TÜRBEDAR Erhan, “Uti Possidetis ve Kosova”, http://www.kosovaliyiz.biz/makale/makale_oku.asp?haber=95, (e.t.01.08.09).

TÜRKMEN Fusun, **İnsan Haklarının Yeni Boyutu:İnsancıl Müdahale**, İstanbul:Okumuş Adam Yay., 2006.

TÜRKOĞLU Emir, **“Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği” Balkan Diplomasisi**, ed. Ömer E.Lütem, Birgül Demirtaş Coşkun, Asam Yayınları, Ankara, 2001.

UYGUN Oktay, “Küreselleşme ve Değişen Egemenlik Anlayışının Sosyal Haklara Etkisi”, **Anayasa Yargısı** : Ankara, 20, 2003.

UYGUN Oktay, “Üniter ve Federal Devlet Açısından Egemenliğin Bölünmezliği İlkesi”, **Cumhuriyet’in 75.Yıl Armağanı**, İstanbul:İstanbul Üniversitesi Yay., 1999.

UZGEL İlhan, , “Yeni Dünya Düzeni, Yeni Yugoslavya ve Miloseviç’in Sonu”, **Mülkiye Dergisi**, Cilt.24, Sayı.225.

UZGEL İlhan, **“Bağlantısızlıktan Yalnızlığa Yugoslavya’da Milliyetçilik ve Dış Politika”**, Mustafa Türkeş ve İlhan Uzgel (der.), Türkiye’nin Komşuları, Ankara, İmge, 2002.

UZGEL İlhan, **“Doğu Blokunda Sosyalist Rejimlerin Çöküşü Balkanlar ve Türkiye”**, **TDP, Kurtuluş Savaşından Bugüne, Olgular, Belgeler, Yorumlar, 1980-2001**, Cilt II, (ed. Baskın Oran), İstanbul:İletişim Yay., 2001.

UZGEL İlhan, **“Kosova Sorunu”**, **TDP, Kurtuluş Savaşından Bugüne, Olgular, Belgeler, Yorumlar**, (ed. Baskın Oran), Cilt II, 1980-2001,İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.

UZGEL İlhan, “Uluslararası Rekabet ve Ulusal Egemenliğin Kırılma Noktası Olarak NATO’nun Yugoslavya’ya Müdahalesi”, **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Cilt.23, Sayı.216

ÜLGER Kaya İrfan, “**Ortadoğu Sorunu ve Yugoslavya’nın Dağılmasının Avrupa Dış Politika Çerçevesinde Analizi**” ,

<http://www.stradigma.com/index.php?sayfa=makale&no=31>, (e.t. 12.09.08.)

ÜLGER Kaya İrfan, **Avrupa Birliği Rehberi**, Ankara:Türk Demokrasi Vakfı, 2006.

ÜLGER Kaya İrfan, **Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme**, Ankara:Gündoğan Yay., 2002.

ÜLGER Kaya İrfan, **Yugoslavya Neden Parçalandı**,Ankara:Seçkin Yay., 2003.

ÜNAL Hasan, “Balkanlar’da Geniş “Arnavut Meselesi” ve Türkiye”, **Avrasya Dosyası**, Cilt.4, Sayı:1-2, İlkbahar-Yaz, Ankara, 1998.

WEBBER Mark, TERRIFF Terry, HOWORTH Jolyon, CROFT Stuart, “The Common European Security and Defence Policy and the ‘Third-Country’ Issue”, **European Security**, Vol.11, No.2, Summer,2002.

WELLER Mark, “The Rambouillet Conference on Kosovo” **International Affairs**, Vol.75, No.2, 1999.

WET De Erika, “The Governance of Kosovo: Security Council Resolution 1244 and The Functioning of EULEX”, **American Journal of International Law**, January 2009.

WOß Christoph, “Kosova’nın Geleceği Çıkmazda”,
<http://www.dw-world.de/dw/article/0,,2520706,00.html>, (e.t.02.10.09).

WOUTERS Jan, NAERT Frederik, “How Effective is The European Security Architecture? Lessons From Bosnia and Kosovo”, **The International and Comperative Law Quaterly**, Sayı.50, No.3, Temmuz, 2001.

YAŞIN Kılıç Gözde, , “Balkanlarda Boru HattıYarışı”, **Cumhuriyet Strateji**, 11 Nisan 2005, sayı:41.

YAŞIN Kılıç Gözde, “Kosova’ya Bağımsızlık Yolu”, **Cumhuriyet Strateji**, Sayı:137, 12.02.2007.

YAVUZ Celalettin, , “**Balkanlaşan Eski Yugoslaya’daki Gelişmeler ve Yeni Ülke Kosova**”, 2023, Sayı.83, Ankara:Atılım Yay., Mart 2008.

YÜRÜR Pınar, “**Kosova’nın Bağımsızlık Süreci, Bölgesel ve Küresel Etkileri**”, 2023, Sayı.83, Ankara:Atılım Yayınları , Mart 2008.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

“Avrupa-Atlantik güvenliği bağlamında Türkiye”,

www.obiv.org.tr/%C4%B0lter.doc+AB+G%C3%BCvenlik+Savunma+NATO&hl=tr&ct=clnk&cd=48&gl=tr, (e.t.14.04.08)

“Behind the Scenes, EU Splits Over Kosovo”, NewYork Times,

<http://www.nytimes.com/2008/02/18/world/europe/18iht-diplo.5.10161693.html>, (e.t.09.10.09).

“Declaration on Western European Union - Maastricht 10 December 1991”, http://www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/key/declaration_maastricht_fromeu_site.php,

(e.t.18.10.09).

EUFOR hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.;

http://www.euforbih.org/eufor/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=29 ,
http://www.euforbih.org/eufor/index.php?option=com_content&task=view&id=145&Itemid=62 ,
(e.t.11.12.09).

European Council Presidency Conclusions, Cologne, 3-4 June 1999,

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/kolnen.htm,
(e.t. 11.11.09)

“European Council, Presidency Conclusions, Helsinki, 10-11 December 1999”,

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/ACFA4C.htm
(e.t. 10.11.09)

“European Council, Presidency Conclusions, Lisbon, 23-24 March 2000,
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00100-r1.en0.htm,
(e.t. 13.11.09).

European Council, Presidency Conclusions, Santa Maria De Feira, 19-20 June 2000,
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00200-r1.en0.htm,
(e.t. 11.11.09).

European Council, Presidency Conclusions, Laeken, 14-15 Aralık 2001,
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/68827.pdf , s.13.
(e.t. 16.11.09)

<http://daccess-ods.un.org/TMP/3685455.html> (e.t. 03.09.09).

http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/fry/kosovo/index.htm, (e.t.10.11.07).

<http://www.byegm.gov.tr/yayintarihidetay.aspx?Id=67&Yil=2004&Ay=3>, (e.t.21.11.09).

<http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/2006/subat2006.htm>, (e.t.03.12.09).

<http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=584&lang=en>, (e.t.13.11.09).

<http://www.dw-world.de/dw/article/0,,4204200,00.html>, (e.t.29.04.09).

<http://www.dw-world.de/dw/article/0,,4232779,00.html>, (e.t.08.05.09).

http://www.euforbih.org/eufor/index.php?option=com_content&task=view&id=145&Itemid=62 ,(e.t.11.12.09).

<http://www.isn.ethz.ch/pubs/ph/details.cfm?lng=en&id=46839>, (e.t.02.04.08).

<http://www.nato.int/kfor/kfor/intro.htm> ,(e.t.03.09.09).

http://www.usip.org/library/pa/kosovo/kosovo_rambtoc.html ,(e.t.08.04.09).

Independent International Commission on Kosovo: The Report, “Statement”,
<http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-044e.htm> ,(e.t.10.09.09).

“IP/09/1516 “Kosovo* - Fulfilling its European Perspective” ,
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/1516&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, (e.t.17.10.09).

“Kosova’nın Bağımsızlığı Dinamo Etkisi Yaratır”, Radikal, 22.11.07,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=239572&tarih=22/11/07> , (e.t.12.07.09).

“Kosova’nın Bağımsızlık İlanı AB’yi İkiye Böldü”, <http://www.euractiv.com.tr/abn-gelecegi/article/kosovani-bagimsizlik-ilani-abyi-ikiye-boldu/> , (e.t.05.05.09).

“Kosova’ya Denetimli Bağımsızlık Önerisi”, <http://www.haberler.com/kosova-ya-denetimli-bagimsizlik-onerisi-5-haberi/> (e.t. 01.10.09).

“Kosova Görüşmelerine Viyana’da devam”, *Ajans AB*, <http://www.ajansab.com/tr/?Page=Detay&id=517> .(e.t.08.05.2009).

Laeken Zirvesi ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2002/rp02-014.pdf>,(e.t.11.11.09).

Ohri Andlaşması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/police_and_internal_security/OHRID%20Agreement%2013august2001.asp, (e.t.11.12.09).

Peace Agreements Digital Collection: Kosovo, *United States Institute of Peace*, http://www.usip.org/library/pa/kosovo/kosovo_rambtoc.html2 , (e.t.08.04.09).

PROXIMA ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.;

<http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=584&lang=en>

Rambouillet tasarısının metni için bkz: <http://jurist.law.pitt.edu/ramb.htm>. (e.t. 03.04.09).

“ Reform Antlaşması Üzerine Genel Notlar” ,
<http://www.abgm.adalet.gov.tr/dokumanlar/lizbonan.pdf>, (e.t.09.04.08).

SOLANA Javier, “Press Statement”, 24.03.1999, <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-041e.htm>, (e.t.09.08.09).

“Sırbistan BM’nin Kosova Planını Reddetti”, <http://bianet.org/bianet/bianet/92177-sirbistan-bm-nin-kosova-planini-reddetti>, (e.t.14.09.09)

“Sırbistan Kendince Tedbir Alıyor”, *Radikal*, 15 Şubat 2008,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=247512> .

“Statement by the Chairman on the conclusion of the meeting of the G-8 Foreign Ministers held at the Petersberg Centre”, 6 May 1999, <http://www.un.org/peace/kosovo/s99516.pdf> , (e.t.20.07.09).

S/RES/1160 (1998),<http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1160.htm>,(e.t.25.07.09).

S/RES/1199 (1998), <http://www.un.org/peace/kosovo/948sc1199.htm>,(e.t.23.07.09).

S/RES/1203 (1998), <http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1203.htm>, (e.t.23.07.09)

The EU’s Relations with South Eastern Europe (Western Balkans) – Kosovo,
http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/fry/kosovo/index.htm , (e.t.10.11.07).

The Single European Act, Title III, Article 30,
http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documents/treaties/singleeuropeanact.pdf,
(e.t.10.11.08).

“The North Atlantic Treaty”, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm,
(e.t.18.09.09).

The Single European Act, Title III, Article 30,
http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documents/treaties/singleeuropeanact.pdf,
(e.t.10.11.08).

“The Text of Joint Declaration on European Defence, UK-French Summit, St. Malo, 3-4 December 1998. <http://www.atlanticcommunity.org/Saint-Malo%20Declaration%20Text.html>, (e.t.12.11.08).

UNMIK-Police&Justice (Pillar I),

http://www.unmikonline.org/justice/index_pillar1.htm,(e.t.05.09.09).

“What is EULEX”, <http://www.eulex-kosovo.eu/?id=2>, (e.t.12.11.09).

Agence Europe, no: 7439(1999).